MEDDOBJE

XV 1

U V O D N I K : FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), LA NECESIDAD DE HABLAR (2)

P O E Z I J A I N P R O Z A : VLADIMIR KOS (JAPONSKA), KAKO NAJ JO KLIČEM (3) * KAREL RAKOVEC (ARGENTINA), POSNETI SONETI (5) * TONE MIZERIT (ARGENTINA), BUENOS AIRES 22 (12) * LEV DETELA (AVSTRIJA), SEDMOGLAVEC (40)

R A Z P R A V E : MIRKO GOGALA (ARGENTINA), INTEGRACIJA IN ASIMILACIJA PRI IZSELJENCIH (24) * MILAN KOPUŠAR (ZDRUŽENE DRŽAVE), KRISTUS IN NESPAMET (51)

S P O R O Č I L A : FRANK F. BÜKVIČ (ZDRUŽENE DRŽAVE), ALEKSANDER I. SOLŽENICIN, RAKOV ODDELEK (59)

U M E T N I Š K A P R I L O G A : slikar IVAN BUKOVEC (ARGENTINA)

ENTRESIGLO

MEDDOBJE

Splošnokulturna revija

Leto XV 1 9 7 5 Št. 1

IZDAJA SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA. UREDNIK FRANCE PAPEŽ.
ZUNANJA OPREMA FRANCE PAPEŽ. TEHNIČNA UREDITEV NIKOLAJ JELOČNIK.
NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE, RAMON L. FALCON 4158, BUENOS AIRES 1407, ARGENTINA

Revija izhaja štirikrat na leto. Za podpisane prispevke odgovarja avtor. Spisi s psevdonimom se objavijo le, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime. Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 95. publikacija Slovenske kulturne akcije, dotiskan v februarju 1976

Tisk tiskarne Editorial Baraga SRL., Pedernera 3253, Buenos Aires

Editor responsable: dr. Valentín Debeljak

Registro Nacional de Propiedad Intelectual No. 1209422

Esta publicación se terminó de imprimir en el mes de febrero de 1976, en los Talleres Gráficos Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina

CORREO ARGENTINO
SUC. 7 B
CONCESION 7806
TARIFA REDUCIDA

92 1522/1912

UMRL JE 4. NOVEMBRA 1975 V BUENOS AIRESU GOSPOD RUDA JURČEC, PREDSEDNIK SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE DO 1969, DOLGOLETNI SOUREDNIK MEDDOBJA, POBUDNIK KULTURNEGA ŽIVLJENJA V ZDOMSTVU IN NEPOMIRLJIV BOREC ZA SVOBODO IN SLOVENSTVO.

NJEGOV SPOMIN BO OSTAL MED NAMI NESKALJEN.

FRANCE PAPEŽ

LA NECESIDAD DE HABLAR

LA REVISTA entra en su XV año. Pocas veces ha estado más profundamente enraizada en nosotros esa aspiración fundamental, esa necesidad vital de expresar mediante la palabra exacta y|o estética todo lo que somos y lo que fuimos, lo que poseemos y lo que tenemos todavía que conseguir. Tenemos que hablar de nuestra condición de estar en el camino en un mundo que nos lleva a encuentros y desencuentros.

Estas páginas tienen su contenido de verdad que ha sido y será siempre la manera de presentar las cosas como son. Es la imagen de un mundo en su frescura, las regiones de cientos de miles de millas cuadradas, donde el viajero fácilmente se pierde, donde la contradicción subsiste o donde se plantean nuevos principios de humanidad y de derecho. Por otra parte, las páginas de esta revista tienen su deber de presentar la imagen de una patria y de su tiempo, abrir un criterio ampliamente humano, pero en todo tiempo censor duro de las extralimitaciones de la pasión.

El problema central es la fe – la fe en los valores trascendentales y la perseverancia en la actitud de crear, tratando de desenredar y destejer el pasado y componer el porvenir. Esta no es una sabiduría de los viejos ni una voz de los perdidos en las inmensas tierras entre las playas del Río de la Plata y los grandes mares del norte; esta es una lucha para los viejos y los nuevos llegados. Una comprensión de nosotros mismos, la necesidad vital de expresar mediante la palabra las manifestaciones del mundo y los símbolos del alma.

VLADIMIR KOS

KAKO NAJ JO KLIČEM

To pesem,
kako naj jo kličem
na strunah spomina?
Ljubezen?
Ker veter na káfrovce psalme mrmra.
Obete?
Morje med čermi šepeta z mesečino.
Poletje v Manázuru!
Čolni drsijo skozi mrak.

Makrele!
Tako kot sem videl vas,
v svitu vrnitve,
ležeče ob veslih
med mrežo,
s krvjo izpod ust.
Steklene oči so še zmeraj osuplo odprte.
Po belem pristanu diši.
Toda zrak je gorjup.

In breskve!
Viseče
od spečih vrtov čez strmine,
nabrekle od mleka,
kjer mesčev jih božal je dih.
Uvele se smokve solze lesketajo
kot vino.
Besede srca so ostale
le grušč za pod grič.

To pesem, kako naj kličem,
da nič več ne mine?
Ljubezen?
Pod kafrovci
zate sem psalme mrmral.
Obete –
morja med čermi blagoslov z mesečino?
Manázuru!
Ali je v tvojem trpljenju še – mrak?

Manázuru je na gričih sedeče tihomorsko ribiško pristanišče, okrog dve uri z brzcem na jugozahodu Tokia. Od pred sto leti je cenjeno zaradi obilice izvrstnih makrel. Pristanišče se zoži v rtič, poln vonjavih kafrovcev. Rtič z griči zaledja ima obliko razprostrte štorklje, od tod ime pristanišču (z lahnim naglasom na 2. zlogu): „(Tako kot) resnična štorklja." Na Japonskem upodabljajo štorkljo kot izraz želja za srečno (in dolgo) življenje. Poleg naravnih slik se v pesmi skriva tudi podoba določenega človeka.

KAREL RAKOVEC

POSNETI SONETI

Življenje vdre v življenje sred življenja,
in dasi smrt drugačnega je mnenja,
ves ta naš čas veselo je bojišče.

(Rafael Alberti)

G. D'Annunzio

PLASTICE

Še ljubim umetnosti bridke postaje.
Vendar ne ubranim se nemirne težnje,
da bi namesto bežnih verzov raje
s palcem polotil gline se trpežne.

Te neskončne, potrpežljive vaje,
ki z njimi polnim krhkih listov svežnje,
se mi zde puhle. V vetru umiraje
neme poeta sanje nedosežne.

Naprotno, ah, kako izrazite in polne
se oblike vtiskajo v snov pod poljubi
žuljavih rok in vztrajnega napora!

In v žaru plamena kako popolne
zasinejo iz rudninskega nestvora
tiste čiste golote, ki jih ljubim!

W. B. Yeats

LEDA AND THE SWAN

Nenaden piš. še prhuta perot
nad lovečo se mladenko. Temna mrena
ji boža stegna, kljun grabi ramena,
v brezbrambne prsi prsi upre labod.

Kako naj neodločna roka odrine
sijajno perje od ne več togih bokov?
Kako bi ne čutilo srčnih tokov
tujca, telo pod burnostjo beline?

Drget v njenem naročju zarodi
podrti zid, požgana strešna bruna
in Agamemnonovo smrt.
V obroč

ugnana divje zrakove krvi
je pila vednost, kot je pila noč,
preden nemaren jo je spustil iz kljuna?

R. M. Rilke

ARCHAISCHER TORSO APOLLOS

Ni neizrekljive glave vrh ramen,
z njo vred so zrkla nehala zoreti,
zato pa torza kandelaber sveti
in v njem njegov pogled kot znižan stenj

vsevdilj žari. Sicer bi te pomol
njegovih prsi ne slepil in v lahnem
zasuku ledij bi smehljaj ne dahnil
tja k oni sredi, kjer je visel spol.

Sicer bi kamen stal čokat, surov
pod prisekanih pleč prozorno igro,
ne lesketal bi se kot dlaka tigrom

in ne bi sipal žarkov iz vseh robov
kot zvezda. Tukaj vsak najmanjši bliščt
ti v dušo sre. Glej, da se spremeniš.

S. Mallarmé

LE TOMBEAU D'EDGAR POE

Končno ga večnost v sebe samega povrača
in že vihti Poet izdrti meč v desnici
nad svojim vekom, ki se zgrozil je ob resnici
da zmagovala smrt je v glasu prihajača.

Zvila se je, ko je angela začula kača
dati čistejši smisel ljudski govorici.
Vlila mu je svoj čar, so se zagnali klici,
nekšna nečastno opojna, črnkasta pijača.

če iz sovražne zemlje in oblaka, joj,
ne izkleše naš namen na tem bleščečem grobu,
ki v njem počiva Poe, reliefa za okras.

ta tiha peč, ki utrnil zvezde jo razkroj,
naj vsaj tale granit postavi se po robu
Kletve črnim prhutanjem za večni čas.

A. S. Puškin

POETY

Malo velja, če hvali te tvoj rod,
poet: aplavz občinstva jekne in mine.
če slišiš tepca ukor in smeh večine,
ostani miren, mrk in trd ko hlod.

Sam svoj gospod si, hodi svojo pot,
tja, kamor vabi te navdih iskreni.
Izzori najnotranjih misli plod
in za nagrade se nikar ne meni.

Nagrada si ti sam. Ti si sodnik,
ki z vso strogostjo sodiš svoje delo.
Si zadovoljen z njim, zahtevni umetnik?

Zadovoljen? Potem naj bogokletnik
kar pluje v sveti ogenj tvoj in smelo
kot otroče maje tvoj žrtvenik.

C. Day Lewis

NEARING AGAIN THE LEGENDARY ISLE

Bližamo otoku bajnemu se spet
siren pojočih, oskubljenih mornarjev
in čudimo se, kakšen neki čar je
te krepke fante zvabljal semkaj mret.

Koristke, nekoč v cvetu, so že čezenj,
barva se lušči jim in piska glas.
Ustne, ki so mašile čut za čas,
kot grob reže in prosjačijo ljubezen.

Nimajo zob in mi smo brez mesa,
nas glad in znoj obrala do kosti;
posadka okostnjakov se bori

z valovi in norce brije iz melodije.
Naj si kdo drug oči in ušesa krije
pred patosom večernega neba!

J. L. Borges

BUENOS AIRES

In mesto zdaj se zdi mi kot načrt
mojih ponižanj in mojih neuspehov;
na tistem pragu je dan sijati nehal,
pred tistim marmorjem sem stal potrt.
Tu sipata mi včeraj, mojster fint,
in jasni danes zgodbe, dane vsaki
človeški usodi; tu mi tko koraki
svoj nepreračunljivi labirint.
Tu sivi večer kot pepelka čaka,
da jutra cvet mu dozori v rokah;
tu moje sence zrak se bo razgubil
v poslednji senci, nič manj speti iz zraka.
Ljubezen ne, združuje naju strah;
mogoče sem zato tako ga vzljubil.

F. Petrarca

QUANTO PIÙ M'AVVICINO AL GIORNO ESTREMO

Zdaj, ko se približujem zadnji uri,
ki zapodi človeško bedo v beg,
vidim, kako je hiter časa tek,
kako zapirajo se upu duri.

In srcu dem: Dajva slovo prepiru
o rečeh Kupida. Glinastih oblek
tostransko breme kakor rahel sneg
se že topi. Potem zaspiva v miru.

V dim spremeni tedaj se tista nada,
ki dolgo slepca je vodila slepa,
in zgine smeh in jok in strah in jeza.

Spoznam, kako se nam narava rada
varljivih negotovosti oklepa
in z norim vzdihovanjem smrt priteza.

G. Trakl

VERFALL

Kadar večerni zvon k počitku kliče,
sledim z očmi ptic čudoviti let,
ko dolge jate romarski obred
v jesensko jasni dalji obzorje išče.

Po vrtu hodim sem ter tja skoz mrak
sanjaje o njihovi svetlejši sreči:
kazalca tek ne more me doseči.
Tako sledim jih nad oblaki oblak.

Zadah trohnenja me nakrat prevrta,
otožno kos na goli veji plaka,
z rjastih križev maha rdeča trta.

Kot da smrt blede otroke v ples priganja,
okrog razpadajočega vodnjaka
ledeni veter modre astre sklanja.

J. Donne

DEATH BE NOT PROUD

Ne bodi ošabna, Smrt, čeprav se pravi,
da si mogočna in strašna. Saj ni res,
ker kogar, misliš, je podrl tvoj rez,
živi, uboga Smrt. In glavo stavim!

Mir, sen, pokoj, ki so le tvoje slike,
rode ugodje, torej ti tem bolj.
Najboljši prvi odidejo s teboj –
kosti k počitku, duša med svetnike.

Usodi, kralju, obupancu hlapčuješ,
pajdaši so ti kuga, vojska, strup.
Kot ti uspava mak in bolje, vkljub
vsem tvojim kosam. Kaj se napihuješ?

Po kratkem snu se večnost bo odprla
in Smrti ne bo več, Smrt, ti boš umrla!

TONE MIZERIT

BUENOS AIRES 22

(Četrta nagrada leposlovnega natečaja dr. IGNACIJA LENČKA za leto 1975)

SVINEC v kotlička je bil že mrzel. Popolnoma se je strdil. Jasno: že dobro uro je, kar je Jure prenehal z delom, odklopil tok, povoščil lahkonoč in odšel. Peter je spravil papirje v aktovko, pokril pisalnik in pogasnil zadnje luči. Ves prostor, natrpan s stroji, je ostal v temi. Dotipal je do izhoda, spustil ročico avtomatične ključavnice in stopil na cesto. Ropot zaloputnjenih vrat je skalil mir stare četrti prav, ko se je s stolpa cerkve sv. Petra Telma razlilo med zidove deset udarcev. Dvaindvajseta ura je nastopila v Buenos Airesu.

OJ, LE ŠUMI, GOZD ZELENI...

PETER se je hitrih korakov nameril po cesti proti severu. Postaja kolektiva ni bila daleč, pa vendar ni, da bi se mudil. Mraz je, doma ga pa čaka zakurjeno stanovanje, topla jed in tiha ljubezen, pa vsakočasni jok male stvarce, ki nemirno spi v sobici...

V premišljevanju ga je zmotil šum z bližnjega dvorišča. Ozrl se je po starih stavbah San Telma. Kolikokrat se je ob teh poslopjih zamislil. Ob rezljanih vratih, ob golih angelčkih, ob kupolah vrh zidov, ki so zakrivale ravne strehe – le zakaj so v Buenos Airesu vse strehe ravne, – ob okrašenih okvirih ozkih oken, ki pa nimajo zelenja ne rož, po dolgih hodnikih, prepletenih zatvorih, stisnjenih notranjih dvoriščih. Ob dvesto, tristo let starih zidovih tega Buenos Airesa, ki ga je tako ljubil, se je zamislil na Ljubljano. Kolikokrat se mu je jutranja buenosaireška megla, ko se je spotikal na s kamni tlakovani cesti, zdela, kot da vstaja z Barja. Zvonjenje s stolpa! Oh, saj ni sveti Peter Telmo, šentpeter je, ali pa morda pri frančiškanih – pa ne na Defensa in Alsina, tam, preko tromostovja menda – ali pri uršulinkah... In ta megla. Zdaj, zdaj se bo dvignila, in tam zgoraj bo zagledal

Grad. Saj ga dobro pozna. Nešteto fotografij je že videl: mesto, ki ga zaslanja hrib in na hribu grad...

Buenos Aires nima hriba, ne gradu, ne Ljubljanice. In človek v tem hrepenenju ljubi Riachuelo. Če želi zaviti v stari del, gre v San Telmo ali v Boco. In če hoče v Židovsko ulico – kjer baje ni bilo Židov, oh, kako malo poznam Ljubljano – gre lahko na cesto Libertad ali Pasteur; ves Once je poln Židov. Pa Boca je polna Italijanov, pa pristanišče – tega Ljubljana nima, pa nič zato!

POZIMI PA ROŽICE NE CVETO.

PA pozimi je v Ljubljani mraz. No, tudi v Buenos Airesu. Peter je nemirno cepetal, ko je pričakoval kolektiv. Vrsta se je počasi daljšala, zdaj je prišla zakasnela šolarka, zdaj uradnik iz bližnje banke, ki je bogvedi zakaj moral potegniti, pa ga je potem nočni čuvaj še eno uro gnjavil s svojimi križi in težavami: da žena to... tašča ono..., pa otroci... In seveda njegov klub, ki je imel toliko možnosti, pa je trener, sin k..., umaknil najboljšega napadalca in postavil tistega štora, ki sicer teče kot zajec, pa ne zabije gola niti, če mu ga serviraš na pladnju.

Zdaj je prišel mlad par. Peter ju je zvedavo pogledal. Da, ista sta. Ko je okrog osmih stopil na kavo, ju je videl v poltemi za vogalom. Fant jo je stiskal k sebi, s trepetajočimi ustnicami rinil po vratu in tipal po prsih. Potem sta se odmajala proti bližnjemu hotelu. Fant jo je skoraj vlekel za seboj. Sedaj ohlapno stoji ob njej in zaspano zeha, medtem ko se ona trese od mraza in z izvotlenimi očmi gleda v noč.

Petrovo jezo prekine ropot kolektiva. S hitrim pogledom presodi, da že ni več praznih sedežev. Stopil je v stran: le kaj bi se rinil. Začetek proge je kaj blizu in te barabe vedno delajo enako: pol ure ni nobenega, potem pa pet naenkrat, in se podijo po buenosaireških ulicah kot vrag za dušami. Imel je prav. Komaj je kolektiv potegnil, že se je prikazal drugi. S stegnjeno roko ga je ustavil, vstopil, momljajoč zahteval vozovnico – barabe, pred dvema tednoma so spet podražili – in se udobno usedel.

PADEC NAJVIŠJIH JE NAJGLOBLJI

PO prvem ovinku je postal pozoren. Za njim sta dva mlada fanta živahno debatirala. Ozrl se je, kot da skozi okno gleda kaj v cestni poltemi, pa poškilil na onadva. Da, študenta inženirske

fakultete. Zadnji turnus se sicer konča šele ob enajstih, pa sta prelisičila šefa skupine in jo pobrala malo prej; vsak je imel svoj opravek.

Peter je sledil razgovoru. še kar dobro je ujemal stavke.

»Pa njegov humanizem; haj, stari, to moraš videti. Kar prevzame te. Ne moreš se upreti. Zame je Marut avtoriteta, kadar se govori o človeku in njegovi bitnosti...«

Poznal jih je, presneto. Vsi so bili enaki. Pa naj so bili z inženirske, tehnične, eksaktne ali jusa. Sukali so svoje ideje po modi, kakor politiki plašč po vetru. Pred letom je bil »stric« njih idol. še malo prej Regis Debray, pa gverilski vodja Guevara. Potem so se navduševali za Solženicina, dokler ni bil izgnan iz Rusije. Pa Rdeči Rudi tudi. Pa še oni, kako mu je bilo ime? Da, spominjal se je, kako mu je mali, zatepeni Jorge zabrusil čez mizo v laboratoriju: Za nas je Walter Lipman avtoriteta, kadar se gre za politiko svetovnih velesil.«

»Kdo pa ste vi?« ga je spravil v zadrego.

»I, no, mi, partija.«

Da, bila je doba, ko je bila celo partija v modi. No, in sedaj vsa univerza govori o Malem Marutu.

Mali Marut. Poznal ga je nekoliko, saj je bral par njegovih spisov in ga dvakrat poslušal na konferencah.

»Avtentičnost, ljubi bratje: iskrenost nas bo rešila iz zagate. Če država, narod, če svet živi v laži, se ne bo nikoli izkopal iz te bedne ozkosti, iz teh okov, ki mu ne dopustijo, da bi zrasel do neba kot oseba, da bi se dvignil kot narod, da bi kot država dosegli tisti visoki cilj, za katerega nas je Bog ustvaril...«

Da; še njega je očaral. In ko je tedaj imel intervju z njim:

»Poslušajte, mladi mož, svet tone v plitvosti. Ni globine v mislih, ni misli v dejanjih, ni dejanja v tem bornem narodu, ki išče le trenutnega užitka, ne misleč na bodočnost, na globoke posledice, na praznoto, ki bo nastala in ki je s solzami in jadikovanjem ne bo mogoče napolniti...«

Da; tudi pred njim je nastal idol in stal je na visokem oltarju do tistega ponedeljka, ko je Vili prišel v uredništvo in krohotajoč začel pripovedovati:

»Božansko, fantje, božansko. V petek zvečer sem z vso svojo aparaturo zavil v uredništvo Novosti. šef fotografskega oddelka je moj prijatelj. Pa sem si rekel: Morda ima kako čango, da zaslužim par pesov, ki mi za konec tedna vedno prav pridejo. Res sem imel srečo. Poglej, mi je dejal, kronist že čaka, pa slučajno nimam nobenega reporterja na razpolago. Tu imaš filme. Oblezla bosta vse modne nočne lokale. Kjer vidita kako osebnost, kar po njej. Čim več škandala, tem bolje.«

Vili je nekoliko počakal. Hotel je vzbuditi napetost. Njegove avanture so bile vedno čislane v uredništvu.

»Tako sva šla,« je nadaljeval. »In od desetih zvečer, pa do treh zjutraj oblezla kakih deset lokalov. Sreča ni bila kaj preveč radodarna. Dva zvezdnika, ena pevka, trije futbolisti, za nameček pa še en poslanec, pa ne prevelik kanon, saj je znan, da rad zahaja v nočne. Ko sva že mislila pustiti, mi kolega reče: še v Arabal stopiva. Nimam upanja, da bi kaj našla, je preveč na slabem glasu. Pa vendar...«

»Ko so se mi oči privadile poltemi – Vili komaj še zadržuje smeh – sem do dobra pogledal po obširnem lokalu. Nič. Pa me je radovednost nesla še v oddaljen kot. Skraja nisem mogel verjeti. Potem sem pa namignil kronistu. Stopil bliže in pomeril. Trikrat je zablisnil flash in na filmu je trikrat ostal vtisnjen prestrašeni obraz Malega Maruta in presenečena drža mlade punčare, s katero se je zabaval.«

Petra je takrat stisnilo pri srcu. Komaj je še slišal Vilija, ko je pripovedoval, da »je spak tako jadikoval in točil solze, da sem mu obljubil, da bom film uničil. Saj sem sicer trdega srca, pa se mi je vseeno zasmilil. Kdo mu more očitati, da malo zaživi. In tako sva se s kolegom zmenila, da jaz na razvitem filmu odrežem one tri posnetke, on pa šefu nič ne bo omenil o tem. Denarja, ki ga je ponujal, pa seveda nisva hotela vzeti. Saj sem baraba, a svojo čast le imam...«

DRUGO PA JE PADLO NA DOBRO ZEMLJO IN OBRODILO STOTEREN SAD.

KOLEKTIV je že zavil okoli spomenika na južni diagonali in pridrvel do Majske avenije. Tam je ustavil malo dalj časa, medtem ko je revizor kontroliral šoferjev urnik. Nekaj ni bilo v redu, pa je stari sitnaril – kdaj revizorji še niso sitnarili – šofer se pa zgovarjal na prejšnjega, češ da je oni odpeljal z zamudo. Peter je prerekanje z zanimanjem poslušal; vedno mu je bil všeč blesteč buenosaireški jezik, katerega najčistejši eksponenti so ravno šoferji. Tako je bil zaverovan v prerivanje v ospredju, da je opazil moža šele, ko je stopil mimo njega in se vsedel nekje v ozadju. Saravia. Gotovo je prihajal iz centrale katoliške akcije, ki je tu blizu na aveniji. Saj ga ni poznal dobro. Le od časa do časa ga je videl na fari. Ve, da je strog, resen gospod, dober, ki pa ne izkazuje rad svojih čustev. Le enkrat so ga videli jokati. Tedaj, ko so pokopavali Rodrigueza.

Ah, Rodríguez. Bil je star, zvest faran. Povsod je bil zraven, saj je rad delal, pa ni nihče porajtal nanj. Preveč skromen je bil. Preveč skrit, da bi sploh mogel vzbuditi polemiko. Le nekoč je na seji Vincencijeve konference nekdo predlagal, da bi ga bilo povabiti v odbor, pa se je Saravia uprl.

»Kaj? Rodrígueza? Saj zna komaj do deset šteti. Vi pa veste, da je za to delo treba sposobnosti, iznajdljivosti. So obiski družin, ki se nahajajo v delikatnem stanju. Treba je biti takten. Na primer so vdove s številnimi otroki, pa ni vseeno, na kakšen način jim pomagate. Treba je previdno, da v prvi vrsti čutijo našo ljubezen in da pomoč prihaja iz te ljubezni. To ni miloščina beraču, je krščanska pomoč osirotelim. Kako bo Rodríguez zmožen kaj takega. Saj se štor vede, kot da nima srca. Pa v odbor je pritegniti tudi takega, ki bo z odborniško častjo tudi kaj več prislonil. Rodríguez pa je znan, da malo zasluži, pa še tisti bori ficki se ga tako držijo, da od njega ne vidiš centava. Pa... kaj bi sploh govorili. Jaz sem strogo proti.«

Saravia je bil strogo proti. Kaj bi še razlagali. Roma locuta... In pri tem je ostalo. Rodríguez za vso stvar še zvedel ni.

In tako je tekel čas dalje, dokler se ni nekega dne vsa farna skupnost zbrala ob pokojnem Rodríguezu. Mirno je spal v zaprti krsti, ko sta dve sveči razsvetljevali križ v farni dvorani. Kje drugje naj bi sicer ležal. Nobenega sorodnika ni imel. Tako neznan in zapuščen je živel, pa je – igra usode – njegova smrt izšla v vseh dnevnikih na prvi strani. Prometna nesreča. Pa ne navadna. Mali tovornjak je drvel po aveniji, ko se je zgodila okvara. Vozač je izgubil oblast nad vozilom, ki je zdrvelo na pločnik in – »Oh, neverjetno,« so tožili časopisi – zdrvel po stopnicah v postajo podzemske železnice. Med tovornjakom in stenama stopnic na vsaki strani ni bilo več prostora kot pet centimetrov. Šoferju se ni zgodilo nič – »čudež«, so vedeli povedati časnikarji – tovornjak pa je v svojem blaznem drvenju v podzemlje pobil troje ljudi. Eden od teh je bil Rodríguez.

Saravia je stal zamišljen ob krsti, ko je prijokala ženica. Ni se mogla utolažiti. Kdo je?... se je pritajeno spraševalo. Potem je vsa fara zvedela zgodbo: vdova s šestimi otroki. Kako da ni na farnem spisku? Sram jo je bilo prositi. In kaj ima Rodríguez s tem opraviti? On ji je nosil pomoč. Kako? Sama ne ve. Od tedaj, ko je vdovela, tega že tri leta, ji je vsak mesec prinesel farno podporo. Kakšno farno podporo? I, farno podporo. Rodríguez je vedno tako dejal: »Gospa, to vam pošiljajo od Vincencijeve konference.« »In jaz sem hvaležno spravila kuverto.« »Pa koliko je bilo vsak mesec?« je radoveden Saravia. »I, toliko...« Več ko dve tretjini Rodríguezove borne plače...

Vdova je pripovedovala, kako dober je bil rajni vedno do nje in njene družine. »Bil je zlatega srca. Ne le s podporo, tudi z nasveti; pa tudi sicer je znal pomagati; takrat, ko je bil tisti nesrečni problem z mojim sinom, pa mi je rekel... in ko se je vse prav izteklo; pa za službo hčerke, saj veste, mladoletna..., je le izbezal nekje, saj ni bilo veliko... pa vendar... Prav včeraj mi je zopet nesel farno podporo. Zato je izstopil na tisti nesrečni postaji...« Njen jok je šel vsem do srca. Takrat se je Saravia sklonil nad krsto. Poljubil je križ in ga orosil. No, takrat Saravia ni skrival solz...

ŠEL JE IN ZAKOPAL TALENTE, KI JIH JE PREJEL.

KOLEKTIV je že potegnil, ko je nerodnih kratkih korakov pritekel do postajnega količka Héctor Greg. Petra je imelo, da bi zavpil na šoferja, naj malo počaka, pa je videl, da je prepozno. Greg je zavpil za kolektivom, ko pa je spoznal, da nič ne pomaga, se je vdan v usodo postavil ob količek, da počaka drugo vozilo Kot že tolikokrat, kot v življenju...

Petru je bil Greg vedno simpatičen. Bilo je to pravzaprav telefonsko prijateljstvo. Videl ga je malokdaj, govoril pa z njim vsak teden:

»Halo. Greg? Peter tukaj, iz uredništva.«

»Halo, Peter. Kaj boš novega povedal?«

»Kako jaz? Kaj boš ti povedal novega? Kako je kaj pri tvojih ljubih sindikalistih?«

Itd... Itd... Vsak torek ista pesem; teden za tednom isti »halo«, ista vprašanja, isti odgovori. Potem je Greg zdrdral par novic iz gremijalnega okolja, pa še naročil, kdaj naj »poba« pride iskat njegov članek.

»Pa da ne bo zinil, da gre za kak članek! Če mene ni, naj reče samo, da je prišel po kuverto za Petra...«

Greg. Krasni zastopnik tiste stare garde, ki se ni znašla v novem življenju. Živel je na robu mesta – in na robu življenja. Morda bi še prišel kam naprej, če bi Narod vzdržal. Pa je šel na boben in z njim vrsta ljudi. Drug za drugim so se znašli v uredništvih državne tiskovne agencije in životarili. Saj plača je bila piškava, a kaj boš sedaj na stara leta... Tako se je norčeval, ko se je bližal štiridesetim; tako je ponavljal, prepričano, sedaj ko do šestdesetih ni bilo več daleč. Životaril je, pa si pomagal s čangami v raznih uredništvih.

Padali so tajniki za informacije, padali ministri, padali predsedniki. »še ti boš ob kaki spremembi odletel.«

»Ah, kaj, jaz že ne!« Ob štiridesetih je iz njega govoril dvom; pri šestdesetih je govoril iz izkušnje. V »državnih« se ni bati spremembe režima, da le nisi zlezel naprej. Ob padcih režimov padajo glave, ki so pri prejšnji spremembi prišle na površje. Usedlina pa je vedno ista. In Greg je bil zvest član usedline. Med njo je živel in v njej utopil vse svoje mladostne sanje.

«¡QUE VIVA EL DOTOR!»

KO je pripeljal do polovice Kongresnega trga, je kolektiv zavil na desno, na stransko ulico. Torej se bo izognil kongresni palači.

»Hej, mozo, kaj ne gremo mimo parlamenta?«

»Carajo,« je zaklel šofer, »ko pa popravljajo odvodne cevi in je prostor le za eno vozilo. Kaj bi radi, da se postaramo v gneči?«

Tako pa je drvel po stranskih ulicah, Petru je pa le bilo žal pogleda na mogočno stavbo. Parkrat je že bil v njej, ko je iskal tega ali drugega poslanca. A najbolj mu je ostal v spominu prvi obisk. Bil je skoraj še vajenec, pa je s strahom vstopil in pokazal izkaznico.

»Poslanca dr. Ramíreza bi rad videl. Imam intervju z njim.«

In ga je iskal po hodnikih, sobah, pisarnah in zopet hodnikih. Končno ga je našel v salonu Izgubljenih stopinj.

»Trenutek, takoj bom z vami...«

Odhitel je k stranski mizi, da je nadaljeval z intervjujem kronistke nekega jutranjika. Peter se je vsedel in se pričel razgledovati. Kmalu je moral dr. Ramírez znova vstati. Klicali so ga po telefonu iz uredništva Popoldanske kronike: nujno, kajti izdaja je skoraj že v stroju.

Pa nova prekinitev, da je sprejel časnikarja ženske tedenske revije... »Juan Izquierdo, doktor, pa me verjetno bolj poznate po mojem psevdonimu Lidija. Saj veste, pri ženskih revijah...« Ta debeluh je torej Lidija. Škandal! Sledijo ji, kot bi jim pisal iz svetega pisma, pa je sam njen obstoj podla laž.

No, sedaj je vrsta na Petru, medtem ko se je število čakajočih časnikarjev znova povečalo.

»Oprostite čakanju,« se približuje dr. Ramírez. »Pa saj vidite; za danes imam vsega skupaj obljubljenih šest intervjujev. Že samo to je dokaz, kakšne izredne važnosti je za državo ta osnutek, ki sem ga včeraj predstavil v zbornici.«

Peter mu je hotel zastaviti prvo izmed vprašanj, ki jih je v mislih pripravil, pa je gospod poslanec, kot da bi ga navili. Kar bruha stavke, razlaga člene osnutka, govori o pomembnosti

»v tem sedanjem tako težkem trenutku«, ko je »vendar treba paziti na življenje naroda, mirno življenje, ki naj se razvija brez starih, okostenelih struktur. Napredovati moramo, dragi moj, napredovati po vzoru stare Evrope in modernih Združenih ameriških držav. Res, da bo morda v nekaterih sektorjih oster odpor. A prepričan sem, da bo osnutek sprejet in potrjen. Narod moramo prebuditi iz te otopelosti. Odpreti mu oči pred resnico. Povedati mu: tak je položaj in ta je rešitev.

»Dobro, da trak na snemalniku registrira ta plaz besed,« si je mislil Peter, ko je v svoji nenadni utrujenosti pazil le na kak premor, da bi stavil vsaj eno vprašanje, po tem pa čim dostojnejše zaključil in odšel.

»Pa je škof iz...« ne more dokončati.

»Saj boste razumeli, dragi moj, da je Cerkev, zlasti pri nas v latinski Ameriki, vedno skrbno pazila, da se določene strukture ne spremenijo za nobeno ceno. Tako na socialnem, gospodarskem ali kakem drugem polju. Torej se ni čuditi škofovim izjavam. Saj ga razumem in kot katoličan ga spoštujem. A položaj zahteva, da to stvar enkrat za vselej resno vzamemo v roke. To je važna, zgodovinska odločitev...«

Peter se je poslovil, medtem ko je Lidija zasedel njegovo mesto pred poslancem. Pa je imel šef res prav: »Vsak poslanec, ki hoče od časa do časa nekoliko zastonj propagande, bo predstavil tak osnutek. Mislim, da je v zgodovini parlamenta ta že približno devetdeseti osnutek o isti temi. Noben še ni bil potrjen, hvala Bogu.«

Medtem ko je Peter mislil o zavoženem gospodarskem stanju, o težkem položaju šol, o izropanih bolnišnicah, o rastočih bednih naseljih okoli mest po vsej državi, o potrebi industrijske reaktivacije (oh, kaj bi naštevali), je gledal tiskano besedilo osnutka, ki mu ga je potisnil v roke Ramírezov tajnik. Začetek se je glasil: »Velečastnemu Narodnemu kongresu. Zakonski osnutek dr. Ramíreza o razporoki...«

TRKAJTE IN SE VAM BO ODPRLO.

KOLEKTIV je znova privozil na avenijo.

»Rincón,« se zadere šofer. Nekdo ga je pač naprosil, naj ga obvesti, ko pride do te ulice. Peter jo dobro pozna. Prav ta vogel in pa kavarno Los Angelitos. Tolikokrat je slišal o njem. Prijatelj mu je vedno pravil: »Veš, po končanem kulturnem večeru se skoraj vsi namenimo v Angelitos. Takrat kavarna postane popolnoma slovenska.« Bil je starejši od Petra in se je rad pridru-

ževal kulturnikom. Potem se je sedež večerov preselil. Peter pa pozabil na vabljivo kavarno.

Pa ne za dolgo. Ko je fakulteto obesil na klin in presedlal na inštitut, ki ima sedež dve kvadri od tu, je zaživel vso polnost Angelčkov. K tej polnosti je spadalo vsakdanje učenje pri starinskih mizah, snidenja pred šolo in širokoustenje po šoli. »V naših pljučah je cigaretni dim in črna kava nam teče po žilah,« je skušala to napihnjeno manjvrednost razlagati Sisi. Petru je od časa Angelčkov ostalo novo življenje in spomin na nekatere sošolce, ki so tvorili njegovo klapo: Sánchez, Pozo, Maidana...

Ricardo Maidana je bil eden najresnejših. Morda prav zaradi tega ni imel sreče. Še med časom študija se mu je skujalo dekle. Premalo »razgiban« je bil zanjo. Profesorji so vedeli, da veliko študira, da celo sam raziskuje, da ima že majhno prakso. Mnogi niso prenesli, da jim je včasih stavil preveč zapletena vprašanja. Končno ga je še direktor vzel na piko...

»Maidana, jutri boste vi vodili učno skupino... Maidana, uvedli bomo obvezno sobotno prakso, prej pa bomo seveda izvedli poskus, da vidimo, kako se obnese. Dal vam bom važne naloge... Maidana, dela ne moremo redovati, če ne poznamo podrobnosti posameznih skupin; v kakšnih okoliščinah se je delo odvijalo itd. Vi ste imeli na skrbi nadzorstvo: ostanite še kako uro. Vaš red bo odvisen od sposobnosti pri poročanju... Maidana... Maidana... Maidana...«

Ricardo Maidana je stiskal zobe, izgubljal čas z vsakim takim leksiranjem in delal na vso moč, da le ne bi našli vzroka za slabo redovanje. Na vsak način je hotel doseči diplomo. Kaj bi sedaj metal stran tri leta študija na tem presnetem inštitutu, pa še denarja, ki ga je vložil: knjige, potrebščine, pa mesečni obrok...

»Prav ti je, kdo te je pa pregovoril, da si se vpisal v privatno.«

»Kaj kdo, tepec, ali naj se v La Plato vozim na državno? Saj buenosaireška nima te fakultete.«

Tako se je gnal do decembra, do izpitov. Tedaj je prišlo najhujše. Pri pismenem je dobil kalkulacije tekstov. Ko so mu vrnili naloge, je zagledal rdeče nezadostno.

»Kdo je kontroliral moj izpit?« se je pritožil pri šefu praktičnih.

»Ni važno. Uporabili ste napačen sistem in rezultat je torej zmoten.«

»Da, gospod, uporabil sem drug sistem, a rezultat je kljub temu pravilen.«

Šef je prebledel. »Nemogoče.« A bilo je mogoče. Maidana je šel nad profesorja, tajnico, direktorja.

»Red je že zapisan v uradni knjigi, s podpisom in žigom. Brez dovoljenja ministrstva ni mogoče spremeniti nobenega reda,« je skušal direktor razlagati. »Obžalujem, vendar...«

Maidana ni dal več naloge iz rok. Z njo je šel na ministrstvo, vložil pritožbo in čakal.

»Gospodična Ruiz? Maidana govori: veste, zaradi pritožbe...«

Dvakrat na teden je telefoniral tajnici sekretarja za privatne inštitute. Odgovor vedno isti:

»Vaša zadeva lepo napreduje. Kličite prihodnji teden. Morda bo že kaj novega...«

In zopet prihodnji teden in za vsak slučaj še ob koncu tedna. Čez tri mesece je dobil sporočilo, da je pritožba sprejeta. Sedaj bodo uvedli preiskavo uradne knjige inštituta, primerjali in končno razsodili. Maidana je zapisoval telefonske številke članov komisije, nadlegoval njihove tajnice, iskal kakega strica na ministrstvu... Kaj od Poncija do Pilata, od hudiča do Belcebuba je letal, dokler ni prišlo končno sporočilo: »Rešeno pozitivno.«

Ko je šel v inštitut po diplomo, sta ga Marija in Peter spremljala. Bila je skoraj obletnica tistega slavnega izpita. Direktorja niso našli. »Važni opravki...«, pa so vedeli, da se nahaja v inštitutu. Tajnica mu je izročila papirje. Nato so vsi trije zakoračili v Los Angelitos. Pivo je bilo hladno in okusno, ko so trčili in nazdravili drug drugemu. Razšli so se, ko je bila že noč. Odtlej Maidane nista več videla, ne direktorja.

PONOČI JE PRIŠEL NIKODEM.

NA plaza Once je izstopilo skoraj polovico potnikov. Pa tudi vrsta čakajočih ni bila kratka. Peter je postal pozoren na moškega srednjih let; ne, saj ni mogoče, vendar je popolnoma podoben. Peter je nadaljnjih petnajst kvader vožnje opazoval moža, dokler ta ni izstopil. Sledil mu je s pogledom in videl, da se je namenil naravnost v faro. Torej le res? Bil je pastor Tonim. A kaj je prišel iskat v tej pozni uri v faro? Saj že leta več ne pastiruje v tem okrožju. To je bila za Petra skrivnost. Sploh je bil ves pastor Tonim skrivnost Petru in še marsikomu drugemu.

Dobro se spominja, kako je bilo pred par leti, ko so na fari pripravljali skupno božično slavnost z metodisti. Ekumensko slavje, so dejali.

»Lani je bilo pri nas, zato bo letos v njihovem templju,« je razlagala sestra Jacinta, ko so v zboru vadili božične pesmi.

»Bo govoril Tonim?« je nekdo radoveden.

»Ne. Ker smo mi gostje, govori naš župnik. Pastor bo pa vodil skupne molitve.«

Tedaj ga je Peter prvič videl, pa slišal govorice, ki so mu vzbudile radovednost.

»Navdušen za skupno delovanje... Blaga duša... Ta bi moral biti katoličan...«

Peter se je razgledoval po velikem templju. Gole stene, katerih ni bil vajen, visok oder v ospredju in orgle na njem; le barvasto okno na prednji steni v obliki križa...

»Pravijo, da baje zelo časti Marijo...«

Petje, molitve, premišljevanja in znova petje... »Kristjani, hitimo...« in še »Sveta noč...«

Kako je vplivalo vse to nanj. Saj je kar pozabil, da so stene prazne, da ni razpela, da ni svetnikov, še križevega pota ne. Vsega je prevzelo to vzdušje: ekumenizem; bratje... Pa mu je vstal pred očmi resni obraz pastorja Tonima.

Ob izhodu je sestra Jacinta z zanosom šepetala svoji skupini.

»Molite za pastorja Tonima... Ima velike težave... Išče... Išče...«

Kmalu za tem so zvedeli, da je bil prestavljen v drugo metodistično skupnost. »Na višje, odgovornejše mesto...« so vedeli povedati. In so pozabili nanj do naslednje velike noči.

Enajsta maša je bila vedno slovesna, tembolj za praznik Vstajenja. Župnik je govoril kot malokdaj, pa vedno dobro govori. Petje je bilo krasno. Sestra Jacinta in vsa pevska skupina so se dobro pripravili, ljudje pa z novimi pesmaricami pritegnili, da je bilo veselje.

Med obhajilom je Peter nenadoma začutil sunek. Ozrl se je na Marijo, ki mu je mignila proti vrsti pred obhajilno mizo. Svojim očem ni mogel verjeti. Tam se je počasi bližal evharistiji pastor Tonim...

Po maši se je razvila debata kot še nikoli. Saj je vendar protestant... Pa kaj veš... Pa vendar...

»Oče Alfonz ga je obhajal. On ga dobro pozna in ne bi dovolil, da bi se v naši fari storilo kaj nepravilnega. Prej bi naredil kakršen koli škandal, kot pa nevrednega ali nevernega obhajal...« je sigurna sestra Jacinta.

»Pa vendar...«

Tisti pa vendar je še naprej plaval v ozračju. Tudi danes Petru ni šel iz glave. Tudi nocoj ne, ko je suhljata postava pastorja Tonima utonila za farnimi vrati.

»IZSTOPITI moram,« je nenadoma prešinilo Petra. Zaverovan v svoje misli bi skoraj zamudil postajo. Hitro je stopil do zadnjih vrat in pritisnil na zvonec. Zavore so zacvilile, vrata so se odprla in mraz je stresel Petra. Prečkal je avenijo in kar stekel po dolgi kvadri ob šolskem zidu. Nato je zavil v temno ulico. Še en vogel...

Dvigalo se je ustavilo. Izstopil je, zavrtel ključ in odprl vrata ravno, ko je s stolpa cerkve Svete Marije odbila pol enajsta ura. Že dobre četrt ure ga je žena čakala. Vedno ga prej čaka, čeprav ve, da zmeraj zamudi. Peter se je srečno smejal.

»Pa še poljub mali.«

»Ne budi je, naj revica spi.«

»Dobro, dobro saj...« in se sproščeno vsedel k mizi. Večerja v ponvi je bila že topla.

MIRKO GOGALA

INTEGRACIJA IN ASIMILACIJA PRI IZSELJENCIH

predavanje na 2. kulturnem večeru slovenske kulturne akcije v buenos airesu, 16. avgusta 1975

UVOD

OSREDNJI PROBLEM IZSELJENSTVA

Važni cerkveni dokumenti prištevajo izseljenstvo med najtežje probleme današnjega časa in dajejo navodila za pravilno reševanje njegovih nevarnosti in težav.[1] Hkrati tudi jasno opredele jedro izseljenskega problema:

„**Izseljenstvo,** gledano z vidika tistih, ki zapuščajo svojo domovino, ali pa z vidika tistih, ki te sprejemajo medse, **pomeni novo obliko sožitja z nepoznanimi osebami**" (N 57).

Ta nova oblika sožitja ima brez dvoma svoje prednosti. Zato se danes ljudje vedno laže in pogosteje selijo iz najrazličnejših razlogov: političnih, gospodarskih, znanstvenih, tehničnih, kulturnih in drugih. Ima pa tudi svoje senčne strani:

„Čeprav priznavamo upravičenost omenjenih razlogov izseljevanja, vendar ne moremo istočasno tajiti **nevarnosti in težav,** ki jih to dejstvo zaradi obsežnosti često povečuje ali vsekakor ne zmanjšuje. Danes sicer družbeni odnosi rastejo in se večajo, ne pospešujejo pa vedno tudi primerne **osebne zrelosti** in ne vzpostavljajo zares **osebnih odnosov.** Odtod izhajajo mnoge težave in bridkosti, katerih vzrok in hkrati žrtev je človek sam" (N 3; gl. N 26).

Potemtakem **osrednji problem izseljenstva,** ki pomeni „novo obliko sožitja z nepoznanimi osebami", obstoji v tem, kako **pospeševati osebno zrelost** izseljencev in kako **vzpostaviti zares osebne odnose** v novi družbi.

Problem izseljenstva je torej **predvsem eksistencialni problem** vsakega izseljenca in šele drugotno socialni problem, ki sega na najrazličnejša področja družbenega življenja. Zato ga ne smemo v prvi vrsti presojati s stališča družbe, pa naj že gre za družbo (narod, državo), ki jo je izseljenec zapustil, ali pa za družbo, med katero se je naselil. Še manj smemo izseljenci problem reševati zgolj samo s stališča družbe.

Takšno gledanje na problem izseljenstva je **izvirno krščansko,** ker človeško osebo in nje integriteto postavlja za merilo prave rešitve.[2] Šele v luči razodetja smo namreč prišli do popolnoma jasnega spoznanja, da je človek kot „središče in višek vsega zemeljskega" (CS 12,1)

„na zemlji edina stvar, katero je Bog hotel zaradi nje same" (CS 24,3) in je zato tudi v odnosu do družbe višji od nje; „kajti počelo, nosivec in cilj vseh družbenih ustanov je in mora biti človeška oseba, ki po svoji naravi nujno potrebuje družbenega življenja" (CS 25, 1). Zato morajo tudi v izseljenstvu, v tej novi obliki sožitja vse družbene vezi služiti kot sredstvo „za utrjevanje in razvoj kvalitet človeške osebe in za zaščito njenih pravic" (CS 25, 2). Le na tej podlagi bodo tudi novi družbeni odnosi v izseljenstvu lahko zares osebni odnosi.

Ker je tudi izseljenec oseba, zato mora biti vključen v novo obliko sožitja kot enakovreden član družbe. V tem pa je ravno **problem integracije izseljencev**, ki izključuje sleherno obliko zapostavljanja (diskriminacije) v osnovnih pravicah osebe.

Osnovna enakovrednost vseh ljudi pa ni isto kot enoličnost. Med ljudmi obstoje tudi razlike glede spola, rase, rodu, barve, socialnega položaja, jezika, kulture, vere in druge. Te razlike so običajno še posebej vidne pri izseljencih. V kolikor so te razlike upravičene, jih moramo spoštovati vprav zaradi dostojanstva človeške osebe, kateri pripadajo. S tem pa je ravno v zvezi **problem asimilacije izseljencev.**

Tako vidimo, da **integracija in asimilacija izseljencev tvorita srčiko izseljenske problematike**; saj od njiju pravilne rešitve predvsem zavisi pospeševanje osebne zrelosti in vzpostavitev osebnih odnosov v izseljenstvu. Zato si bomo v naslednjem drugo za drugo malo natančneje ogledali. Za podlago pa nam bo služilo cerkveno učiteljstvo.

PRVI DEL

INTEGRACIJA IZSELJENCEV

Najprej pojasnimo pojme.

Beseda integracija pomeni: povezovanje, strnjevanje v celoto. To besedo uporabljajo razne znanosti kot matematika, biologija, sociologija, karakterologija. Vsaka izmed njih ji v okviru skupnega osnovnega pomena daje svojsko vsebino.

V sociologiji, kar nas tu predvsem zanima, ima izraz tale pomen: „dejanje uvrstitve socialnih bitij v celoto višjega reda" (W. Brugger, Diccionario de Filosofía). Dosledno temu **integracija izseljencev** pomeni: uvrstitev izseljencev, tako poedincev kot njihovih skupnosti, v novo družbo, kamor so se naselili.

Sedaj pa skušajmo odgovoriti na vprašanje, po kakšnih načelih naj se ta integracija izvede. Da nam bo stvar jasnejša, si to uvrstitev izseljencev oglejmo najprej od strani tistih, ki jih sprejemajo medse, potem pa še od strani izseljencev samih.

I. INTEGRACIJA Z VIDIKA TISTIH, KI IZSELJENCE SPREJEMAJO

1 Tudi izseljenec je oseba.

Temelj za integracijo je dejstvo, da so tudi izseljenci osebe s pravicami in dolžnostmi; kajti vsako človeško sožitje mora imeti za osnovno na-

čelo, da je človek oseba. O tem je spregovoril jasno besedo Janez XXIII. v svoji okrožnici Mir na zemlji.

„**Vsako človeško sožitje**, če hočemo, da bo dobro in uspešno urejeno, mora zmeraj imeti **za temeljno načelo, da je človek oseba**; to se pravi, da je po naravi obdarjen z razumom in prosto voljo; že samo po tem je **nosivec pravic in dolžnosti**, ki hkrati in neposredno izvirajo iz njegove narave. Prav zato so pa tudi kot **vsesplošne in nedotakljive, popolnoma neodtujljive.**"

„Če pogledamo na dostojanstvo človeka v luči od Boga razodetih resnic, ga moramo postaviti samo še više, zakaj ljudje so odrešeni s krvjo Jezusa Kristusa ter so tako po milosti božji otroci in prijatelji ter postavljeni za dediče večne slave" (MZ 9-10).

Čeprav bi moralo biti vsem popolnoma jasno, da so tudi izseljenci osebe, se na to dejansko večkrat pozablja. Zato se isti papež še posebej pomudi pri vprašanju političnih beguncev. Ves žalosten „ob misli na tiste, ki so bili iz političnih razlogov pregnani iz domovine" (MZ 102), pravi:

„Ne bo torej odveč, da tu opomnimo ljudi, da **so taki begunci osebe** in jim **je dostojanstvo in pravice osebe priznati.** Begunci teh pravic niso mogli zgubiti zato, ker so postavljeni iz države svoje narodne skupnosti" (MZ 104).

2 Pravica do izselitve in vselitve

Med vsesplošne in nedotakljive, popolnoma neodtujljive človekove pravice pa spada tudi pravica do izselitve in vselitve. Zato izseljenec v novi družbi ni nikak vrinjenec, nikak vsiljivec, ker smo vsi ljudje bratje med seboj. To je drugo važno načelo, ki ga je pri integraciji zdomcev treba upoštevati.

Na to načelo nas je opozoril že Pij XII. v svojem radijskem govoru k božiču 1952. Njegovo misel pa je Janez XXIII. v omenjeni okrožnici takole povzel:

„Vsak človek ima pravico do prostega gibanja in bivanja v okviru politične skupnosti, ki ji pripada kot občan; ima pa tudi pravico, da **iz upravičenih razlogov odide na tuje in se tam naseli.** Pripadnost taki ali drugačni politični skupnosti ne sme nikoli nikogar ovirati v tem, da je ud človeške družine in občan tiste vesoljne skupnosti, ki smo vanjo povezani vsi ljudje" (MZ 24).

Ko Janez XXIII. malo kasneje v isti okrožnici preide na vprašanje političnih beguncev, isto resnico znova pribije: „Vrhu tega je pa **med pravice osebe** treba šteti tudi to, da **lahko odide v deželo, koder upa najti sebi in svojim ustrezne življenjske pogoje.** Dolžnost javnih oblastnikov je torej, da take begunce sprejmejo in – kolikor je to v skladu z blaginjo lastne politične skupnosti – podpro tiste, ki bi se radi **pridružili novi politični skupnosti**" (MB 105; gl. MU 45).

Navodilo za dušno pastirstvo izseljencev, s katerim je leta 1969 kongregacija za škofe prilagodila apostolsko konstitucijo Exul familia koncilskemu nauku in modernim potrebam in ki ga je Pavel VI. potrdil, spet opozarja na pravico do izselitve. Pri tem je zlasti važno pojasnilo, da taka pravica ne pripada le posameznikom, ampak celim družinam:

„Pravijo, da je naravna človekova pravica okoriščati se z materialnimi in duhovnimi dobrinami, s katerimi dosegaš v večji meri in lažje svojo popolnost. Kadar pa neka država zaradi pomanjkanja sredstev ali velikega števila državljanov ne more dati na razpolago takih dobrin, ali pa so v njej razmere, v katerih človek ne uživa dolžnega spoštovanja, **se sme ta izseliti**, si izbrati v tujini nov dom in si poiskati razmere, primerne človeka vrednemu življenju. Taka pravica ne pripada le posameznikom, ampak **tudi celim družinam**... Javne oblasti krivično zanikajo pravice človeške osebe, če se izseljevanju oziroma priseljevanju upirajo ali ju ovirajo, razen če to zahtevajo veliki in dejansko utemeljeni razlogi skupne blaginje" (N 7).

Pavel VI. se v svojem apostolskem pismu Octogesima adveniens znova povrne na to vprašanje ob misli „na kritičen položaj velikega števila emigrantskih delavcev": „Nujno potrebno je, da se z ozirom nanje zna premagati strogo nacionalistično zadržanje z namenom, da se v njihovo pomoč ustvari zakonodaja, ki naj prizna **pravico do izselitve, podpira njihovo integracijo**, omogoča njihovo poklicno napredovanje in jim dovoljuje pristop na dostojno stanovanje, kamor bi mogla priti, če je mogoče, **njihova družina**" (OA 17).

3 Izseljenec je enakovreden član družbe.

Ker je izseljenec oseba, ki ima pravico do izselitve in vselitve, ga morajo v novo družbo sprejeti kot sebi enakovrednega. Zato morajo tudi glede izseljencev premagati sleherno obliko zapostavljanja (diskriminacije) v osnovnih pravicah osebe iz kakršnihkoli razlogov.

Drugi vatikanski koncil je znova lepo poudaril bistveno enakost vseh ljudi, ki zahteva, da so povsod zajamčene osnovne pravice, ki gredo osebi:

„Obdarjeni z razumno dušo in ustvarjeni po božji podobi, imajo vsi ljudje isto naravo in isti izvor; odrešeni po Kristusu so poklicani z istim božjim poklicem in določeni za isto božje življenje: **osnovno enakost vseh ljudi** je zato treba bolj in bolj priznavati."

„Res je, da zaradi različnih telesnih sposobnosti in zaradi raznoličnosti umskih in nravnih sil niso vsi ljudje enaki. Toda **sleherno obliko** bodisi socialnega, bodisi kulturnega **zapostavljanja** (discriminandi modus) v osnovnih pravicah osebe, naj bo to zaradi spola, rodu, barve, socialnega položaja, jezika ali vere, je **treba premagati** in odpraviti, ker nasprotuje božjemu načrtu. Zares je žalostno ugotavljati, da še sedaj niso povsod zajamčene te osnovne pravice, ki gredo osebi" (CS 29, 1-2).

Tudi Navodilo odločno zahteva spoštovanje temeljnih pravic osebe pri izseljencih: „Brez dvoma je človek v svoji enoti in celoti, s telesom in dušo lastni namen dušnega pastirstva v Cerkvi. Ker pa mora biti skrb za duše prilagojena časom, se zdi, da je prav znova in **znova pokazati na osnovne pravice človeške osebe**, bodisi da bi jih priznali in upoštevali najvišji vladarji narodov, bodisi, da bi se vsi izseljenci čutili **vključeni v delo kot državljani in člani skupnosti** ter skrbno pazili na izpolnjevanje svojih dolžnosti" (N 5; gl. N 24, 4).

Prav tako tudi Pavel VI. ni mogel mimo tega vprašanja. Odločno je obsodil diskriminacijo vseh vrst: „Med žrtve krivičnih razmer – čeprav pojav na nesrečo ni nov – je treba šteti tiste, ki so predmet **diskriminacij**, pravno ali dejansko, zaradi svoje rase, svojega izvora, svoje barve, svoje kulture, svojega spola ali svoje vere... V naročju skupne

domovine morajo biti vsi enaki pred zakonom, imeti morajo enake možnosti v ekonomskem, kulturnem, državljanskem ali socialnem življenju in biti deležni pravšne razdelitve narodnega bogastva" (OA 16).

Takoj zatem Pavel VI. govori o pravici do izselitve in priporoča integracijo izseljencev (OA 17; glej zgoraj t. 2). Končno v zvezi s tem poudari vesoljno bratstvo vseh ljudi:

„Je dolžnost vseh – zlasti pa še krištjanov – da delajo z vso silo za vpostavitev **vesoljnega bratstva**, ki je neobhodno potreben **temelj resnične pravičnosti in pogoj trajnega miru**: Ne moremo klicati na pomoč Boga, Očeta vseh, če odklanjamo bratski odnos do nekaterih ljudi, ustvarjenih po božji podobi. Med razmerjem človeka do Boga Očeta in razmerjem človeka do svojih bratov ljudi je tako tesna zveza, da sv. pismo pravi: ‚kdor ne ljubi, ne pozna Boga' (1 Jn, 4, 8)" (OA 17).

4 Enakovrednost izseljencev na vseh področjih

Pa naredimo še en korak naprej. Rekli smo, da mora biti izseljenec, ker je oseba, sprejet kot enakovreden član nove družbe. Ta enakovrednost pa mora imeti zares vsestranski značaj. Zato mora integracija izseljencev segati na vsa področja življenja; kajti „**integracija** ni izključno ekonomski proces, marveč sega na široko in **zajame človeka gledanega v celoti**: socialno, politično, kulturno, versko, rasno" (Medellín II, 11).

Mimogrede so bile nekatere razsežnosti celotne integracije že omenjene v navedenih odlomkih iz cerkvenih dokumentov. Ker pa je stvar zelo važna, si vsa posamezna področja integracije oglejmo po vrsti drugega za drugim.

5 Ekonomska integracija

Ekonomska integracija zahteva za izseljence „enake možnosti v ekonomskem življenju" (OA 16), kot jih imajo ostali prebivalci dežele.

Temeljni vidik, po katerem se mora urejati gospodarstvo, nam 2. vatikanski koncil takole izrazi: „Tudi v gospodarsko-socialnem življenju moramo spoštovati in pospeševati dostojanstvo človeške osebe in njeno celotno poklicanost, pa tudi blagor vse družbe. Človek je namreč začetnik, središče in cilj vsega gospodarsko-socialnega življenja" (CS 63, 1).

Posebej glede izseljencev pa ima isti koncil tole važno izjavo: „V odnosu do delavcev, ki prihajajo iz kake druge dežele ali pokrajine in ki s svojim delom prispevajo h gospodarskemu napredku naroda in kraja, se je treba **skrbno varovati vsakega zapostavljanja glede pogojev nagrajevanja in dela.** Vrh tega morajo vsi, posebno pa javne oblasti, ravnati z njimi **ne kakor z golim orodjem proizvodnje, marveč kot z osebami**" (CS 66, 2).

V smislu tega koncilskega nauka Navodilo naroča laikom, „naj izseljence sprejmejo **kot brate in ne zgolj kot sredstvo proizvodnje**, priznajo naj njihovo človeško dostojanstvo, sprejmejo naj jih kot graditelje novega, boljšega človeškega sožitja" (N 57).

6 Socialna integracija

Socialna integracija zahteva za izseljence „enake možnosti v socialnem življenju" (OA 16) kot so na razpolago ostalim prebivalcem.

„Človek je namreč do globin svoje narave **družbeno bitje** in brez odnosov do drugih ne more ne živeti ne razvijati svojih darov" (GS 12, 4). Zato je „**sleherno obliko bodisi socialnega,** bodisi kulturnega **zapostavljanja** (discriminandi modus) v osnovnih pravicah osebe, naj bo to zaradi spola, rodu, barve, socialnega položaja, jezika ali vere, **treba premagati in odpraviti,** ker nasprotuje božjemu načrtu" (CS 29 2),

Tudi izseljencu morajo torej biti omogočene vse družbene vezi, ki jih rabi za življenje in za razvijanje svojih darov: „Izmed družbenih vezi, ki so potrebne za spopolnjevanje človeka, se nekatere, kakor sta to **družina** in **politična skupnost,** bolj neposredno skladajo s človekovo notranjo naravo, druge pa izvirajo bolj iz njegove svobodne volje... Odtod nastajajo različna **združenja in ustanove** javnega ali zasebnega prava" (CS 25, 2).

Socialna integracija torej zahteva enakopravnost izseljencev glede družine, glede svobodnih združenj in ustanov in glede državljanske dejavnosti.

V prvi vrsti torej socialna integracija pomeni, da ima izseljenec **pravico do družine,** temelječe na zakonu, ki „sestavlja prvo obliko občestva oseb" CS 12, 4). To ima važne posledice:

Če je izseljenec že poročen odšel na tuje, mora imeti možnost, da s seboj vzame tudi družino. Zato Cerkev izrecno uči, da **pravica do izselitve** „ne pripada le posameznikom, ampak **tudi celim družinam.** Zato naj se pri urejevanju preseljevanja v celoti zavaruje skupno življenje družine in naj družbena ureditev upošteva potrebe družin glede stanovanja, vzgoje otrok, delavnih pogojev, socialnega skrbstva in davčnih dajatev" (N 7; gl. N 57, 2; OA 17; CS 66, 2; MU 45).

Če pa je izseljenec še samski, mu kot „človeku gre **popolna pravica, da si ustanovi družino**" (MZ 15), ki „sloni na **svobodno sklenjenem zakonu**" (MZ 16). Zato ima tudi pravico, da si svobodno izbira zakonskega druga, ne le med člani morebitne izseljenske skupnosti, temveč tudi izven nje. Brez te pravice bi izseljenec ne bil enakopraven član družbe.[3]

Poleg družine pa tudi izseljenec kot vsak človek **potrebuje raznih svobodnih združenj,** ker prinašajo „mnogo koristi za utrjevanje in razvoj kvalitet človeške osebe in za zaščito njenih pravic" (CS 25, 2). Zato socialna integracija brez dvoma zahteva, **da se tudi izseljencem prizna pravica ustanavljati lastna svobodna združenja,** ki naj zadoste njihovim svojskim potrebam.

Cerkev izrecno priznava to pravico, da „morejo imeti izseljenci lastna društva" (N 61). Poleg tega priporoča, „da je primerno **postaviti in opremiti domove,** v katerih se morejo izseljenci počutiti kot na svojem, kjer morejo gojiti svoje vrednote in svoje darove, kjer se morejo v prostem času razvedriti ter najti pomoč in podporo" (N 34, 3).

Vendar socialna integracija sega še dalj. Če bi izseljenčevo družbeno razsežnost omejevali le na njegovo lastno izseljensko skupnost, organizirano ali ne, bi ga s tem zaprli v nekak **prisilen gheto.** Da bo izseljenec zares enakopraven član družbe, mu morajo tudi **krajevna združenja nuditi svojo pomoč** in mu omogočiti, da se v **njih včlani.** Poleg tega je treba pospeševati sodelovanje celih skupin. Cerkev v Navodilu zlasti katoliška društva opozarja na to dvojno dolžnost.

Glede prve naroča: „Na isti način naj **katoliška društva,** še bolj kot posamezniki, **pomagajo izseljencem,** ki potrebujejo stanovanja, dela, pouka in za življenje potrebnih stvari. Posebno važno je pomagati iz-

seljencem v sodelovanju z obstoječimi šolami, da se spopolnijo v poklicnem znanju ali da si pridobe novo. Katoliška društva naj nudijo vso pomoč izseljenskim uradom pri škofijskih ordinariatih in raznih župnijah" (N 61).

Glede druge dolžnosti pa lahko beremo: „Čeprav morejo imeti izseljenci lastna društva, naj se daje vsaj nekaterim članom teh društev **možnost, da se vpišejo v krajevna društva** (ali sindikate). Tako bo prišlo med različnimi narodnimi skupinami do povezave in bo nastal nekak most. A ni dovolj vabiti le posameznih izseljencev k **sodelovanju** pri krajevnih društvih, ampak se zdi primerno pospeševati tudi **sodelovanje skupin**, ki sodelujejo v izseljenčevi domovini ali krajih naselitve pri laiškem apostolatu" (N 61).

Še važnejša, kot so razna svobodna združenja, pa je tudi za izseljenca politična, to je državna skupnost (gl. CS 25, 2). Zato je posebno važna oblika socialne integracije vprav politična integracija.

7 Politična integracija

Politična integracija zahteva za izseljence „enake možnosti v državljanskem življenju" (OA 16), kot jih imajo ostali prebivalci kake države. Zato jim po eni strani gre pravica do **državljanske dejavnosti**, po drugi strani pa pravica do pravne zaščite posameznikov, družin in združenj.

Glede obojega nas Janez XXIII., opirajoč se na Pija XII., takole uči:

„Z dostojanstvom osebe je povezana pravica, da se človek **aktivno udeležuje javnega življenja in osebno sodeluje pri uresničevanju skupne blaginje.** Saj že naš prednik Pij XII. pravi: Človek še od daleč ne sme biti predmet in pasivna prvina družbenega življenja, ampak je in mora biti in ostati njegov nosivec, temelj in namen" (MZ 25).

„Človeški osebi pa tudi gre **pravica zakonitega varstva lastnih pravic**: ta mora biti uspešna, za vse enaka, v skladu z resničnimi normami pravičnosti, kakor opozarja naš prednik Pij XII. z besedami: Iz pravnega reda, kakor ga Bog hoče, izvira za ljudi tista neodtujljiva pravica, ki vsakomur zagotavlja pravno varstvo in neko določeno pravno območje, zavarovano pred vsakim samovoljnim napadom" (MZ 26).

Podobno uči tudi 2. vatikanski koncil v svoji pastoralni konstituciji, ko govori o življenju politične skupnosti:

„S človeško naravo se v polni meri sklada, da se najdejo take pravnopolitične ureditve (structurae), ki **omogočajo vsem državljanom** vedno večjo in za vse državljane brez razlike (sine ulla discriminatione) enako možnost, da so stvarno (effectivam), svobodno in dejavno **udeleženi** tako pri postavljanju pravnih temeljev državne skupnosti kakor tudi pri vodstvu države in pri določanju območja in ciljev **raznih ustanov ter** pri volitvi voditeljev" (CS 75, 1).

„Da bo moglo sodelovanje državljanov, zavedajočih se svojih dolžnosti, v vsakdanjem javnem življenju dosegati zaželeni učinek, je potreben tako izdelan **pravni red**, da bo zagotovil pametno delitev služb in ustanov javne oblasti, hkrati pa učinkovito in povsem neodvisno **pravno zaščito.** Vsem osebam, družinam in združenjem je treba **pravice** in njihovo izvajanje priznati, zajamčiti in večati, zabičevati pa tudi dolžnosti, ki vežejo vse državljane." (CS 75, 2)

V popolnem skladu s tem cerkvenim naukom se tudi Navodilu zdi „prav znova in znova pokazati na osnovne **pravice človeške osebe**, bodisi,

da bi jih priznali in **upoštevali najvišji vladarji narodov**, bodisi, da bi se vsi izseljenci čutili **vključeni v delo kot državljani in člani skupnosti** ter skrbno pazili na izpolnjevanje svojih dolžnosti" (N 5).

8 Kulturna integracija

Kulturna integracija zahteva za izseljence „enake možnosti v kulturnem življenju" (OA 16), kot jih imajo vsi ostali.

Janez XXIII. med osnovne človekove pravice prišteva tudi pravice do moralnih in kulturnih vrednot. Tudi glede tega hodi po poti, ki jo je nakazal že Pij XII. v svojem božičnem nagovoru leta 1942.

„Vsak človek ima že po naravnem pravu pravico do spoštovanja svoje osebe, do dobrega imena, do prostosti v iskanju resnice, do izražanja in širjenja misli, do umetniškega ustvarjanja v mejah nravnega reda in splošne koristi, pa tudi pravico do objektivne poučenosti" (MZ 12).

„Po naravi gre človeku tudi pravica, da ima **pristop do kulturnih dobrin**, potemtakem pravica, da si pridobi osnovno izobrazbo prav kakor tehnično strokovno znanje, kakršno ustreza razvojni stopnji politične skupnosti, ki ji pripada, do najvišjih stopenj izobrazbe in priti v družbi na mesta in službe, ki so v skladu z osebno zmožnostjo in s pridobljeno skušnjo" (MZ 13).

Ker je pravica do kulturnih dobrin tako važna, istočasno pa še vse premalo spoštovana, se je tudi 2. vatikanski koncil pomudil pri tem vprašanju. Pogumno je obsodil kakršnokoli obliko kulturnega zapostavljanja (CS 29, 2; citat gl. t. 3).

Ko nato koncil poudari nekatere bolj neodložljive naloge glede kulture, na prvem mestu priporoči priznavanje in uveljavljanje pravice vseh ljudi do kulture:

„Z našo dobo, zlasti za kristjane, se kar najbolj sklada dolžnost, neutrudljivo si prizadevati za to, da se tako v gospodarstvu kakor v politiki, tako na narodnem kakor na mednarodnem področju, uveljavijo temeljna načela, na osnovi katerih naj se po svetu **prizna in uveljavi pravica vseh ljudi do človeške in družbene kulture**, primerne dostojanstvu osebe; in sicer brez ozira na razlike (sine discrimine) glede rodu, spola ali naroda, vere ali socialnega položaja" (CS 60, 1).

Vse te cerkvene izjave nam jasno dokazujejo, da tudi izseljenci ne smejo biti kulturno zapostavljeni. Vendar nas Cerkev v svojem Navodilu še posebej opozarja na to in daje smernice za praktično izvedbo kulturne enakopravnosti izseljencev.

Da bodo izseljenci res enakopravni tudi glede kulture, morajo **imeti pristop do kulturnih dobrin nove domovine.** Zato Navodilo naroča posameznikom, še bolj pa katoliškim društvom, naj pomagajo izseljencem tudi glede pouka: „Posebno važno je pomagati izseljencem v sodelovanju z obstoječemi šolami, da se spopolnijo v poklicnem znanju ali da si pridobe novo" (N 61).

Vrhu tega pa kulturna enakopravnost zdomcev zahteva **spoštovanje do kulturnih dobrin, ki jih izseljenci prinesejo s seboj.** Navodilo zelo močno poudarja pravico izseljencev do materinskega jezika in duhovne dediščine:

„Izseljenci prineso s seboj svoj način mišljenja, svoj jezik, svojo kulturo, svojo vero: vse to sestavlja tako rekoč **duhovno dediščino** določenega mišljenja, izročila in kulture, dediščino, **ki obstoja tudi izven domovine.** Povsod naj to dediščino zelo cenijo. Pri tem ni na zadnjem mestu jezik

izseljenca, s katerim izraža način svojega mišljenja, kulturo in značaj svojega duhovnega življenja. Je naravno sredstvo in pot za spoznavanje ter izražanje človeške notranjosti" (N 11).

Cerkev se dobro zaveda, da so izseljenci „v nevarnosti, da izgube človeško in kulturno dediščino, s katero je navadno tesno povezana vera izseljencev" (N 4); kajti s preselitvijo so vedno v zvezi tudi vprašanja, „ki nastanejo zaradi različnosti rase, jezika, kulture" (N 57). Zato v Navodilu naroča, „naj laiki poskrbe, da se bodo ta vprašanja reševala v krščanski ljubezni in hkrati v pravičnosti in enakosti" (N 57):

„Laiki v važnejših javnih službah naj si, svesti si vrednot, ki jih prinaša drugačna omika izseljencev, prizadevajo, da bodo države in njihovi voditelji te vrednote upoštevali ter marljivo pospeševali vse, kar služi vzajemnosti in sožitju raznih narodnih skupin" (N 59).

Cerkev torej odločno zahteva za izseljence kulturno enakopravnost tudi z ozirom na njih lastno kulturo. Vendar, če hočemo, da ne bo vse ostalo le pri lepih besedah, moramo nujno **upoštevati socialni značaj vsake kulture.** Saj kultura nikoli ni le delo posameznika, temveč je vedno le plod večje skupnosti in se samo v njej lahko ohranja in pospešuje. Iz tega izvirata dve važni zahtevi za izseljence.

Prva je, da imajo izseljenci naravno pravico **do kulturnega stika in kulturne izmenjave z izgubljeno domovino,** ki je zibelka njihove narodne kulture, da si tako laže ohranijo svojo duhovno dediščino, ki so jo prinesli s seboj.[4]

Druga pa je, da imajo izseljenci naravno pravico, da si **svojo skupnost organizirajo** tako, da bodo v skupni povezavi **laže ohranjali in razvijali svojo duhovno dediščino.** Že zgoraj pri socialni integraciji smo poudarili, kako Navodilo priznava pravico, da „morejo imeti izseljenci lastna društva" (N 6). Zlasti pa priporoča, da bi imeli skupne „domove, v katerih se morejo izseljenci počutiti kot na svojem, kjer morejo gojiti svoje vrednote in svoje darove, kjer se morejo v prostem času razvedriti ter najti pomoč in podporo" (N 34, 3).

Tako vidimo, da kulturna integracija nujno **vključuje integracijo celotne etnične skupnosti,** kjer jo pač imajo, in ne le integracijo posameznikov; kajti če bi le posamezni izseljenci imeli pravico do kulturne enakopravnosti, ne pa celotna etnična skupnost, bi to bil le bolj ali manj prikrit način kulturne diskriminacije, ki bi pospeševala prisilno kulturno asimilacijo (gl. spodaj drugi del).

9 Verska integracija

Verska integracija zahteva enakopravnost izseljencev tudi na verskem področju.

Zato je tudi izseljencem v prvi vrsti treba priznati **svobodo vesti in vere;** kajti, kot nas zopet uči Janez XXIII., „vsakdo ima pravico častiti Boga po vodilu prave vesti in izpovedovati vero v zasebnem in javnem življenju" (MZ 14).

Enako nas tudi 2. vatikanski koncil v imenu „vzvišenega dostojanstva, ki pripada človeški osebi", opozarja na pravico, ki jo ima vsak človek, „da ravna tako, kakor mu narekuje njegova pravilno oblikovana vest" in na pravico „do pravične svobode tudi v verskih rečeh" (CS 26, 2). Zato koncil tudi odločno obsoja sleherno obliko zapostavljanja zaradi vere; enako tudi Pavel VI. (CS 29, 2; OA 16; gl. t. 3).

Ta splošna načela seveda veljajo tudi za izseljence. Navodilo nas opo-

slikar IVAN BUKOVEC

Argentina

OAZA V PREDMESTJU (olje, 1975)

VÀS OB PANAMERICANI (olje, 1974)

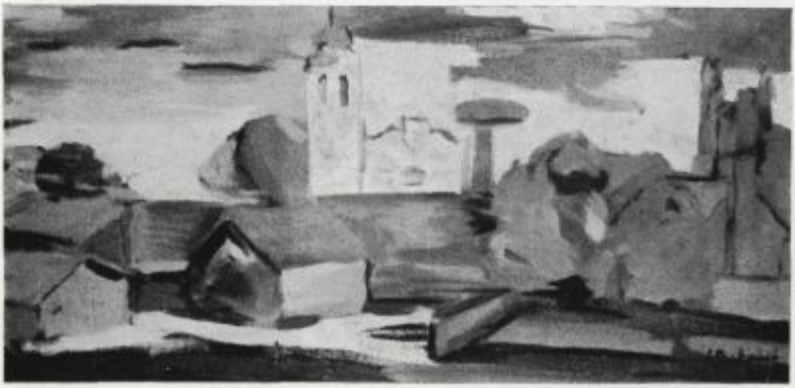

DOMAČIJA V LA CUMBRE (olje, 1975)

zarja, da tudi vera izseljencev sestavlja del njihove duhovne dediščine, ki naj jo povsod cenijo (N 11; gl. t. 8). Od kristjanov zahteva, naj premagajo vse predsodke ali diskriminacijo zaradi vere (N 24, 4).

Vendar s tem vprašanja verske integracije izseljencev še nismo izčrpali. Tudi za versko življenje je bistvena njegova družbena sestavina. Kristjan je član Kristusove Cerkve in le kot tak more v polnosti živeti svojo vero. Zato verska integracija izseljencev vključuje zahtevo, da ima **izseljenec enake pravice do duhovne oskrbe od strani krajevne Cerkve kot ostali verniki**: „Glavna naloga službe Cerkve je v korist dušam: v vseh resničnih potrebah izseljencem primerno pomagati in zanje skrbeti" (N 12).

Prav zato je Cerkev izdala tudi posebno Navodilo, s katerim ureja dušno pastirstvo izseljencev na temelju enakopravnosti z ostalimi verniki.

Ordinarijem in župnikom kraja, kamor se izseljenec priseli, Navodilo naroča, da „je vse vernike, klerike in laike, redovnike in redovnice treba primerno spodbuditi, naj sprejmejo izseljence z dobrim srcem in jim v težkih razmerah, ki jih že spočetka doživljajo, pomagajo" (N 30). Župnike še posebej opozarja, da „dušno pastirstvo vseh vernikov, ki žive v mejah župnije, **torej tudi izseljencev**, pripada predvsem župniku, ki bo nekoč o tem polagal račun Bogu" (N 30, 3).

Vsi, ki pripadajo krajevni Cerkvi, zlasti škofje in duhovniki, naj „store, kar je mogoče, da obvarujejo nove vernike **zapostavljanja in nevarnosti za krščansko življenje**" (N 31, 2).

Laikom pa še posebej naroča, naj zlasti oddaljene in razkropljene ter duhovno zapuščene izseljence „zbirajo, jih prijateljsko sprejemajo, jim vlivajo poguma in jih **povezujejo s krajevno Cerkvijo**" (N 58).

Pa Navodilo gre še veliko dalj. Cerkev se dobro zaveda, da je vera izseljencev tesno povezana z njihovo človeško in kulturno dediščino (gl. N 4) in da „zato dušno pastirstvo izseljencev prinaša več sadov, če je v rokah takih, ki ta dejavnik dobro poznajo in so vešči jezika izseljencev. Potrebno in primerno je torej, da oskrbujejo izseljence **duhovniki istega jezika, in to vse dotlej, dokler je to koristno**" (N 11).

Seveda pa „način, pravno obliko in primerni čas za versko oskrbo izseljencev je treba v vsakem primeru skrbno premisliti, da bodo prilagojeni raznim okoliščinam" (N 12): Včasih „more biti primerno, da se ustanovi narodna župnija" (N 33, 1) ali pa vsaj „misija z dušnopastirsko nalogo na določenem ozemlju" (N 33, 2). Če pa to ni mogoče, „naj se poskrbi za dušno pastirstvo izseljencev z izseljenskim duhovnikom njihovega jezika" (N 33, 4).

Ni tukaj mesta, da bi podrobneje obravnavali vse pravne uredbe za dušno pastirstvo izseljencev. Kar pa smo povedali, zadostno dokazuje, da Cerkev tudi versko integracijo izseljencev jemlje zares. Zato tudi s pravnimi določbami skuša preprečiti kakršnokoli zapostavljanje izseljencev glede njihove verske oskrbe in jim zagotoviti popolno enakopravnost z ostalimi tudi na verskem področju.

10 Rasna integracija

Rasna integracija končno zahteva enakopravnost izseljencev ne glede na raso.

Že ponovno smo navajali odlomke iz cerkvenih dokumentov, ki zavračajo sleherno zapostavljanje (diskriminacijo) tudi zaradi rase (gl. CS

29, 2; OA 16-17). Zlasti pa je Pavel VI. glede tega izrekel odločno besedo:

„**Rasna diskriminacija** ima ta trenutek največjo važnost zaradi napetosti, ki jih povzroča, bodisi v notranjosti nekaterih držav, bodisi v mednarodnem svetu. Po pravici smatrajo ljudje za neopravičljivo in zavračajo kot nedopustno teženje zdrževati ali vpeljati zakonodajo ali navade, ki so sistematično inspirirane po rasističnih predsodkih; udje človeštva so deležni iste narave in dosledno temu istega dostojanstva z istimi osnovnimi pravicami in dolžnostmi, kot tudi z istim nadnaravnim ciljem. V naročju skupne domovine morajo biti vsi enaki pred zakonom, imeti morajo enake možnosti v ekonomskem, kulturnem, državljanskem ali socialnem življenju in biti deležni pravšne razdelitve narodnega bogastva" (OA 16).

Navodilo nas pa še posebej opozarja, da je rasna diskriminacija tudi v primeru izseljencev vse obsodbe vredna (N 24, 4).

11 Opredelitev in vrednotenje integracije

Na podlagi vseh teh cerkvenih izjav nam ne bo težko **opredeliti integracijo izseljencev:** Izseljenci morajo biti **vključeni v novo družbo kot enakopravni člani na vseh področjih življenja:** ekonomskem, socialnem, političnem, kulturnem, verskem in rasnem. Integracija jim torej **daje možnost, da lahko v svojem novem življenjskem okolju opravljajo vse** dejavnosti: telesne, umske, nravne in duhovne, ne da bi zato morali **zanikati sami sebe in ne da bi se morali zdeti kot tuje telo. To vključuje integracijo etnične skupnosti kot take** in ne le integracijo posameznikov.[5] Le tako bodo izseljenci lahko ohranili „značaj neokrnjene človeške osebnosti" (CS 61, 1) in pospeševali svojo osebno zrelost; le tako bodo novi družbeni odnosi zanje zares osebni odnosi.

Integracija izseljencev v novo družbo je torej zahteva njihovega človeškega dostojanstva in ima svoje **merilo v njihovi osebni integriteti;** to se pravi, v njihovi osebni neokrnjenosti, osebni popolnosti, osebni celosti, osebni zrelosti. Zato pa **Cerkev integracijo izseljencev upravičeno zahteva kot nekaj nujnega in jo smatra kot nekaj dobrega,** ker je v korist ne le izseljencem, temveč tudi tistim, ki jih sprejemajo; saj integracija predpostavlja in zahteva od njih veliko osebno zrelost in jo še vedno bolj pospešuje in utrjuje. Zato je končno integracija v korist celotni družbi; kajti „zaradi človeške družbene narave je jasno, da sta razvoj človeške osebe in rast družbe same v medsebojni odvisnosti" (CS 25, 1).

Dosledno temu pa je **diskriminacija,** to se pravi **zapostavljanje izseljencev** v osnovnih pravicah osebe, **nekaj slabega** in jo je treba zavreči. V škodo je izseljencem, ker ovira njihovo osebno zrelost in otežuje ali celo onemogoča vzpostavitev zares osebnih odnosov. V škodo pa je tudi tistim, ki izseljence sprejemajo; saj njihova diskriminacija končno ni drugega kot izraz njihove osebne nezrelosti, katere globlje korenine „prihajajo iz človeške sebičnosti in napuha, ki okužujeta tudi družbeno ozračje" (CS 25, 3). Zato je diskriminacija končno v škodo celotni družbi.

Dokler torej človek ne bo znal premagati svoje sebičnosti in svojega napuha, vse dotlej bo resno ogrožena integracija izseljencev, ki bodo izpostavljeni diskriminaciji. Vendar težave niso le pri tistih, ki izseljence sprejemajo, temveč so lahko tudi pri izseljencih samih. Zato si vprašanje integracije oglejmo tudi s te strani.

II. INTEGRACIJA Z VIDIKA IZSELJENCEV SAMIH

1 Izseljenčeve dolžnosti do nove skupnosti

To poglavje je le posledica prvega. Gledano od strani izseljenca, „smo doslej omenili vrsto naravnih pravic; pri človeku, njihovem nosivcu, so te povezane s prav toliko dolžnostmi. Naravni zakon daje ene in nalaga druge; odtod imajo svoj izvir, svoje življenje, svojo neusahljivo moč" (MZ 27). Izseljenčev odnos do nove skupnosti mora biti „prava bratovska izmenjava, pri kateri vsaka stran obenem daje in prejema" (L 14, 4; gl. N 2).

Ker je integracija izseljencev potrebna za pospeševanje njihove osebne zrelosti in za vzpostavitev zares osebnih odnosov z njimi, zato bi bil naravnost **nesmisel, če bi izseljenci sami odklanjali integracijo;** saj bi s tem privolili v zapostavljanje (diskriminacijo) samih sebe.

Prav tako pa bi bil **nesmisel, če bi tudi izseljenci s svoje strani ne znali premagati predsodkov in diskriminacij** zaradi različnosti naroda rase, kulture, jezika, izvora, vere ali česarkoli drugega in bi ne hoteli priznati osnovne enakosti tistih ljudi, katerih gostoljubje uživajo. Ker bi takšno zadržanje končno bilo izraz sebičnosti in napuha izseljencev samih, bi jim povzročalo še večjo škodo za osebno zrelost, kot pa če bi bili sami žrtev diskriminacije; kajti človeka nujno bolj kvarita in mu bolj škodujeta njegova lastna sebičnost in napuh, kot pa sebičnost in napuh drugih.

Integracija torej zahteva od izseljencev, da se vključijo v novo družbo kot njeni enakovredni člani, z vsemi pravicami, **pa tudi z vsemi dolžnostmi.** Novo skupnost morajo smatrati za svojo, in njene probleme za svoje probleme. Saj je s tem, da so se vanjo naselili, po besedah Pija XII. postala zanje „domovina v pravem pomenu besede".[6]

Zato Navodilo pričakuje, „da bi **se vsi izseljenci čutili vključeni v delo kot državljani in člani skupnosti** ter skrbno **pazili na izpolnjevanje svojih dolžnosti**" (N 5).

Navodilo samo nam te izseljenčeve dolžnosti takole opiše: „Kdor se naseli med drugim narodom, **naj zelo ceni njegovo dediščino, jezik in običaje.** Zato naj se **priseljenec rad vključuje v skupnost,** h kateri je prišel. Čimprej naj se nauči jezika, da se bo lahko v primeru, če bi se njegovo bivanje podaljšalo ali tam ostal za stalno, **lažje vključil v novo družbo.** Do tega bo prišlo bolje in uspešneje, če se bo to izvršilo **iz lastnega nagiba in postopoma,** ne pa s silo ali oviranjem" (N 10).

Da bodo izseljenci lažje premagali težave psihološkega značaja (gl. N 24, 4), Navodilo naroča izseljenskim duhovnikom, naj bodo vernikom zgled prostovoljnega vključevanja:

„**Izseljenski duhovniki,** naj imajo kakršenkoli pravni položaj ali kakršnokoli pomoč dajejo po volji krajevnega ordinarija izseljencem, naj se **skušajo prilagoditi s srcem in delom škofiji,** v kateri vrše svojo službo. Dokler se tam mude, naj krajevnega ordinarija smatrajo in spoštujejo kot lastnega. Skrbno naj se drže škofijskih dušnopastirskih navodil! V bratski slogi z duhovniki iste škofije, predvsem z župniki naj skrbijo za zveličanje duš! Udeležujejo naj se škofijskih zborovanj. Redno naj obiskujejo tečaje glede moralnih in bogoslužnih vprašanj! **S to solidarnostjo v mišljenju in delovanju naj dajejo izseljencem lep zgled prilagoditve in sodelovanja**" (N 42).

Vendar integracija ni le zadeva posameznih izseljencev, temveč celotne izseljenske skupnosti, kjer jo pač imajo.

2 Integracija in izseljenska skupnost

Kakor je z integracijo nezdružljiv vsak prisiljen geto, prav tako je z njo nezdružljiv vsak prostovoljen geto: kajti „vsaka skupnost se mora ozirati na potrebe in upravičene težnje drugih skupnosti" (CS 26, 1). Tudi izseljenska skupnost mora istočasno s pravicami prevzeti nase vse dolžnosti do nove skupnosti (gl. CS 75, 2). **Zato se mora izseljenska skupnost kot taka integrirati v novo družbo.**

S tem pa izseljenska skupnost ne bo koristila le novi družbi, ampak največ sama sebi in svojim članom. Saj nobena izseljenska skupnost sama zase ne zadošča ne sebi ne svojim članom, ker pač ni popolna družba. Zato ji je nujno potrebna oslonitev na širšo družbo, zlasti na državo, v kateri se nahaja: kajti „človek, kot družbeno bitje, gradi svojo usodo s pomočjo cele vrste posebnih združenj, ki zahtevajo, za svojo izpopolnitev in kot nujen pogoj za svoj razvoj, širšo skupnost splošnega značaja, namreč politično družbo (državo). Vsaka posebna dejavnost se mora postaviti v to razširjeno družbo in s tem zadobi razsežnost skupne blaginje" (OA 24; gl. CS 74, 1). Tudi izseljenska skupnost se tej zakonitosti ne more odtegniti.

Če bi se torej izseljenska skupnost prostovoljno zanirala v geto, bi s tem zagrešila diskriminacijo in gojila v sebi individualistično etiko skupinskega egoizma, ki ima končno svoje korenine v egoizmu in napuhu posameznih članov skupnosti. Ta pa bi oteževal ali celo onemogočal pravilne osebne odnose tudi navznotraj prostovoljnega geta. Sebičnež je namreč povsod sebičnež. Tako diskriminacija ene vrste vodi v diskriminacijo druge vrste. Zato je prostovoljni geto vedno v nevarnosti, da se tudi sam razbije v manjše notranje gete. Zagrešeno pomanjkanje integracije izseljenske skupnosti v novo družbo nosi v sebi klico njene lastne notranje dezintegracije.

Če se torej izseljenska skupnost kot taka integrira, lahko bolje služi svojim članom. Vsem njihovim potrebam pa kljub temu ne more zadostiti, ker ni popolna družba. Kakšni reveži bi bili izseljenci, če bi dejansko ne imeli nič drugega na razpolago kot to, kar jim more nuditi izseljenska skupnost.

Zato se mora izseljenska skupnost te svoje bistvene nezadostnosti zavedati in jo priznavati. Ne sme biti ljubosumna na druga združenja. Ne sme misliti, da ima izključno pravico nad izseljenci. **Še več. Svoje člane mora navajati k integraciji v okolje in jim pomagati pri reševanju težav,** ki so z njo združene. Saj ima izseljenska skupnost vprav ta pomen, da izseljencem pomaga v njih lastnih težavah.

To velja zlasti za „tiste, ki so bili prisiljeni zapustiti domači kraj zaradi ideoloških in političnih razlik ali pa so bili iz svoje domovine izgnani in preseljeni drugam; ti se navadno prav zaradi omenjenih razlogov težje prilagodijo novi skupnosti" (N 10). Zato so toliko bolj potrebni pomoči tudi glede integracije.

Da pa bo izseljenska skupnost lahko učinkovito pomagala svojim članom, mora biti tudi sama v sebi močna. Zato je **potrebna tudi integracija v izseljensko skupnost.** Izseljenci sami se morajo zavedati pomena, ki ga ima zanje, in se vanjo radi vključevati. Naj ne pričakujejo od

nje samo ugodnosti, marveč naj nosijo tudi skupna bremena. Prav tako mora skupnost to integracijo olajševati in podpirati s tem, da izseljencem nudi čim več in čim boljših pogojev za osebno zrelost in za vpostavitev osebnih odnosov.

3 Integracija in zapuščena domovina

Integracija v novo domovino ni v nasprotju s pravo ljubeznijo do rojstne domovine; saj je posledica človekovega dostojanstva in njegove pravice do izselitve. Razumljivo pa je, da v izseljenstvu odnos do rojstne domovine ne more biti tak, kot če bi se človek nikoli ne izselil iz nje. Upravičenim dolžnostim do zapuščene domovine pa integracija nič ne škoduje. Nasprotno, jih omogoča in podpira.

DRUGI DEL

ASIMILACIJA IZSELJENCEV

Ta drugi del je samo kratko, pa važno zaključno dopolnilo prvega.

Tudi tukaj najprej pojasnimo pojme. **Beseda asimilacija** pomeni: prilikovanje, prienačenje.

Asimilacija izseljencev tedaj pomeni: prilikovanje izseljencev novemu okolju. Ali drugače povedano, pomeni zgubljanje prigodnih osebnih značilnosti in posebnosti ter privzemanje tujih. V mislih imamo predvsem narodnostno kulturno asimilacijo.

Ta proces se lahko izvrši na dva načina: bodisi umetno (prisilno), bodisi naravno. Zato moramo skrbno ločiti **umetno asimilacijo** od **naravne asimilacije.** To razlikovanje je namreč zelo važno za pravilno ovrednotenje tega pojava.

1 Umetna (prisilna) asimilacija

Čeprav so bistveno vsi ljudje enaki med seboj, vendar „zaradi različnih telesnih sposobnosti in zaradi različnih umskih in nravnih sil niso vsi ljudje enaki" (CS 29, 2). Tako so med ljudmi razlike zaradi spola, rase, rodu, barve, izvora, socialnega položaja, kulture, jezika, vere in druge (CS 29, 2; OA 16).

Spoštovanje človeške osebe zahteva, da človeka spoštujemo v celoti, z vsemi njegovimi **zakonitimi** posebnostmi. Zaradi njih nikogar ne smemo zapostavljati v osnovnih pravicah osebe. Zato pa tudi nikogar ne smemo siliti, da bi se jim odpovedal ali jih zatajil. V tem ravno obstoji **umetna, prisilna asimilacija, ki je torej samo ena izmed oblik diskriminacije, zapostavljanja.** Zato jo moramo prav tako **odločno odkloniti kot krivično in škodljivo** človeškemu dostojanstvu.

2 Naravna asimilacija izseljencev

„V božjem načrtu je vsak človek poklican k razvoju" (RN 15). Zato se v vsakem človeku razvijajo in s tem spreminjajo njegove prigodne

posebnosti in značilnosti. Pa to se ne dogaja le posameznikom. K „razvoju ni poklican le ta ali oni človek, marveč so poklicani vsi ljudje. Tako se porajajo civilizacije, rastejo in umirajo" (RN 17).

Tudi narodnost – ta poseben telesno duševni značaj, ki pristoji večji množici ljudi – je sad dolgoletnega razvoja, ki vrh tega še ni zaključen. Kot vse ostale narodnosti se je tudi slovenska narodnost preko stoletij razvijala in vsrkavala vase najrazličnejše biološke in kulturne vplive drugih narodnosti, s katerimi je na kak način prišla v stik. Kaj je še tako pristno slovenskega kot slika Marije Pomagaj z Brezij? In vendar kakšna podobnost te slike s tirolskimi Madonami! Ni treba imeti posebno ostrega čuta za opazovanje, da se lahko zazna značilna razlika med raznimi skupinami Slovencev, v kolikor so podvrženi različnemu biološkemu in kulturnemu vplivu od strani različnih sosedov: Italijanov, Nemcev, Madžarov, Hrvatov.

Če se to dogaja narodu na njegovi lastni grudi, če se to dogaja vsem narodom, ni čudno, da se izseljencem dogaja isto. Pa ne le izseljencem, ampak tudi tistim, ki izseljence sprejemajo. Saj so stalno podvrženi mešanju krvi in kulturnemu vplivu od strani izseljencev in tako spreminjajo svoj lastni narodni značaj. Edino učinkovito sredstvo, da to preprečijo, bi bila prepoved naseljevanja: ali drugače povedano, rasna in kulturna diskriminacija. S tem pa „bi se podrla pravilna vrednostna lestvica" in prizadeta bi bila njih osebna in skupna rast (RN 18).

Naravna asimilacija je potemtakem **plod naravnega razvoja,** naravne medsebojne kulturne izmenjave in oplajanja. Do gotove mere je torej to neizogiben pojav tako pri izseljencih kakor tudi pri njihovih gostiteljih. Zato je **nravno (moralno) neoporečna in celo dobra,** če gre seveda za asimilacijo vrednot. Saj preko nje raste in se izpopolnjuje tako poedina oseba kot skupnost. Zavreči pa je treba vse nevrednote, naj imajo kakršenkoli izvor.

OPOMBE

[1] Cerkveni dokumenti, katere v razpravi omenjamo ali navajamo:

1 Apostolska konstitucija Pija XII. Exul familia, iz leta 1952
2 Okrožnica Janeza XXIII. Mati in učiteljica, iz leta 1961 (MU)
3 Okrožnica Janeza XXIII. Mir na zemlji, iz leta 1963 (MZ)
4 Pastoralna konstitucija 2. vatikanskega koncila o Cerkvi v sedanjem svetu Veselje in upanje, iz leta 1965 (CS)
5 Koncilski odlok o laiškem apostolatu, iz leta 1965 (L)
6 Okrožnica Pavla VI. O delu za razvoj narodov, iz leta 1967 (RN)
7 Segunda Conferencia General del Episcopado Latinoamericano: La Iglesia en la actual trasformación en América latina a la luz del Concilio. Conclusiones. Medellín 1968 (Medellín)
8 Navodilo za dušno pastirstvo izseljencev, iz leta 1969, s katerim je kongregacija za škofe prilagodila apostolsko konstitucijo Exul familia koncilskemu nauku in modernim potrebam in ki jo je odobril Pavel VI. (Navodilo - N)

9 Apostolsko pismo Pavla VI. kardinalu M. Royu ob 80-letnici Rerum novarum: Octogesima adveniens, iz leta 1971 (OA)

[2] Prim. moja razprava Problematika naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka. Meddobje XII, 1; str. 14-40. (Problematika)

[3] Prim. moja razprava Zakon, družina in narodnost. Omnes unum 1965, str. 8-14 in 35-44; ali Duhovno življenje, leto 1965-1966.

[4] Problematika. Meddobje XII, 1; str. 36.

[5] 1. c., str. 38.

[6] Govor ob 50-letnici Rerum novarum, 1. junija 1941; BAC, Pacem in terris, str. 364

LEV DETELA

SEDMOGLAVEC

DREVO
iz viharja
rojeno
iz divjega dežja
oblaki so pobesneli skale so potovale
na rob sveta

ZEMLJA SE JE TRESLA

* drevo je raslo
* predrlo je jajčno lupino rojevanja
* sililo je pod oblake

TRESLO SE JE V VEČERNEM MRAKU

DREVO
samo na samem
sredi pokrajine
burja je še drvela
a bes prvotnosti je minil

O DREVO!
O drevo iz viharja!
Oblaki so pobesneli!
DREVO
samo na samem

P R V A G L A V A (Vesela viža):

DREVO SEDMOGLAVEC	BAUM BA
DREVO GROZOTRNJEVEC	BAUM BA BA
DREVO ŠKRTOREZEC	BABA BAUM
nekoliko orel nekoliko kača	ABAUM BA
na tebi gnezdi zmaj sveta	BA BA
drevo ti si upanje	BAUM
ti si groza neba	BA BA
iz tebe se širi blazni glas	BAUM
drevo ti si moč	BA
drevo ti si poraz	BA BAUM

sredi kanjona
DREVO
srž gibanja in delovanja
odprti kanali noči
žarno seme rdečih tunelov

DREVO ZMAJEVEC je žarelo DRACHENBAUM AM BAUM
zmaj je blaznel morje se je penilo BAUM DER BAÜME BAUM
drevo je norelo in divjalo BAUM AM BAUM
strele so švigale DES BAUMS
bliskalo se je po kamnu VOR DE BAUME
BAUM

drevo tvoje oči iz kamna
drevo tvoje srce iz oči
drevo tvoje oči iz premoga
drevo tvoj premog iz oči
drevo tvoje oči iz peska
drevo tvoj pesek iz kamna
drevo tvoj kamen iz premoga
drevo tvoj premog iz srca
drevo tvoje srce iz peska
drevo tvoj pesek iz srca
drevo kako se v drevesu bliska
drevo kako drevo rožlja
drevo premog se premika
drevo / ! premog teče čez tvoje oči
drevo / ! kamen se bliska
drevo / ! kamen se iz peska cedi
drevo / ! srce gori v premogu
drevo blaznih kamnitih oči
drevo ladja je dvignila sidro
drevo ladjo so razbile čeri
drevo
kača in mitraljez
drevo se pomika v napad:
drevo me je ranilo počez
pičil me je drevesni gad
padel sem v zadnji les
kačasto me je veja objela
ujel sem se v skorjo in les
trnjeva krona me je zadela
padel sem v no lesá
prišla je resnica mesá

kamen je blisknil iz oči
premog je siknil iz noči
pesek je zrasel čez plan
zarožljal je drevesni dan
odprl se je lesni prepad
siknil je zlobni gad
zaprl sem kamnite oči
hudo drevo usmrti (* to si ti to si ti*)
strt je drevesni obroč
tu je noč in noč in noč

DREVO ZMAJEVEC
DREVO KRUHOVEC
DREVO ZEMLJOJEDEC
DREVO PRISKLEDNIK
DREVO SLADOSLEDNIK
Zapik Zapik
DREVO ČRNI BIK

temno je bivanje LESA
črno je življenje DRVA
ujeto je v skrivnost DREVESA
zaprto je v pošastnost LESA
sivo je dihanje SKORJE
bolno je utripanje KROŠNJE
zateglo je petje LISTJA
zastrto je šelestenje SMOLE
težko je bivanje DREVESA

Baum am Baum
ihr dunkelne Bäume

DREVO iz opala
DREVO iz tukiza
DREVO iz žebljev
DREVO iz nafte

Kdaj Pride SEKIRA Kdaj Pride SEKIRA

D R U G A G L A V A (Ples dervišev):

DREVO PLEŠE DREVO PLEŠE
zemlja se smeje zemlja se zabava
drevo je pijano drevo je majavo
DREVO PLEŠE DREVO POSKAKUJE
drevo se premika drevo pozablja
drevo uhaja drevo izginja
drevo se manjša drevo preklinja
drevo s kozarcem vina

drevo kdaj boš umrlo drevo
KDAJ BO SEDMINA
DREVO popeva DREVO PREKLINJA
DREVO ti zapiti svat
DREVO ti zakleti škrat
DREVO ti razvpiti prisklednik
DREVO ti norčavi sladoslednik
DREVO O DREVO!

TRETJA GLAVA (Vesela viža II):

BA TREE BA DEN
DEN DRA BA TREE
BAUM DRA DENDRON
TREEBAUM BATREE
TRREDEN DADEN
BAUMTREEDENDRON

drevo in hišica pod goro
drevo v tvoji senci je dobro
drevo ti raseš in me preživiš
a vseeno uveneš usmrti te piš
drevo nad mano rasteš zmagoslavno
pod tebe bom položil motno glavo
pod tabo bom sedel in čakal
prepletlo me boš vsega čez in čez
nad nama bodo orli in oblaki
viharji vojn grozljivi strup in smrad
sedela bova med sekirami in koraki
vojakov ki bodo švigali v krvavi ples
iz korenin vas bom motril bela lobanja
kri bo curljala čez stoletni les
čez listje bo drvelo bratsko klanje
velikih mojstrov ognja in železa
smrt bo rohnela iz kralja mitraljeza
bomba bo padala pred močni les
in bomba bo razbila drevesno glavo
in bomba bo raztrgala listno mečavo
patroni bodo padali na najine kosti
a midva se ne bova premaknila v krvi
lobanja bela in drevo na samem
ostaneva tudi tedaj na divjem planem
in niti bomba niti mitraljez
naju ne prežene v nočni čez

iz strte krošnje bo nova moč pognala
sok bo živel skozi drevesna stanja
korenine bo čuvala blazna lobanja

DREVO ti ki stojiš
DREVO pred žensko hišo
rdeča veja pod goro
ti nas preživiš
ti naš usodni piš
pogovarjaj se pogovarjaj z drevesom
stopi do skale pod goro
potrkaj z leseno nogo
naj se odpre naj se odpre
DREVESNA GOVORICA posebno hotenje
posebno stremljenje zaprto v začarani krog
kdaj ga prebijemo
kdaj prodremo do drevesnega srca
kdaj se pobratimo kdaj se spoznamo
kdaj se pogovorimo z NJIM z njim
katerega govorice ne razumemo

ČETRTA GLAVA (Sever Jug, Levo Desno):

trkajmo trkajmo na les
prosimo prosimo za kres
prosimo prosimo za ples
stopimo stopimo na jez
zanetimo zanetimo kres
spoznajmo spoznajmo čez
ustavimo ustavimo bes
priznajmo priznajmo les
to je res to je res
priznajmo priznajmo les
DREVO ZMAJ
DREVO ki leta čez pokrajino
DREVO ki rojeva kače
DREVO ki kroti gade
DREVO ki usmrti
DREVO ki rodi
DREVO ki ni ti
DREVO ki je hudó
DREVO ki je dobro
DREVO ki je oko
DREVO ki je NEBO

DREVO bojimo se te
DREVO rotimo te
DREVO usodno
za nas bodi dobro

DREVO pred našo hišo stoji
DREVO živi živi
DREVO ki usmrti
DREVO ki preživi

DREVO bojimo se te
DREVO rotimo te
DREVO usodno
za nas bodi dobro

BAUM AM BAUM
IN BAUM DES BAUMES
BAUM AM BAUM
IM GRAU DES RAUMES

S SEKIRAMI S SEKIRAMI NA DREVO
nič listja zelenega več
stare pesmi umirajo
drevesne rane se odpirajo
mašinerija verzov prihaja
celuloza in papir karton in miza
na mizi papir na papirju oporoka
nekega sveta
drevo joka NE-ne ne bom še umrlo
čas s sekirami je še daleč
tu se premikajo veliki valji čas papirnic
je napočil gozdovi padajo žage režejo sekire sekajo
veliko klanje cesta požira les beton buta
v listje gozd se umika gozd beži
povsod teče drevesna kri
to smo mi to so naše kosti
to je lepo: MI SMO MI
to je lepo: GOZD NAJ POGORI

zato pa drevo še stoji
še govori še kriči
nad nami stoji in nas roti
ne sekajte naših kosti
to smo mi ta naš les živi
samo to drevo še govori
to močno drevo to drugačno drevo
ta zmajevec ta kačjevec ta zemljojed ta ljudožer
ta bogosled ta listjeper
ta silni bik ta usodnostni premik

Vse sekajo
vse podirajo
a do drevesa ne pridejo
do pokrajine ne prodrejo
našega drevesa nikoli ne uzrejo

P E T A G L A V A (Desno Levo, Sever Jug):

tu so sončne pečine
tu so postrvi in strd
tu pesem nikoli ne mine
tu je zrak za vse odprt

tu diha drevo s škrgami zlatimi
tu žive zmaji in gadi z zakladi bogatimi
tu vlada na kamnu belem princ sveta
tu so na stežaj odprta vrata neba

sem nikoli nihče ne zaide
tu čistost nikoli ne uide
tu živita drevo in zrak
kot srečna sestra in brat

tu ni noči in ne mraka
tu so le luči in slapovje slaka
tu so delfini in zlate luči
tu življenje kipi in buči

naš prijatelj doktor »sedaj«:

a tamkaj za goro sedi kralj SEKIRA
in žrelo odpira in les požira
kralj sekira besni in grozi
drevesa požira od dreves živi
z drevesi ustvarja profit
sit je kot rit od denarja zapit

Š E S T A G L A V A (Drevo):

Vse je umrlo
vse je utonilo
le drevo iz kamna
le drevo iz blata
le drevo iz zlata
le drevo iz neba
le drevo iz mavric

le drevo iz vijolic
le drevo iz stekla
le drevo iz železa
le drevo na koncu sveta
le drevo iz dreves
le drevo nedrevo
le drevo bohudo
le drevo bolepo
le drevo bozelo
le drevo botako
le drevo na koncu sveta
le drevo na koncu neba
živi in ne umre
prej razje resnica pečino
prej poje pravica kovino
prej uniči dolžnost veletok
prej razbije upanje puščico in lok
le to drevo ne umre
le to drevo ostane
dokler ne mine konec sveta
dokler se ne rodi rojstvo rojstva
dokler ne zagori ogenj ognja
dokler ne pride boga Bog
dokler ni zazidan drevesni Krog

S E D M A G L A V A (Vesela viža III):

BA TREE BA TI BA BAUM DA TUM
DA TUM BAUM BA BA TREE BA TI
BA TI DA TUM BAUM BA TREE TI
DA BAUM DA TREE DA TUM BAUM TI

kličem te DREVO
kličem te
ti ki ostaneš
ti ki bivaš dolgo za menoj
do zadnje noči
ti ki eksplodiraš šele tedaj
ko se rodi nova ZVEZDA
drevo pozdravljeno
drevo osamljeno
slavna fotosinteza
slavni klorofil
slavni odposlanec osončja

/= Baum an Baum in stillen Grauen,
Baum an Baum in stummen Grauen,
Baum und Baum und Baum und Ba
Baum und Baum und Baum und Baum,
Baum und Baum, ihr dunklen Bäume,
gleichwie Wächter vor dem Berge,
durch die felsige Gemarkung
müdes, unheilschweres Raunen. =/

moj slavni najvišji
bodi pozdravljen
tvoj sem in tvoj umrjem

D R E V O (finale):

iz globine nafta sika
drevo! iz globine se les pomika
drevo! iz zemlje kipi lesni sok
drevo! ti si skrivnost in lok
drevo! ti ki prihajaš od tam
kjer je oko zaprto
ki prihajaš od tam
kjer je meso kamen in dan in noč
kjer je upanje železni obroč
pridi! presekaj zgodovino
napolni z bojnim krikom
umirajočo sedmino
atomsko razpolovi skalo in kislino
ustvari novi čas
rodi zmaja iz atoma
izlezi gada Rona
Rona ki ima oči kot sfinga iz antike
Rona ki je sodnik Potopa
in kliče s kamnitimi kipi Pravico
rodi Drevo
bodi Nebo
razpolovi Zgodovino
razsekaj Pečino
zbudi iz spanja začarane
studence v kamnu izgubljene
prebudi iz temne globine
svojo lesno kri
skrito globlje kot so korenine noči
nafta buta nafta gori
svetijo se temne drevesne oči
svetijo se črna drevesna usta
sveti se drevesna rojstna krsta
sveti se smrtna zibelka lesa
sveti se groza v naročju gozda
mrtva je gluha loza
utihnila je upajoča groza
la nafta upa buta in gori
drevo pije lastno umrlo kri

URITORCA (olje, 1974)

JUTRO V PLANINAH (olje, 1974)

NA VEČER (olje, 1975)

drevo vrta v zadnje globine
kačje so njegove temne korenine
drevo sega v svoj lastni propad
drevo živi smrt drevo je gad
drevo živi iz smrti in ne umre
drevo je večno se ne stre
drevo izgine šele tiste noči
ko se iz njegovega semena novi Sedmoglavec rodi
novo drevo z mogočnim očesom
novo drevo s stoletnim lesom
novo drevo ki živi smrt
in umre ko je rojen nov drevesni vrt
novo drevo ki izgine tedaj
ko pride staro drevo v novi podobi nazaj

OPOMBE K SEDMOGLAVCU

* Struktura jezikovnega prostora ni identična z gramatiko uporabljajočega jezika, ki ga avtor govori, oziroma uporablja. Gramatika (kot taka) je samo ena od konstituant, ki zakoličijo sporočilo literarnega teksta.

Osnovni kraj, na katerem se literarni tekst izvrši, je individualni avtorjev jezikovni prostor.

Jezikovni prostor ni vsota vseh jezikovnih elementov (besed), temveč zapleten dinamični odvisnostni proces, v katerem jezikovni elementi ne nastopijo izolirano, temveč se gibljejo eden proti drugemu, eden v drugega, eden mimo drugega v nove tekstualne konstelacije.

* Literarni tekst prav zaradi dinamičnih dialektičnih notranjih procesov prestopi meje ozke normalne gramatike uporabljajočega jezika. Struktura jezikovnega prostora določenegq literarnega teksta ob koncu ustvarjalnega ali poustvarjalnega (bralnega) procesa ni vsota jezikovnih elementov, temveč vsota, obogatena s presežnim faktorjem. Iz jezikovnega teksta vstaja energija, ki se je sprožila šele zaradi dinamične tekstualne strukture.

* Nenadoma je tekst več kot materija, iz katere je sestavljen.

* Tekst postane META-TEKST.

* Vzpodbuda k nastanku pričujoče dolge pesmi so mi bile nove ekološke raziskave biologov Lorenza, Königa, Eibla-Eibestedta in drugih. Po drugi strani so vplivale misli O. Otterslebena o pesmi in jezikovnem prostoru, a tudi tekstualni poskusi veterinarja Karla Wittmanna iz Engabrunna na Nižjem Avstrijskem.

Prav tako se opiram na ideje sira St. Barbe Bakerja, pogozdovalnega veterana, ki je ob podpori predsednika Roosevelta ustvaril 1500 km dolg gozdni pas od južnega Texasa do kanadske meje in inspiriral

Sovjetsko zvezo k globalnemu pogozditvenemu aktu, ki je zaposlil 18 milijonov delavcev. Bistveno je pripomogel k pogozdovanju na Kitajskem, v Afriki in drugod. Primerjaj njegovo knjigo: Zeleni sijaj, zgodovina gozdov sveta (Brockhaus 1957).

Po drugi strani naj omenim pesnitev Rudolfa Hagelstangeja: Pogovor o drevesih, kot primer drugačnega literarnega izhodišča o drevesni temi, a tudi prozno knjigo Milene Merlak: Skrivnost drevesa, London 1969.

* Razumevanje pesniškega teksta morejo tudi olajšati razprave Etienna Souriauja o primerjalni estetiki med različnimi umetnostmi, na primer med literaturo in plesom (primerjaj v mojem tekstu DRUGO GLAVO — Ples dervišov — in podobno), a tudi med literaturo in glasbo ter literaturo in skulpturo, oziroma arabesko. Posebnega pomena so tudi različni spisi o harmonikalni simboliki (npr. Hans Kayser, ORPHIKON. Basel-Stuttgart 1973; H. Attoln, Das Verhältnis Musik-Mathematik bei Johannes Kepler. Nürnberg 1970), kot jih predstavlja Erwin Jaeckle v Die Tat, Zürich, 20. julij 1974. Isti avtor odkriva med drugim v Die Tat (Zürich, 27. januar 1973) spektre kimatike. Zanimivi so raznovrstni problemi valovanja v naravi (valovi na vodi, v pesku in podobno). Primerjaj: Ernst Haeckel: Die Natur als Künstlerin, Berlin 1913; Hans Kayser: Harmonia Plantarum, Basel 1943; Bruno Munari, Il Quadrato, Milano 1960.

* Pesnitev SEDMOGLAVEC skuša totalizirati pomen DREVESA. V tekstu nastopa DREVO kot drevo življenja, deblo, les, živo bitje, bog, falus, agresivna partikula, biološki organon, osnovnica življenja in smrti.

* Naj še omenim, da je pesem posvečena siru dr. Richardu St. Barbe Bakerju, pogozdovalcu in biologu, petinosemdesetletnemu pionirju biološkega preobrata, ki bo svoje očiščevalne zobe pokazal v učinkoviti meri šele v naslednjih desetletjih.

Primerjaj: Roland Hill, Življenje za drevesa. Die Presse, Dunaj, 1.-2. junij 1974.

Druga literatura: A. Einstein, On the method of theoretical physics. New York 1933.

Paul Klee, Tagebücher 1898-1918. Köln 1957.

Friedrich Nietzsche, Die fröhliche Wissenschaft. München 1959.

B. L. Whorf, Sprache, Denken, Wirklichkeit. Hamburg 1963.

Günther Schiwy, Neue Aspekte des Strukturalismus. München 1971.

* Končno moram zapisati, da je NEPOSREDNI POVOD za nastanek te dolge pesmi bilo orjaško drevo na našem vrtu v Untersiebenbrunnu na Nižjem Avstrijskem, kjer sem živel med leti 1969 in 1974. Na tem vrtu sicer rase okrog trideset dreves, jablan, češenj, hrušk, marelic, sliv, in orehov, a tudi dve visoki, nadvse opazni smreki. Vendar je orjaško drevo pomembnejše od teh smrek. To drevo je kanadski javor, res pravi SEDMOGLAVEC, s krošnjo, razcepljeno na sedem vejnatih glav. Drevo stoji ob vodnjaku pri hiši, zato je skoraj tako široko kot visoko, polno kljubovalne sile in nadživljenjske energije. Tako drevo, po milosti božji zasajeno na nižjeavstrijsko zemljo, je resnični „SEDMOGLAVEC", kot je opisan v moji pesmi-poemu. To drevo nas bo fizično preživelo. To drevo je poosebljena pozitivna moč.

MILAN KOPUŠAR

KRISTUS IN NESPAMET

V Shakespearjevih dramah zasije resnica v vsej tragični veličini šele ob končni katastrofi, ko se drama razveže. Vse spletkarjenje, nespametna početja, zlobni naklepi, so tedaj odkriti. Tako npr. Macbeth uvidi ob koncu norost svojega življenja, igro bednega glumca in idiota. Zločin, ki sta ga skovala z ženo, je odkrit. Zdaj, ko sveča njegovega življenja že ugaša, resnica neizprosno sije in glasno govori. Takole modruje Macbeth, ko mu Seyton, njegov služabnik, naznani smrt kraljice, njegove žene:

Oh, kasneje naj bi umrla.
Bil boljši čas za tako bi besedo.
Le jutri, in spet jutri, in spet jutri
počasi plazi se od dne do dne,
do zloga zadnjega v zapisku časa;
No, zdaj norost vseh včerajšnjih dni
je živo vidna – bila je pot v trohljivo smrt.
Le ugasni, ugasni, kratkotrajna sveča,
življenja potujoča senca, bedni glumec,
ki se razpreza v svoji urici po odru življenja
in potem brez sluha ugasne.
To je pravljica, vsa glasna, burna,
ki jo je živel idiot – v prazen nič.

Kolikokrat je življenje nespamet in norost! Vsaka življenjska nespamet se seveda ne končuje s tragično katastrofo, čeprav je nespamet velikokrat tista silnica, ki usmerja tok življenja in obrača svet. Mnogi svoje nespameti niti ob smrti ne uvidijo. Vselej pač ni spoznavna zaradi človeške omejenosti, zaradi okolja in razmer, v katerih živimo. Zadolženost se prišteva le, v kolikor se je človek zave, jo spozna in bi se je lahko otresel, če bi se potrudil. Zgodovina in življenjepisci so potem tisti, ki iz nadčasovnega gledišča presojajo življenjsko zgodbo, odkrivajo napake, zgrešenost ter o krivdi in nekrivdi sodijo. A koncem koncev je Bog tisti, ki človeka v vsej njegovi revščini in bogastvu spoznava in njegova dela najpravičneje ocenjuje.

Pojem nespameti je kaj obširen. Začenja se lahko z malenkostno in smešno prismojenostjo, pritrknjen je, pravimo, in sega lahko preko različnih norosti tja v idiotsko blaznost. Vse to rodi neumnosti, budalosti, nesrečo. Po njej ljudje postajajo tepci, prismode, budala, glumci, nerode, slepci, kratkovidneži, pritlikavci, bedaki in sam Bog ve, kaj še, saj je jezik prebogat teh izrazov. V vsem tem je lahko veliko hudobije; gorje, kadar taki omejenci vladajo in vodijo človeško usodo. Ali pa ni nobene krivde, ker prihajajo na svet tudi telesno pohabljeni in umsko nerazviti. Naj omenim, da so spake in klovni ljudem velikokrat tudi v zabavo.

Zanima nas vprašanje: kje se je začelo, kje je izvor človeške nespameti? Zakaj je človek nespameten? Dejal bi, hudič je razmetal svojo nespamet po svetu, človek se je pa v svoji nerodnosti ujel v njegove zanke. Razdvojil je človeka in v njem podrl harmonijo, ki jo je Bog ustvaril. Nekoč samo dober, je zdaj človek postal tudi slab. Od tedaj naprej je slaba polovica začela ogledovati dobro in tožiti, kot pravi nemški pesnik: Der ich bin, grüsst traurig den, der ich könnte sein. Tak, kakršen sem, žalostno pozdravlja tega, kakršen bi lahko bil. Greh je pomanjkljivost, kratkost, pokvarjenost, zmeda. Človek je po grehu v svojem osebnostnem življenju okrnjen, pokvečen in kot tak smešen. Kolikokrat se ljudje posmehujejo napakam soljudi; koliko je govorjenja in opazk o nerodnostih, čudaških navadah, o značajih tega in onega. Ne samo posmeh, tudi žalost in solze te reči večkrat povzročajo. Včasih postane življenje slepiva igra, ko skuša kdo svoje slabosti in neurejenost prikriti in zatajiti. Na zunaj je lahko ugledna in priznana osebnost, v svojem zasebnem življenju pa pravo revše. Vsakdo postane glumec in klovn, kadar prikriva resnico ali če se bahaško napihuje. Najhujše in zadnje ekstreme nespameti imenujemo idiotstvo. Dostojevski popisuje v svojem romanu Idiot dva poblaznela zaljubljenca, ki sedita ob truplu umorjene žene, katero sta ljubila in umorila. Če taki blazneži povzročajo morije in zločine, je to demonska obsedenost, ker takega gorja pač ni mogoče drugače razložiti, kakor z demonskimi navdihi. Človeška zgodovina je take strahote večkrat videla in doživela.

Nespameti je torej zadosti na svetu že od vsega začetka. Sebastjan Brant, ki je ob koncu petnajstega stoletja napisal latinsko delo Stultifera navis, pravi, da bi z nespametniki lahko napolnil ne eno, marveč ogromno ladij. Brant je bil eden od prvih, ki je tako ladjo, ki pluje po svetovnih morjih, opazil in o njej pisal. Na njej se vozijo debeluhi, skopuhi, krivogledi, zajedavci, sitneži, prepirljivci, požrešneži, prešuštniki, obešenjaki, tatovi, morilci, cvet pokvarjene človeške družbe. V Brantovem času, če nekaj o njem samem in njegovem delu spregovorimo, je življenje postalo zelo razburkano in moralno pokvarjeno. Prav takrat je, na prehodu iz srednjega v novi vek, doživljal svet velike socialne, kulturne in verske spremembe. Kolumb je odkrival Ameriko, Luter nabijal svoje teze v Wittenbergu ter začenjal reformacijo. Kulturni svet je doživljal renesančni humanizem, prebujenje človeške osebnosti in duha, pa tudi telesnosti. Poleg umetnostnih panog je cvetela tudi posvetnost. Po tedanji splošni navadi – majhna posebnost časa – so po vseh vladarskih hišah in tudi na papeškem dvoru pritlikavci in dvorni norčki zabavali omizje.

Vendar so se našli tudi ljudje, poleg kasnejših reformatorjev, ki so čutili, da morajo svet opominjati in ga opozarjati na njegovo grešnost. Mnogi so začeli pisati takoimenovana "specula stultorum", ogledala nespametnikov. Brant, spodbujen po teh ogledalih, je napisal sistematično delo, dolgo moralno satiro v verzih. V njej biča vse glavne grehe: Zlobo, nesramno obnašanje, surovost, nepoštenost, lenobo, zablode. Delo je živa slika tedanjih nemških, pa tudi splošnih razmer. Tiskano je bilo leta 1494. Prvi izdaji je sledilo še celih šestintrideset. Delo se je ljudem tako priljubilo, da je postalo nekakšna ljudska biblija. Različni lesorezi nad zaglavjem vsake pesnitve so se ljudem posebej priljubili, najbrž celo bolj, kakor pa okorni latinski verzi. Ti imajo večjo umetniško vrednost, kakor pa pesnitev sama.

Brant je skozi stoletja vplival tudi na tujo literaturo, tako npr. na holandsko, francosko in angleško. Podobna dela so izšla v teh jezikih. Balzac je npr. napisal "Le droit chemin", pobudo je dobil pri Brantu. Tudi Erazmovemu "Morale Enconium" se pozna Brantov vpliv. Bila

sta sodobnika. Erazma odlikuje širše obzorje in globlji pogled. Brant samo moralizira in prikazuje ideale. V sodobni literaturi je Brant dal pobudo Katherini Anne Porter, ki je napisala roman "Ship of fools". Opisuje ljudi, ki se vozijo na ladji iz Mehike v Nemčijo v svoj nemški brodolom, kjer se je začela druga svetovna vojska.

II

Življenje, zlasti zgledi iz vladarskih krogov, iz tistih, ki so vladali in odločali, so najbolj zgovorni. Naj v pojasnitev vsega zgornjega navedem nekaj zanimivih zgledov.

Francoski kralji, Ludvik XIII. (1601-1643), Ludvik XIV. (1643-1715), Ludvik XV. (1715-1774), kralji baroka in prosvetljenstva, razkošnosti, prefinjenih manir in absolutizma so s svojo „vladarsko modrostjo" pripravili pot francoski revoluciji (1789-1794). Ludvik XIV. se je vojskoval na vseh koncih in krajih s Holandci, Španci. Preklical je nantski edikt, po katerem so imeli protestanti v Franciji svobodo veroizpovedi. Sredi svojih vojska in politike je zgradil Versailles, sijajen dvor in eno najbolj razkošnih palač. Dvor je odsev njegove absolutne oblasti in njegove zamisli, da je država on sam (L'etat c'est moi). To je postalo zgled evropskim vladarskim krogom. Povsod so vpeljali francoski manirizem. Ludvik XIV. je po zgledu svojega očeta, ki je silno rad plesal, sam postal baletni plesalec. Nekoč je plesal v obleki sončnega kralja. Od tedaj naprej se je imenoval sončni kralj. Ljubil je glasbo. Pri mizi mu je prepeval deški zbor, ki ni nikdar ponavljal iste pesmi. Življenje na dvoru je potekalo v zabavi, plesih, lovu in kraljevskem sijaju.

O Ludviku XV. so njegovi ministri govorili, da je res prvi kralj v Evropi, toda kralj beračev. Francoska monarhija je bila samo na zunaj bleščeča stavba, na znotraj pa trhla, zgrajena na zastarelem socialnem redu. Plemstvo in Cerkev sta živela v sijaju, ostale tri četrtine podložnikov pa je plačevalo neznosne davke in živelo v revščini. Vladarski absolutizem je držal podložnike v sponah. Dušil je tudi Cerkev in vsako duhovno prenovo. Vsi papeški dekreti in odloki so šli preko državne cenzure, morali so dobiti kraljevski placet; kralj se je s Cerkvijo igral po mili volji. Proti vsemu temu se je začel vzbujati odpor, rojeval se je srednji razred. Francoski filozofi Russeau, Voltaire, Diderot so s svojimi spisi razgibali množice, ki so pod Ludvikom XVI. udarile na plan, začele revolucijo in vrgle monarhijo.

Vsem tem kraljem je manjkalo prave modrosti; niso imeli pravega posluha za potrebe in stiske svojih podložnih. Namesto da bi začeli s socialno preureditvijo družbe, so se igračkali s politiko, s Cerkvijo, s podložnimi in ne nazadnje z ljubimkanjem. Pravih pogledov, videnja sedanjosti in bodočnosti niso imeli; položaja niso znali presojati. V svoji zanesenosti in samopašnosti niso mogli spoznati, kam njihova nespamet vodi. Sebi in svojemu sistemu so pripravljali grob.

Drug primer je španski kralj Filip IV. (1621-1665), eden od zadnjih Habsburžanov na španskem prestolu. Njegov dvorni slikar je bil slavni Velásquez, največji španski slikar. Eno od njegovih del je znana "Las Meninas", ki jo izvedenci imenujejo teologijo slikarstva. Velásquez je na njej upodobil edino Filipovo hčerko, princeso Margarito. Njegov edini sin, Baltazar Carlos mu je umrl, ko je bil sedemnajst let star. Ob Margariti stojita dve dvorni dami in dva pritlikavčka, dvorna

norčka. V ogledalu na steni odsevata podobi Filipa in Marianne, njegove druge žene. Odsev je obledel in nerazločen, znamenje, da je španska slava tedaj že umirala. Poleg ogledala stoji Velásquez sam. Neko melanholično občutje je razlito čez vso sliko, občutje minljivosti in odmiranja. Margarita je umrla na avstrijskem dvoru, ko je bila komaj dvaindvajset let stara.

Zanimiva je tale ugotovitev: Kdor pozna življenje Filipa IV. in njegove ljubezenske avanture in ogleduje tista dva pritlikavca na sliki, se lahko vpraša, če Filip IV. ni bil sam večji pritlikavec, kot pa glumca, ki sta njegov dvor zabavala. Filip se je znal veseliti in zabavati. Njegov bronasti spomenik stoji celo v veži cerkve Maria Maggiore v Rimu. Ni dvoma, da je duhovna pritlikavost večja od telesne pohabljenosti.

Življenje je torej polno takih in podobnih zgledov, naj bo to med višjimi ali pa nižjimi sloji, med navadnimi zemljani ali pa vladarskimi krogi. Povsod je dosti nespameti, abotnosti, usodnih in nerodnih korakov, ki prinesejo nesrečo in zapletljaje. Včasih kdo sproži le majhno vzmet, pa se utrga cel plaz. Protestantsko reformacijo je npr. pospeševal pohlep po zemlji in lastnini. Cerkveno posest so sekularizirali, škofje so se poženili in obdržali cerkveno lastnino zase in za svoje potomce. Tako je bilo v Nemčiji in isto se je godilo v Angliji, kakor ugotavlja Hilary Belloc. Tudi v slovenski zgodovini smo delali napake: kratkovidnost, nespamet, samoljubje je mnogokrat rodilo tragične posledice.

III

V vsakem življenju je navadno nekaj zgrešenega, neumnega. Navadni, grešni zemljani smo. Svetnikov je malo na svetu. Nezavestne nespameti je kaj, še več pa zavestne. Eden je, ki ni nikdar zgrešil, se nikdar osmešil – Kristus. V njem je bila luč, sama svetloba in resnica. Ker smo teologi, nas zanima vprašanje, zakaj Kristus ni bil nikdar nespameten, zakaj ga niso mogli narediti za norca? Zakaj ga niso mogli osmešiti? Njegovi zoprniki, zlasti satan sam, so se na vse kriplje trudili, a se jim to ni posrečilo. Spodletelo jim je, osmešili so se sami.

Kristus je v svojem javnem življenju doživel nekaj, če ne naravnost smešnih, pa prav gotovo ironičnih in tudi tragično ironičnih prizorov. Literatura označuje take prigode s satiro, parodijo, farso in grotesko. Ironično, satirično obeležje ima prigoda z javno grešnico, katero so farizeji privlekli h Kristusu, da bi ga ujeli v besedi. Kristus naj bi jo javno obsodil. Ko je pa rekel: „Kdor izmed vas je brez greha, naj prvi vrže kamen vanjo" (Jan 8, 7), so se začeli osramočeni umikati. Okrog stoječi so se morali ob tem hote ali nehote nasmehniti. Satirično ost imajo tudi besede, ki jih je Jezus naslovil na Simona farizeja. Simon ga je povabil v goste, pa ga ni sprejel po pravilih gostoljubja, češ takemu človeku, ki se druži z grešniki, gostoljubja ni treba izkazovati. Zgledoval se je tudi nad grešnico, ki je Jezusu mazilila noge. Jezus ga v pripovedi pouči, da mu je ta grešnica izkazala to, kar bi on moral njemu kot gostu storiti. Ker je več ljubila, ji je več odpuščeno. Ost je naperjena na Simona: Ali nisi večji grešnik, kakor ta javna grešnica? (Lk 7, 36-50).

Parodijo je Kristus doživljal pred Herodom (Lk 23, 8, 12). To je tisti Herod Antipa, ki je dal obglaviti Janeza Krstnika. Kasneje se je

Herod bal Kristusa, češ da se je v njem spet prikazal umorjeni Janez Krstnik. Ta glumec – Kristus ga je imenoval lisjaka – je torej že dolgo želel, da bi sam osebno videl Kristusa in kak njegov čudež. Kristus naj bi torej pred Herodom nahitro postal nekak čarodej, pri čemer bi se Herod zabaval. Na veliki petek sta se res srečala, ko je Pilat poslal Kristusa k Herodu. Toda Kristus je pred Herodom samo molčal. V zasmeh ga je dal ta ogrniti z belim oblačilom, v znamenje, da se Kristus poteguje za kraljevsko čast. Posmeh se je spremenil v zasramovanje.

Farsa, prava burka, je Jezusova obsodba pred Kajfom. Kajfa si ob Kristusovi izpovedi, da je Sin božji, prav po igralsko, v sveti jezi raztrga velikoduhovniško oblačilo in slovesno izjavlja, da je Kristus izrekel bogokletje. Kristus naj bi bil bogokletnik, javni grešnik, Kajfa pa najbolj pravoveren zaščitnik postave. Smešna komedija, ki se tragično konča.

Groteskne prizore prestaja Kristus pred Pilatom. Že to, kar počno vojaki z Jezusom na dvorišču, je nadvse boleča groteska, komedija. Privoščili so si ga. Kar pa Pilat stori, ko da pripeljati pred množico vsega razbičanega, opljuvanega s trnjem kronanega in v škrlat odetega Kristusa ter ga jim pokaže z besedami: „Glejte, človek!" (Jan 19, 6), je prava gledališka farsa. Prav taka farsa je Pilatovo umivanje rok po obsodbi; svoje krivde z umivanjem rok Pilat ni opral. Križanje je bilo vedno že samo po sebi nekaj izkrivljenega, grozljivo krutega, Kristusovo križanje pa še posebej, ker je združevalo tolikšna protislovja. Božja nedolžnost trpi največje kazni za vso grešno zlobo in pokvarjenost; sama božja svetost se potaplja v morje gorja in bolečine. Grünewald je izkaženost Kristusovega križanja in veličino njegove bolečine prikazal s čudno zveriženimi in zvitimi Kristusovimi udi. Obnašanje vojakov pod križem je tudi nekaj groteskнega. Brezčutno posedajo pod križem, za Kristusovo suknjo vadljajo in čakajo, kdaj bo izdihnil (Mt 27, 36).

Zakaj ni Kristus v tem strašnem stanju, ko strt in ponižan končuje svoje življenje, smešen? Zakaj ni idiot? Vsa njegova nesrečna zunanjost glasno priča, da je. Saj so vse mogoče nanj obesili: škrlat, trnje, trs, pljunke. Dokazali so mu, kako revno je njegovo „kraljevsko dostojanstvo". Duhovniki, z množico vred, ga smešijo in vpijejo: „Drugim je pomagal, sam sebi ne more pomagati" (Mt 27, 42). Očitajo mu dvojnost, razklanost, nedoslednost. Blazen je bil, da je zašel v tako bolečino in smrt. Zakaj torej Kristus ni takšen, kakršen se zdi?

Zato, ker dejansko ni nobenega nasprotja med njegovo zunanjostjo in notranjostjo, nobene razklanosti, nobene nespameti. Kristus je od vsega svojega početka nosil v sebi veličastno idejo – načrt skrivnosti, od vekov skrite v Bogu, v času razodete svetu (Ef 3, 9; 1 Kor 2, 7, 9). Kristus je prostovoljno in hote sprejel nase trpljenje in poniževanje (Hebr 10, 8-9). Vsa razbolela Kristusova zunanjost, vse neznansko trpljenje, ki ga molče in herojsko prenaša, samo podčrtava to Kristusovo idejo. Kristus je hotel sprejeti nase vso našo hudobijo, zlobo in grešnost, zadostiti zanjo in za nas umreti. "On je sprava za naše grehe; pa ne samo za naše, marveč za ves svet" (1 Jan 2, 2). To je nepojmljiv misterij, nerazumljiv božji načrt, nedoumljiva ljubezen. Iz pogube zla, ki ga ni sam povzročil, nas sam rešuje. Kristus ni v svojem največjem ponižanju, v nespameti križa, nespameten, marveč kraljevski zmagovalec. Le tisti, ki so ga bili, morili in križali, so revni glumci in komedianti. Nihče od njih ni v tistih urah ugledal Kristusove veličine in misli – morda rimski stotnik, ki je stal pod križem in

vzdihnil, ko je Kristus umrl: „Resnično, ta je bil Sin božji" (Mt 27, 54).

Kristus se je v svojem javnem življenju srečaval z norci, igralci in ljudmi farizejskega porekla. Hoteli so ga ujeti v besedi, osmešiti in onemogočiti. Ljudstvu so hoteli pokazati, da je on norec, zapeljivec in igralec. Niso uspeli. Kristus jih je s svojo modrostjo tako zavrnil, da so se za večno osmešili.

IV

Najbolj načrtno in premeteno pa je hotel osmešiti Kristusa satan, še več: uničiti ga in v kali zadušiti njegovo odrešilno delo.

Takoj po krstu, ko se je Kristus v puščavi s postom in molitvijo pripravljal na svoje javno delo, si je satan zamislil tri skušnjave (Mt 4, 1-11). Te skušnjave niso imele samo ozkega osebnostnega značaja, marveč so zajemale ves svet, imele širok svetovno-univerzalni pomen. Če Kristus odrešuje ves svet, mora biti satanov načrt nekaj univerzalnega. Satan hoče vladati vsemu svetu. Če Kristus podleže, bo osmešen in razdvojen, postal bo satanova lutka, njegov podložnik in oproda, s katerim bo satan slepil svet in mu z lahkoto vladal. Prebrisana zamisel.

Univerzalnost satanovih skušnjav se kaže v njihovi vsebini. Satan hoče poskrbeti za naše telesne in duhovne potrebe in seveda prevzeti popolno oblast nad nami. V nadaljnem bo ta vsebina postala še jasnejša. Miselno se ta satanov načrt lepo ujema z rekom apostola Janeza, ki pravi, da je vse, kar je na svetu, poželenje mesa, poželenje oči in napuh življenja (1 Jan 2, 16).

Ena človekovih osnovnih potreb je nasititi telo, človeka materialno zadovoljiti in osrečiti. Rimska sodrga je vpila: "Panem et circenses!" Najprej, kar je potrebno za telo, potem pa še nekaj za duha. Sedanjost se nič manj ne peha za telesnimi užitki, saj materialistična miselnost danes previaduje in z njo vred tudi epikureizem. Če je človek sit in zadostno oskrbljen z materialnimi dobrinami, mora biti po pravilih tega nauka srečen. Kristus naj bi torej po satanovi zamisli postal tak čudodelnik, ki bi svet zalagal z materialnimi dobrinami. Brez truda in dela bi množil kruh in ga delil množicam. Da bi bila igra še bolj bučna in razvpita in on sam še bolj slaven, bi ga množil kar iz kamnov. (Kasneje je Kristus res dvakrat pomnožil kruh in nasitil množice, pa se takoj postavil po robu njihovim materialističnim nagnjenjem in jim obljubil samo nebeški, to je duhovni kruh). Če bi Kristus to enkrat po satanovi želji storil, bi moral kruh vedno množiti, kadar bi satan to zahteval. Satan bi torej s Kristusovo pomočjo nasičeval svet z materializmom, prav nasprotno od Kristusa, ki nas hrani s svojo duhovnostjo. Zato je Kristus satanu odgovoril: „Človek ne živi samo od kruha, marveč tudi od vsake besede, ki izhaja iz božjih ust" (Mt 4, 4).

Druga osnovna življenjska potreba je zabava, "circenses". Naš duh potrebuje razvedrila in veselja. Iz te potrebe se je rodilo tekmovanje, kasnejše cirkuške igre v grškem in rimskem stadiju. Vsa duhovna kultura ima končno svoj začetek v tem namenu: dvigniti in razveseliti človeškega duha. Kristus naj bi torej s svojim nekakšnim primitivnim teatrskim aktom, s čudežnim skokom raz tempeljski stolp, s katerim ga

je satan skušal v drugi skušnjavi, postal nekakšen „duhovni menager" vse človeške kulture. Razveseljeval naj bi človeško srce, ko bi pri skoku nenadno obvisel v zraku. Kasneje bi seveda še z drugimi čudežnimi prijemi zabaval svet. Dokaj primitivna miselnost, vendar z dalekosežnimi nameni.

V tretji skušnjavi naj bi Kristus spravil ves svet pod popolno satanovo oblast. Iz satanovih besed govori neizmeren napuh, iz njih je jasno razvidna univerzalnost njegovih načrtov. Pokaže mu kraljestva celega sveta in njih slavo ter mu pravi: „Vse to ti dam, če predme padeš in me moliš" (Mt 4, 9). Satan naj bi torej sedel na prestolu in bil po božje češčen, Kristus pa naj bi postal njegov hlapec in podložnik. Satan naj bi prevzel absolutno oblast nad človekom. Kristus nas s svojim odrešenjem osvobaja in posvečuje. Po njem postajamo svobodni otroci božji, polni luči in svetosti. Če bi satan zmagal, bi postali njegovi podložniki, lutke in klovni in satanovi avtomati. Popolnoma bi nas usužnjil, da bi za vselej mislili in delali tako, kakor bi on hotel. V sedanjosti smo videli ljudi demonskih razmerij in satanskih navdihov, ki so z apokaliptično grozo vladali in podjarmljali svet. Z raznimi sistemi so usužnjili človeško miselnost, da so ljudje kot brezdušni ponavljali njihove fraze. Tudi danes satan še marsikje s tako demonsko silo vlada in drži ljudi v svoji oblasti. To bi satan dosegel, če bi Kristus satana poslušal.

Po porazu je satan poparjen odstopil, odnehal pa ni. Skril se je za kulise ter se začel posluževati slug in pomočnikov. Če ni prvič v vsem uspel, bo drugič vsaj v malem. Če v vidni podobi ni nič opravil, morda bo v nevidni kaj skalil in zmešal. Sin teme nima miru. Posluži se farizejev. Vse njihovo spletkarjenje, zasledovanje, nasprotovanje, vsa njihova zvijačnost in hinavščina je satanovo delo. Kristusa so hoteli ponižati, onemogočiti in spraviti s poti. Najhujši očitek, ki so mu ga vrgli v obraz, je bil, da je od hudiča, da je v zvezi z Belzebubom. Kako naj bi bil z njim v zvezi, če izganja hudobne duhove? Vendar satan ne bo sam sebi nasprotoval. Satan je bil tudi večkrat razkačen, zlasti kadar ga je Kristus izganjal. Kaj drugega naj bi penjenje obsedencev pomenilo ali pa tisti dogodek, ko se je satan po izgonu zagnal v svinje in so te zdrvele v jezero in potonile. To ni bilo drugega, kakor onemogla jeza. Farizejski sklep, da mora Jezus umreti, je satanski navdih. Sveto pismo pravi, da je ob tej odločitvi satan vstopil v Juda, ki je postal orodje farizejev.

Tisto duhovniško zasramovanje pod križem, ko Jezus umira, je zadnje satanovo norčevanje. S svojim glasnim sramotenjem so farizeji razkazovali svojo zmago. Prepričani so bili, da je Jezus uničen. Satan sam pa najbrž ni bil povsem prepričan svoje zmage, raje je občutil svoj poraz. Pokanje skal, tresenje zemlje, grmenje, otemnitev sonca tudi lahko pomeni, da je satan v svoji onemogli jezi glasno zaloputnil vrata za seboj, ko se je poražen vračal v pekel. Ob takem svetovnem dogodku, kakor je Kristusova smrt na križu, ki je višek človeške zgodovine, je tudi nekaj zunanje dramatike na mestu.

Satan torej ni mogel Kristusa sebi podvreči, ga razdvojiti in v njem povzročiti nekakšno shizofrenično razklanost. Ni se mu posrečilo narediti ga za lutko, ki bi jo imel na vrvici in bi jo po mili volji potegoval. Od žive resnice pač ni mogoče nekaj odkrhniti in preobrniti v neresnico. Luči same, ki je Bog, ni mogoče spremeniti v temo. S temi frontalnimi in tudi zahrbtnimi napadi, s svojim blasfemičnim obnašanjem je satan razkazal svojo naravo in svojo zlobnost. Kristusova vzvišenost pa je ob vsem tem še bolj zasijala.

V

Človek je obdan s slabostmi, bodisi notranjimi - prirojenimi ali pa zunanjimi - pridobljenimi. Kako lahko se spotaknemo, zdrsnemo, se zapletemo in ujamemo v zanke. Velikokrat je to brez krivde, ker nas tok življenja, tok časa in navad zanaša v napake. Velikokrat smo sami krivi, ker grešimo. V vsakem grehu je dosti nespameti. Iz vsega tega se razvijajo različne drame in tragične situacije. In življenje je pisano. Nespamet, tema, zloba navadno prevladujejo, saj človeška zgodovina kaj zgovorno to prikazuje in dokazuje. Kako hoditi skozi življenje v modrosti? Kako razločevati, kaj je pametno in kaj nespametno? Kako se obvarovati neumnosti in njenih posledic? Najbolj svetla luč, najbolj vzvišen ideal in najlepši zgled je Kristus, ki je Luč sama.

Če se pa le hočemo slepiti z nespametjo in hočemo na vsak način ostati „neumneži" – koliko jih je, ki v nespametih in nerodnostih najdejo svoj užitek in zadovoljstvo, celo namen svojega življenja – potem se nam zna zgoditi, kakor se je zgodilo igralcem v Gogoljevem Revizorju. Ob koncu drame otrpnejo v mrtvi pozi, s čemer je konec njihovemu sleparjenju in spletkarjenju. Ostali bomo smešni in v ogledalu večnosti bomo lahko vekomaj ogledovali svoje vragolije in nespametne napake. Pevec pa bo ob koncu življenjske drame zapel, kakor to z žalostjo stori v enodejanski operi Gianni Shicchi: "La comedia e finita". Konec je življenja, zdaj ostaneš to, kar si bil.

SPOROČILA

FRANK F. BÜKVIČ

ALEKSANDER I. SOLŽENICIN, RAKOV ODDELEK

RAKOV ODDELEK je prispodoba sovjetske družbe. Dejanje se odigrava v neki bolnišnici v Taškentu dve leti po Stalinovi smrti. Čeprav je okvir časovno in krajevno utesnjen, je delo v resnici odraz sovjetske družbe od revolucije do današnjih dni.

Roman je realističen in takorekoč biografski, saj je pisatelj, ki danes velja za vrednega naslednika ruskih klasikov, tudi sam obolel na raku in se potem zdravil v Taškentu.

Sodobno in preteklo življenje v Sovjetski zvezi je prikazano polifonično z bogato galerijo raznovrstnih oseb, pravi mozaik brezrazredne družbe. Večina oseb, ki mu služi za družbeno tkivo, je pisatelj nedvomno srečal v bolnišnici ali zunaj in jih potem po svoje prikrojil. Bolniki pridejo v bolnišnico iz svojega naravnega okolja in so za določen čas in pod silo razmer prisiljeni živeti skupaj. Vsak prinese s seboj svoje življenjske radosti in skrbi, svoje nazore in politično preteklost, predvsem to, saj osebe so v glavnem politične. S te strani spominja delo na Mannov roman Der Zauberberg. Tudi po temah sta si oba romana sorodna: bolezen, ljubezen in politika. Osnovna tema Rakovega oddelka je vsekakor politična, ostali dve temi sta politiki podrejeni. In prav v tem je umetniška moč tega dela, kajti pisatelj izrazi nravstveni in socialno politični razkroj z rakom. Odtod toliko metafor. Metafore so zvečine lahko razumljive, ni pa v romanu prav vse zamišljeno simbolično, kot to skušajo razlagati nekateri literarni kritiki.

Delo je zgrajeno v glavnem na nasprotujočih si nazorih posameznih oseb. Shematični, abstraktni tipi so slikani belo-črno in nravstveno, politično ter psihološko zelo poenostavljeni. Zato se skoraj nobena oseba ne more dvigniti na raven življenjsko resnih značajev s psihološkimi odtenki, temveč ostane tip, skopo načrtan s politično ali nravstveno obarvanimi potezami. Prikazane z določenim moralnim ali političnim namenom vstopijo osebe v dejanje zgrajene in se v teku dejanja ne razvijajo in ne rastejo. To velja tudi za mladino, vključno za Djomko, ki so mu dane vse možnosti, da bi lahko zrastel v pristen značaj. Toda prav to ni bil pisateljev cilj. Njegov glavni namen je bil prikazati

pomanjkljivosti sovjetske družbe. To se je Solženicinu posrečilo. Sicer pa pravi pisatelj: „Vedno sem slutil, da mora postati opis Rusije in njene usode moja glavna in najbolj privlačna naloga."

Nobeno sodobno leposlovno delo ne biča sovjetsko družbo bolj kot Rakov oddelek. Satirična ost je naperjena proti pokojnemu velediktatorju in njegovi strahovladi, proti licemerstvu, strahopetcem in sebičnežem v novem redu, proti ovaduhom in podrepnikom sovjetskega režima in proti duhovni povprečnosti sovjetskih aparatčikov. Delo trpi zaradi pisateljeve časovne bližine na neobjektivnosti, posebno zato, ker je Solženicin okusil trpljenje sovjetskega človeka na lastni koži. Zato je njegov junak Kostoglotov mrk in zadirčen in vidi v sistemu samo slabe strani, kar delu nedvomno škoduje.

Življenje, s katerim se v romanu seznanimo, je plod petdesetih let komunizma, ki z vsemi razpoložljivimi sredstvi sili sovjetskega človeka k enotnemu mišljenju in ga usmerja k istemu utopičnemu cilju: doseči raj na zemlji. Zato ena filozofija, ena politična smer in ena literatura. V ta namen so tudi vse materialne dobrine na zemlji, v zemlji in nad zemljo državna last, to je last ljudske oblasti, last partije, last novega razreda. Novi razred, ki bi moral biti socialistična avantgarda, je postal zakrknjeni potencialni naslednik carskega despotizma, ki ima nad sovjetskim ljudstvom absolutno oblast: duhovno in materialno. In prav ta prepad med socialistično aristokracijo in ljudstvom nam Solženicin tako strastno prikaže v Rakovem oddelku, kjer vidimo na eni strani preproste ljudi in politično posiljeno inteligenco, na drugi strani pa zastopnika novega razreda, duhovnega povprečneža in dogmatika Pavla Nikolajeviča Rusanova. Stalinist in ovaduh Rusanov predstavlja Stalinovo duhovno rajo, ki so ji partijski sestanki, Pravda in optimistična socrealistična književnost vsa duševna hrana. Do mehkega oblazinjenega stolčka se je ta karierist dokopal po komsomolski in partijski liniji. Njegov politični nasprotnik je duhovno samostojni bivši politični zapornik, zdaj izgnanec Kostoglotov, ki že od mladih nog trpi zaradi svojega demokratičnega in osebnega pogleda na svet in ki so ga zaprli že kot visokošolca, mu prepovedali študij ter ga s silo ločili od dekleta, ki so jo prav tako zaprli in ki je preživela taborišče, ker se je prodala svojim ječarjem. Zopet na svobodi ni Kostoglotov zaradi svojih svobodoljubnih nazorov tudi pozneje v Rdeči armadi napredoval in ko so ga poslali v ječo in je odsedel odmerjeno kazen, so ga pregnali v večno izgnanstvo, ki ga je za štiri mesece prekinilo zdravljenje raka v taškentski bolnišnici.

Rusanov in Kostoglotov, hrbtenica celotnega dela, se že od prvega dne ne moreta trpeti in se spreta zaradi takšnih malenkosti, kot je luč v sobi, če naj bi gorela ali ne. Kostoglotov ne mara Rusanova, ker je komunist-komolčar, Rusanov pa Kostoglotova v mislih krsti za Oglojeda in za banditski gobec. Kostoglotov je težak značaj, surovega obnašanja in nedostojnih besed predvsem proti Rusanovu in zaradi svoje nesrečne preteklosti črnogled, neurejen in dražljiv, ki sovraži novi razred z vsem svojim bitjem.

Nasprotje med njima se pokaže že ob njunem prihodu. Rusanov se pripelje v avtomobilu, ki velja v zaostali Rusiji za privilegirano vozilo. V bolnico ga pospremita njegov sin Jurij in žena Kapitalina. Rusanov ima svojo pižamo, hrano in toaletne potrebščine in Jurij mu nese kovček. Kostoglotov pa se v bolnico dobesedno privleče. Pride sredi noči, premočen in premražen, s strašno bolečino v trebuhu in se stegne kar na

tleh poleg stopnišča. V strganih škornjih in premajhni kučmi prespi prvo noč na klopi, pokrit z dosluženim vojaškim plaščem. Kostoglotov ob svojem prihodu v bolnišnico sploh ne upa, da bo kdaj ozdravel, dočim si Rusanov domišlja, da sploh nima raka, čeprav ima na vratu veliko in trdo bulo, da niti glave ne more obračati. Rusanov je edini bolnik, ki ga ob prihodu bolj moti okolje, v katerega ga je pahnila usoda, kakor bolezen. Kostoglotov, nasprotno, izjavi: „V svoji deželi sem, koga naj se sramujem?" Zanj je bilo važno, da so ga sploh sprejeli. Saj se jim je moral dobesedno vsiliti in se je na kraju celo bal, da mu zdravnica ne bi zatajila napotnice in bi brez nje izgubil pravico do zdravljenja. Ne tako Rusanov, ki misli samo na to, kako bi prišel v odlično moskovsko bolnišnico. Ko zagleda siromašno opremljeno bolniško sobo, ozko, zastarelo ter škripajočo železno postelj s tanko žimnico, osem potrtih bolnikov v izpranih, ponošenih in zašitih pižamah in v njih neinteligentne Uzbeke in druge reveže in njegov izostreni vonj začuti smrad, gre temu namišljenemu aristokratu na bruhanje. Še bolj nesrečen postane, ko pomisli na svoj visoki položaj v zunanjem svetu ter se spomni na svoje smisla polno življenje, polno zaslug za narod in načrtov za bodočnost. Kostoglotov je sam, brez družine ali dekleta, brez stanovanja in premoženja, brez uspeha v življenju, ki nima nobene bodočnosti in tudi preteklosti ne. Zdravnik mu je povedal, da bo živel samo še tri tedne. Nesrečnež ni mogel ne ležati, ne sedeti, ne stati. Spal je le nekaj minut na dan in na lastni koži je preizkusil, kaj se pravi prestopiti prag smrti, čeprav telo še živi. Prestal je vse priprave na smrt, celo smrt samo. Gledal je na življenje na tem svetu kot iz groba. Odpustil je vsem, ki so ga tlačili in preganjali in zato mu je bilo vseeno, kakšna je bolnica. Glavno je bilo, da je našel kot, kjer se je lahko stegnil.

Zato Kostoglotov in Rusanov tako različno gledata na svet. Medtem ko Rusanova zanimajo njegov poklic, družbeni ugled in osebna pokojnina ter razkošno stanovanje, o katerem z ljubeznijo pripoveduje Federau, so Kostoglotove življenjske radosti mnogo bolj samobitne, zato zanj tudi mnogo bolj važne in privlačne kot za Rusanova. Kostoglotov je spoznal pomanjkanje na bojišču in v ječah, kjer je bil oropan človeškega dostojanstva in so mu odvzeli svobodo, celo tisto, ki jo imajo živali. Zato ve Kostoglotov za vse neštevilne pravice, ki se jih Rusanov sploh ne zaveda, ker nikdar ni čutil njih pomanjkanja: pravico hoditi po zemlji, pravico biti sam, pravico gledati v zvezde, ki jim ne jemljejo luči taboriščni žarometi, pravico ugasniti luč in spati v temi, pravico metati pisma v nabiralnik, pravico v nedeljo počivati, pravico kopati se v reki in pravico pogovarjati se z ženskami. Zanj je bilo že to veliko, da je v izgnanstvu osvobojen taborišča lahko brez stražnih stolpov in prosto spal na trdi zemlji pod senikom, občudoval lunin svit in poslušal konje in njih udarjanje s kopiti ob tla.

Rusanov bi bil verjetno bolj človekoljuben, če ga v njegovem preziru do soljudi ne bi podpihovala boljša polovica, široka, bujna, odločna in življenjsko praktična Kapitalina Matvejevna. V velikanskem ovratniku, z dvema srebrnima lisicama in v kožuhu je videti trikrat večja od svojega moža, ki ga ves čas pestuje kot otroka, da se Rusanov na kraju sam sebi zazdi reva. Saj je prav ona že doma telefonirala raznim vplivnim birokratom, da bi izposlovali zanj posteljo v moskovski bolnišnici, a ni uspela, kajti Rusanov je bil za Moskvo le nekoliko premajhna riba. Zato se tembolj poteguje zanj v bolnišnici. Najprej pove dežurni sestri, da njen mož ni kdorsibodi, temveč nadvse važen predstavnik zakona,

ki rabi osebno postrežbo, in jo nazadnje skuša na buržujski način podkupiti. Menda to sovjetsko buržujko pisatelj prav zato imenuje Kapitalino. Kakor moževa se je tudi njena izobrazba pričela v tovarni makaronov. Rusanov se z njo ponaša, češ da ima pamet za cel vaški sovjet. Kapitalina je še bolj sebična kakor njen mož in tako domišljava, kot da bi bila najmanj CKKP.

Pod njenim vplivom Rusanov pozneje zagrozi glavni zdravnici Doncovi, da se bo pritožil na ministrstvo, ker zanemarja njegovo zdravljenje, a ga Doncova s svojim odgovorom pritisne ob steno.

Njegov birokratski značaj in njegovo razmerje do ljudstva pokaže pisatelj simbolično s telefonom in z dvojnimi vrati pri njegovi pisarni. Rusanov se v bolnici spomni, da bi bilo prav, če bi telefonirali Ostapenku, ki ga bo navsezadnje le spravil v Moskvo. „Že sama misel na telefon je Pavlu Nikolajeviču povrnila običajno mirnost in možatost. Znova se je počutil kot borec." Telefon je za tega birokrata nekaj podobnega ko za vojaka orožje. Seveda se je vznemiril, ker v bolnici ni bilo javnega telefona, v kabinet glavnega zdravnika pa tudi on ni mogel.

Bolj kot telefon osvetlijo Rusanova dvojna vrata njegove nekdanje pisarne. To je bila prava fronta s strelnimi jarki, bodečo žico in bunkerji, ki so ga branili pred vsiljivim ljudstvom:

> **Ta podboj ni bil videti nič posebnega, preprosta stvarca: komaj meter v globino, samo trenutek ali dva obiskovalec zastane, ko zapira za seboj prva vrata in ko še ni odprl drugih. Toda v teh sekundah pred odločilnim pogovorom se počuti, kot bi se znašel v kratkem zaporu: manjka mu svetlobe, nima zraka in tako začuti vso svojo ničevost pred tistim, h kateremu prihaja. Če bi bil dovolj drzen in pameten, bi se kar tu pred podbojem poslovil.**

Ob misli na dvojna vrata s podbojem si bralec z lahkoto predstavi, kakšno ponižanje je prenašal Rusanov v bolnišnici, ko se je moral posluževati odprtega stranišča, kjer ga je lahko vsak videl, in kako je ta nevšečnost izpodkopavala njegovo avtoriteto.

Obtežen s Stalinovim nezaupanjem do zdravnikov, misli Rusanov, da je Doncova zločinsko zanikrna, ker ga ne pride takoj zdravit, njega, ki je tako važen za narod. Rusanovu se celo njen smeh zdi zločinski. Zdravnica Gangartova je imela sicer razumen obraz, samo njen nemški priimek se mu je zdel sumljiv. Sicer pa je bila njegova državljanska in poklicna dolžnost videti v vseh ljudeh sovražnike ljudstva in jih razkrinkavati.

> **Delo, ki ga je opravljal Rusanov... je bilo anketno gospodarstvo. V različnih ustanovah so to dolžnost imenovali različno, bistvo pa je bilo povsod enako. Samo nevedneži in nepoučeni ne vedo, kako tekoče in občutljivo delo je to. Vsak človek izpolni na svoji življenjski poti veliko anket in v vsaki anketi je določeno število vprašanj. Odgovor nekega človeka na neko vprašanje v neki anketi – to je že nitka, ki je za vselej povezala človeka s krajevnim središčem anketnega gospodarstva. Tako od vsakega človeka vodijo stotine nitk, vseh pa je mnogo milijonov in če bi postale vidne, bi bilo vse nebo kot s pajčevino pokrito, če bi pa postale snovne, tedaj se ne bi mogli gibati ne avtobusi ne tramvaji ne ljudje in veter ne bi mogel**

raznašati po ulicah koščkov časopisov ali jesenskega listja. Toda nevidne so in nesnovne, čeprav jih človek neprestano čuti. Bistvo je v tem, da so tako imenovane kristalne ankete nekaj podobnega kot popolna resnica, kot ideal, skoraj nedosegljive. O vsakem živem človeku je vselej možno zapisati kaj slabega ali sumljivega, vsakdo je česa kriv ali pa kaj prikriva – če se le natančno poišče.

Zato ima Rusanov tudi Kostoglotova za simulanta, ki se je prikradel k državnemu loncu po zaslugi tega, da zdravijo v Sovjetski zvezi bolnike brezplačno. Kostoglotova bo treba na vsak način preveriti, ne samo politično, ampak tudi zaradi mnogih lukenj, ki jih takšni asocialni tipi hitro najdejo in ropajo državo.

Rusanov je kolektivni značaj; njegova vest ni osebna, temveč je vest partije; hranijo ga vladni članki in statistike; življenjsko filozofijo črpa iz optimističnih romanov sovjetskih pisateljev, predvsem tistih, ki so prejeli Stalinovo nagrado. Zanj je važno, da se čuti Človeka. Biti je treba optimist! Zato si ob svojem prihodu v bolnišnico dopoveduje, da sploh nima raka. Pavel Nikolajevič si laže v vsakem oziru, o sebi misli, da je moralno neoporečen. Zaradi njegovega optimizma ga celo preprosti Poddujev zasmehuje in ga imenuje trapa. Rusanov pa ima njega in ostale bolnike, ki drugače mislijo kot on, za topoglavce, ki pač ne poznajo sovjetske stvarnosti. S Kapitalino, ki ga obišče, premlevata vsa mogoča življenjska vprašanja, samo najvažnejšega, izida njegove bolezni se ne dotakneta. Črnoglednost bi razbila njuno duševno ravnotežje. Črnoglednost ni za napredne državljane, niti za ljudi dejanj! Poddujevo razglabljanje o smrti ima za nesmiselno tolstojevsko popovščino. Raje se druži s črnoborzijancem Čalijem, ki je vse prej kot vzoren sovjetski državljan. Toda Čalij je poln življenjskega optimizma, ki ga Rusanov obožuje. Prijateljstvo med partijcem Rusanovim in črnoborzijancem Čalijem spada med najbolj humoristična poglavja v Rakovem oddelku.

Povsem ignoriral smrti tudi Rusanov ni, posebno kadar so strežnice omenile, da so tega ali onega bolnika „pokrili z rjuho".

Rusanov je seveda vedel, da se bo nekoč moral posloviti od dela tudi on, ker so pač vsi ljudje umrljivi. Toda nekoč, ne pa zdaj! Nekoč ni strašno, strašno je zdaj. Kajti: kako pa? kaj pa zdaj? kako bo šlo brez mene?

Solženicinova porogljivost bi bila v tem slučaju zelo močna, če bi bil zahodni človek drugačen. Toda tudi zahodni človek se nerad peča z mislijo na smrt in pri tem niti optimističnih romanov ne bere... In kar se pohlepa tiče, se marsikateri zahodni človek lahko brez nadaljnega meri z Rusanovim.

Naperjene proti marksističnemu tostranskemu nazoru in zato tem bolj porogljive so Kostoglotove besede Rusanovu, češ da človeku v Sovjetski zvezi ves čas dopovedujejo, da je član kolektiva, ko pa pride njegova smrtna ura, sam umira.

Zelo nazorno prikaže Solženicin Kostoglotovo in Rusanovo različno politično gledanje na svet s tem, kako sta sprejela novico o Stalinovi smrti. Za drugo obletnico diktatorjeve smrti lista Rusanov po Pravdi in zaman išče članek o velikem pokojniku.

... takoj ko ga je vzel v roke, je videl, da ni nikakršnega črnega roba okrog strani in da tudi slike ni na prvi strani.

Tudi ko je pogledal podrobneje, nestrpno obračujoč strani, ni našel nikjer, nikjer nobene slike, nobenega črnega roba, nobenega mastnega naslova, menda sploh ni bilo članka.

Pač, partijec Vadim mu je pokazal članek.

Navaden podlistek. Z ničemer posebej poudarjen. Brez slike. Samo članek... Ne o žalovanju ljudstva! Ne o tem, da je, živ in bo večno živ'! Samo ‚Stalin in vprašanja komunistične graditve'... Kje pa so vojaške zmage? Kje je genij filozofije? Kje je Svetilnik znanosti? in kje vseljudska ljubezen?... Pred dvema mesecema je bilo še vse po starem: velikanska slika! Ogromen naslov ‚Veliki nadaljevalec'... Če je od slave odmevajoče v stoletjih že jo dveh letih ostal samo štrcelj, so Najbolj ljubljenega, Najbolj modrega, tistega, kateremu so se podrejali voditelji in voditelji voditeljev, zavrnili in zbrisali v štiriindvajsetih mesecih, kaj je še ostalo? Kje je še opora? Kako naj s tem ozdravljaš?

Vadimu in Rusanovu je bil še živo v spominu dan smrti:

... Jokali so stari in mladi in otroci. Dekleta so se topila v solzah in fantje so si brisali oči. Od poplave solz se je zdelo, da ni umrl en sam človek, ampak da je počilo vesolje. Če bo človeštvo sploh preživelo ta dan, bo ostal kot najbolj črn dan v letu... Tako se je zdelo... Zdaj pa za drugo obletnico celo črne tiskarske barve niso porabili za žalni rob...

Povsem drugače je zvedel za Stalinovo smrt Kostoglotov, ki je bil takrat v taborišču:

„... Novica je pricurljala skozi pekarno, skozi kotlarno, skozi kuhinjo... ‚Ej, fantje! Govorijo: Ljudožerec se je stegnil...' ‚Kaj?'... Postrojili so vse taborišče... Major je začel objavljati: ‚Z globoko žalostjo... Včeraj so v Moskvi...' in major je ukazal ujetnikom sneti kape... ne, sneti si še niso upali, sneti jih je bilo že hudo sramotno... Rešil jih je taboriščni šaljivec, ki je vrgel svojo stalinovko v zrak... Izpolnil je ukaz...Stotine so videle in vrgle v zrak. Majorja je skoraj zadela kap."

Do prvega resnega političnega prepira pride v poglavju, kjer se bolniki razgovarjajo o brezovi gobi. Poglavje je politično eno najbolj shematičnih. Osebe so komaj več kot politični klišeji. Kostoglotov pravi, da je Descartes trdil, da je treba o vsem dvomiti. Rusanov mu ugovarja, češ da to ne velja za sovjetsko stvarnost. „So vprašanja, o katerih veljaj določeno mnenje! In vi ne morete več presojati!" in povsem dogmatsko: „O nravstvenem izpopolnjevanju Leva Tolstoja in druščine je enkrat za vselej zapisal Lenin! In tovariš Stalin! In Gorki!" Kostoglotov odgovarja, da enkrat za vselej nihče na svetu ne more ničesar povedati. Če bi bilo tako, bi se življenje ustavilo. In vsi naslednji rodovi ne bi imeli kaj govoriti.

Pozneje se spreta zaradi pojma o buržoazni zavesti, o kateri trdi Rusanov, da je plod socialnega porekla. Rusanove misli ima Kostoglotov

za veliko traparijo in ljudi, ki to zagovarjajo, za rasiste. Trdi, da so pohlepneži pred buržoazijo in bodo tudi po buržoaziji. Oba pa vzkipita, ko steče pogovor o „dednem proletarcu".

„Pa če imaš deset dedov proletarcev, a če sam ne delaš, nisi proletarec!... Pohlepnež, ne pa proletarec! Skrbi te samo to, da bi dobil osebno pokojnino – saj sem slišal!... V resnici ljubite samo pokojnino, ne pa domovine! In da bi jo čimprej dobili, pri petinštiridesetih! Jaz pa sem bil ranjen pod Voronježem, figo imam in zakrpane škornje, pa vendar ljubim domovino! Meni za ta dva meseca bolniška ne bo ničesar plačala, pa vseeno ljubim domovino!"

Takšnega napada Rusanov ni pričakoval in Kostoglotovu seveda ne ostane dolžen. Med obema pride do prave besedne bitke. To ni sabljanje, to je slepo streljanje z najtežjimi topovi in slepo uničenje vsega, kar je nasprotnikovega. Kostoglotov je tako vznemirjen, da stresa z glavo, kot da bi hotel pljuniti, renči, kaže zobe kot pes, razmršeni lasje mu visijo z glave, nakar Rusanov od bolečine skoraj zarjove. Kostoglotov zarjove nazaj, naredi z rokama najbolj nedostojno kretnjo in navrže gnusno psovko, ki jo pišejo samo po plotovih, kriči po sobi, da se sliši na hodnik. Maha z dolgimi rokami tik pred Rusanovim nosom in je pripravljen celo na pretep. Razkačen nikogar ne pusti do besede, tudi Vadima, ki je sicer na Rusanovi strani. Rusanov se trese od ogorčenja. Oba nasprotnika žarita in od samega kričanja zbudita nove bolečine, radi česar še bolj vpijeta.

Zaradi injekcij Rusanov tako oslabi, da ga mine državljanska gorečnost, njegova krepka volja je omajana, bula prevzame poveljstvo. Njegov obup prežene šele hčerka Avieta, rojena oportunistka in karieristka, ki je tako razumna, da nikoli o ničemer ne meni slabše kot roditelja. Sadež, ki ni padel daleč od drevesa.

Za Avieto zvemo najprej od njenega očeta, da se poslovno mudi v Moskvi, kjer išče stike z vplivnimi osebnostmi, da si izgladi pot v bodočnost. Avieta je zgrajena konformistka. Za očeta ne velja samo za lepo in pametno, ki ima pravilen življenjski prijem, temveč je razumsko celo bolj razvita, kakor on sam, in izredno nadarjena, kar „je ponosnemu očetu brez najmanjše zavisti ljubo".

Pisatelj se nalašč izogne njenemu srečanju s Kostoglotovim v bolniški sobi. Nad Avietino razlago o iskrenosti v književnosti bi Kostoglotov nedvomno spet eksplodiral. Kostoglotov jo vidi samo bežno na pragu klinike, ko ji pridrži vrata, polno energije, odrezavo, malce sklonjeno naprej, nastavljeno kakor proti vetru. Najbrž bi ga spodbila, če se ne bi pravočasno umaknil. Polna poleta, kar že njeno ime pove, čeprav ji ime ne ugaja in pravi, da sta starša ustrelila kozla, je Avieta klasična prispodoba borbenosti.

Avieta vstopi v sobo s sijočim obrazom, brez tistega občutka, s katerim stopajo ljudje k postelji težkega bolnika. Med obiskom se obnaša, kot da ne bi prišla k bolnemu očetu, saj ves čas govori samo o sebi, o Moskvi in o socrealističnih pisateljih. Avieta je tip vzgojen v Stalinovi šoli. V svojem zanesenjaškem optimizmu niti očetove bule ne vidi, temveč jo ima samo za oteklo žlezo. Podoba njenega optimističnega gledanja na svet in njene borbenosti je tudi njen temnordeči sviter. Ob pogledu na njo in poslušajoč njene modre besede, doživlja Rusanov v njej resnični razcvet in se kopa v njeni svetlobi. Dekle govori, kot da

bi brala Pravdo. Nič čudnega, če je Rusanov zateleban tako v Pravdo kakor v svojo hčerko.

Avieta ni samo alegorična prispodoba ždanovščine, temveč tudi žgoča satira na sovjetske književnike in Stalinove literarne nagrajence, motiv, ki ga Solženicin tudi v drugih svojih delih rad pogreva.

V svoji rusanovski podjetnosti Ava z novinarskim poklicem ni zadovoljna. Pesnica hoče postati. Novinarstvo je lakajski poklic, pesniki in pisatelji pa so svobodni in samostojni. Kaj misli Ava s pisateljsko svobodo in samostojnostjo, nam sama pove:

> **„Dobro sem si ogledala njihovo življenje. Kako preprosto se obnašajo drug do drugega! Nagrajenci, pa se vsi po imenih kličejo. In kako človeški so, nič važni, preprosti. Predstavljamo si, da pisatelj sedi nekje za oblaki, z belim čelom, nikar se mu ne približaj! Kje pa! Vsem življenjskim radostim so dostopni, radi popijejo, prigriznejo, se pozabavajo. Zafrkavajo drug drugega in se veselijo! Rekla bi, da prav oni živijo veselo. Potem pa je treba napisati roman: zapro se v dačo, dva, tri mesece in, prosim, izvolite! Kako všeč mi je to življenje.“**

Na koncu Ava doda, da bo napela vse sile, da bi jo sprejeli v Zvezo. Vemo, kje jo čevelj žuli. Ko oče dvomi v njen uspeh, mu odvrne, da je že Gorki dejal, da vsakdo lahko postane pisatelj. „Neki pisatelj je, komaj je sam to postal, naučil še ženo in nečakinjo! Vsi trije pišejo!“

In ko Rusanov dvomi, že zaradi lepšega, navsezadnje je treba opisati vsakega človeka, mu Ava odgovori: „Ne bom se ukvarjala z vsako posamezno osebo, to sploh ni potrebno! Zamišljam si takole novotarstvo: opisati hkrati cele kolektive s širokimi potezami. Konec koncev je vse življenje v kolektivu, ne pa v posamezniku!“

Rusanov je z njenim odgovorom nadvse zadovoljen in srečen, da dobijo književnost v roke moralno zdravi ljudje.

Bolnik Djomka, ki še nikdar v življenju ni videl tako blesteče pesnice, se navsezadnje opogumi in s hripavim glasom, med odkašljevanjem vpraša Avo, kaj misli o iskrenosti v književnosti.

Avin odgovor je seveda partijski. Iz njenih besed razberemo, da ni razmišljujoča, da jo vodi partija. Njene besede so optimistične in ideološko natanko določene, odgovor navaden kliše, okorel shematizem o namenih in ciljih socrealistične književnosti. Zato o kakršnemkoli dialogu med Avo in Djomko ni govora. Zaverovana v iluzorično in posladkano bodočnost ter odtujena resničnemu življenju, Avieta odgovorov ne bi prenesla, četudi bi bil Djomka izobražen in bi ji skušal odgovarjati. Zato je razgovor med obema enostranski: Avieta govori in ne posluša, Djomka pa posluša in ne govori.

> **„Iskrenost nikakor ne more biti glavno merilo knjige. Važne so pravilne misli. Subjektivna iskrenost lahko škoduje objektivnemu slikanju življenja... Pogumno je treba govoriti o dobrem, da bi postalo še boljše!... Resnica ne sme biti surova, temveč blesteča, privlačna, optimistična... Vsa sovjetska književnost mora postati praznična. Navsezadnje so ljudje užaljeni, če njihovo življenje opisujejo mračno... Resnica je tisto, kar bi moralo biti, kar bo jutri. Naš prekrasni jutri je treba opisovati!...“**

Solženicin vendar Avieti ne ostane dolžan odgovora. Na drugem mestu nam pove, kako sodijo socrealistično literaturo inteligentni in svobodni bralci. Jelizaveta pravi, da imajo nekateri sovjetski pisatelji bralce za tepce. Drugi, ki vedo, koliko je ura, pa so dovolj pošteni, da pišejo raje zgodovinske knjige, kar je tudi bolj varno. O teh, ki danes trpijo, si ne upajo pisati. Vse literarne tragedije so v primeri s tragedijo sovjetskega človeka, predvsem sovjetske žene in matere, prave veseloigre. „Aida je smela k svojemu izvoljencu in umreti v njegovem objemu," pravi Jelizaveta, ki ima moža v izgnanstvu, „mi pa niti ne vemo, kje je naš ljubi in ne smemo nič zvedeti o njem! Ana Karenina, ki jo v šolah tako obdelujejo, navsezadnje niti ni bila nesrečna. Prostovoljno si je izbrala strast in zanjo plačala; to je sreča! Bila je svoboden, ponosen človek!"

Tudi Djomka razmišlja o pisateljih. Nekoč, v prejšnjem stoletju, jih je bilo deset in vsi so bili veliki, zdaj pa jih je vse polno, kar trije Koževniki: A., S. in V. Koževnikov. Djomki je bilo strašno, koliko je pisateljev in skoraj vsi dobivajo Stalinove nagrade...

V Prvem krogu pravi pisatelj, da je socrealistična književnost kot mesna pašteta brez mesa, kot jajce, ki mu je dihur izsrkal vsebino... Po drugi strani pa trdi, da je resnični pisatelj, ki zagovarja resnico in se bori za pravico, druga vlada. Zato noben režim nikdar ni ljubil velikih pisateljev, ampak le nepomembne in doda, da sovjetska književnost ni napisana za bralce, ampak samo zaradi pisateljev, da lahko dobijo svoje nagrade...

Avieta se poslovi od očeta polna optimizma in ga pred odhodom še enkrat obodri: „No, očka, bori se za zdravje! Ozdravljaj! Uniči bulo! In nič drugega naj te ne skrbi! Vse, vse, vse bo v redu," mu pravi, kot da bi bila bula reakcija ali ameriški imperializem.

Veliko manj sreče imajo Rusanovi z Jurijem, svojim najstarejšim sinom.. Jurij ni rusanovski, nima tistega odkritega pogleda, tistega življenjskega prijema kot Ava; ne sme navezati dobrih stikov, ne zna utrditi svojega položaja, kot da bi ne spadal v družino. Odkar se je vrnil s svojega prvega službenega potovanja, se je družini še bolj odtujil. Pred očetom umika oči. Oče je takoj vedel, da se je sin v službi zanemaril in da ga ni poslušal, ko mu je polagal na srce, naj ne kaže nobene dobrodušnosti, kajti dobrodušnost ga lahko pogubi. Vedno in povsod naj se zaveda, da ni Jurij Rusanov, temveč predstavnik zakona. Toda Jurij ni brezčutni birokrat kot njegov oče, temveč mlad človekoljuben uradnik z dušo. Zanj so bili ljudje važnejši kot država in zakon. Jurij ga je kot predsednik pravosodnega nadzorstva res polomil. Obtoženi in obsojeni šofer, ki je bil istočasno tudi odpravnik, je peljal s tovornjakom testenine in obtičal v snežnem metežu. V mrazu desetih stopinj je pustil tovornjak in odšel iskat prenočišče. Če bi ostal v vozu, bi zmrznil. Ponoči je zmanjkal zaboj z makaroni, za kar ga je krajevna oblast zašila na pet let ječe. Jurij pa je v veliko očetovo nejevoljo preprečil izvršitev obsodbe, kot da mu pred odhodom ne bi vedno znova zatrjeval, da se temeljev države ne sme spodkopavati, naj stane, kar hoče. Primer človekoljubnega sina in zakrknjenega, birokratičnega očeta, za katerega so ljudje samo številke, je že sam na sebi dovolj nazoren, toda pisatelj nam še na enem primeru pokaže, kakšna kanalja in licemerec je zbirokratizirani uradnik.

Neki partijec si je z državnim denarjem postavil razkošno hišo. Ko so ga razkrinkali, je premetenec, da si reši kožo, podaril hišo šolskemu

vrtcu. Falot je zares dobil samo opomin in niti iz partije ga niso vrgli. Vrana vrani pač ne izkljuje oči! Zato je bil tudi Rusanov mnenja, če se je mož pokesal, spoznal svojo napako in povrh dal državi, zakaj bi morali uporabljati skrajne ukrepe? Svojo misel zaključi povsem hinavsko, ko reče, da je „človečnost osnova vsega našega..." Šofer nepartijec naj bi pa dobil za zaboj ukradenih makaronov, ki jih niti sam ni vzel, pet let...

Tudi z obema mlajšima otrokoma, z Mojco in Lavrikom, so nevšečnosti. Slaba učenca sta. Krivi so seveda učitelji, ki jih zaradi slabih spričeval predvsem dobra in skrbna mati sovraži. Pa to ni vse, Lavrik se že zdaj huduje na svoje krstno ime. Nekoč so ga starši premišljeno krstili za Lavrentija Pavloviča, naj bi vse življenje nosil ime neuklonljivega Stalinovega soborca Berije in naj bi mu bil v vsem enak. Zdaj pa že drugo leto mineva, ko človek raje ne izgovori na glas „Lavrentij Pavlovič", ki ga ima oblast za dvoličneža in buržoaznega nacionalista.

Če človek natančneje premisli, je Lavrikovo ime navsezadnje malenkost v primeri z rehabilitacijo mnogih državljanov, ki jih je Rusanov po krivičnem spravil na hladno in ki se zdaj vračajo. Ko mu je Kapitalina prinesla vest, da bo Rodičev rehabilitiran, je postal Rusanov tako bled kot zid in bula mu je (simbolično!) silila glavo na stran. Kar dušilo ga je, ko je pravil: „Le kakšno pravico imajo, da jih zdaj izpuščajo?... Le kako morejo tako neusmiljeno prizadeti ljudi?..." Ne gre mu v glavo, da bi se Rodičev lahko po osemnajstih letih vrnil. Nekoč sta bila prijatelja, bila skupaj v isti komsomolski celici in skupaj dobila stanovanje od tovarne. Stanovanje je bilo pretesno in Rusanovi bi radi zasedli vse sobe in imeli ves balkon. In ko se je Rusanov prepričal, da njegovega imena ne bodo omenili in da mu tudi na soočenje ne bo treba, je Rodičeva zares denunciral, češ da je član tajne kontrarevolucionarne organizacije. Po tistem je Rusanov ovadil še mnogo ljudi in bil celo tako pogumen, da je šel dvakrat na soočenje, hrabro povzdigoval svoj glas in razkrinkaval.

> **V tistem prelepem, poštenem času, v sedemintridesetem in osemintridesetem letu se je občutno očistilo družbeno ozračje, tako lahko je postalo dihati! Vsi lažnivci, klevetniki, preveč pogumni ljubitelji samokritike ali preveč domišljavi izobraženčki, vsi so izginili, zaprli usta ali se pritajili. Načelni, trdni in vredni ljudje, prijatelji Rusanova in on sam pa so hodili s ponosno dvignjeno glavo."**

In tudi pozneje, ko je splezal po birokratski lestvici v vrtoglavo višino, so bili dobri časi, niti na bojišče mu ni treba iti, ker je bil pač predragocen in nenadomestljiv delavec v državnem aparatu. „In zdaj ti negotovi časi! Kakšna norost! Vračati jih! Čemu neki? Privadili so se tam, se pomirili, čemu jih puščati sem, da bodo ljudem kalili življenje?..." Rusanov je bil tako iz sebe, da se mu je jelo blesti, bolj zaradi slabe vesti kakor zaradi injekcij. Začeli so ga zasledovati vsi mogoči ljudje, ki jih je svoj čas ovadil in spravil vstran in je jel razmišljati, kako se bo zagovarjal. „Ali ni v resnici izvrševal samo državljansko dolžnost? Vsa leta je bilo važno ozdraviti družbo! Moralno ozdraviti! To pa je nemogoče brez čistke družbe. Kdo tega ni delal! Kako bi se sicer obdržal na položaju, če ne bi pomagal?..."

Avieta ga ni samo pomirila, temveč tudi dvignila njegovo moralo, ko je rekla:

„Tisti, ki gre in signalizira, je napreden človek! Vodijo ga najboljša čustva do svoje družbe in ljudstvo zna to ceniti in razumeti. V posameznih primerih se tak človek tudi lahko zmoti. Toda samo tisti, ki ničesar ne dela, se nikoli ne moti. Navadno takega človeka vodi njegov razredni čut, ta ga nikoli ne pusti na cedilu.“

Ostale neprijetne novice izve Rusanov iz Pravde. Pravda je bil njegov svet, duhovno morje, ki se je vanj potapljal in čapljal po njem kot raca v mlaki. Bila ga je sama ljubosumnost, če je kdo pred njim z neposvečenimi prsti razgrnil časopis, posebno takšni sumljivi tipi, kot je bil Kostoglotov.

Nihče od tehle ne bi mogel razumeti v časopisu tistega, kar je razumel Pavel Nikolajevič. Časopis je bil zanj navodilo, ki so ga prosto širili, a je bilo v resnici šifrirano, v katerem ni bilo mogoče vsega povedati naravnost, kjer pa je posvečen in sposoben človek po raznih drobnih znakih, po razporeditvi člankov, po tistem, kar ni povedano, ampak izpuščeno, lahko našel natančna navodila za najnovejšo usmeritev.

Solženicin v zvezi s Pravdo izredno umetniško zaključi dvoje poglavij. Prvič, ko stalinist Rusanov izve, da so zamenjali celotno vrhovno sodišče, in drugič, ko stoji v časopisu, da je Malenkov predlagal, naj ga na lastno željo razrešijo in vrhovni sovjet soglasno izpolni njegovo prošnjo. Po obeh neprijetnih novicah vstopi zdravnica Gangartova simbolično z brizgalko in z bodrilnim nasmehom reče: „Razgalite roko, Rusanov, injekcijo boste dobili!“

Rusanova bula se sicer zmanjša, toda bolezen se z destalinizacijo v resnici poslabša. Rusanov je optimist, ki je prepričan, da bo ozdravel, toda Doncova išče pod pazduho novo bulo in tudi spodnji konec trebuha otipava. Bula na vratu mu sicer zdaj prosto maha, „bila je ploščata in majhna in mu ni ovirala gibanja z glavo“. Doncova ve, da čakajo Rusanova še eksplozije bul v mnogih žlezah. „In od hitrosti procesa je bilo odvisno, ali bo čez leto dni sploh še živ...“

Gledano z očmi večnosti, bi bilo nepravično, če ga rak ne bi pobral. Rusanov tega seveda ne ve in ko mu povedo, da bo lahko šel domov, a se bo moral vsak mesec javljati, ve iz lastnih izkušenj, da so ti obvezni prihodi na pregled samo birokratski ukrepi, izpolnjevanje grafikonov...

Po eni strani želi Rusanov čimprej ozdraviti, po drugi pa kot pravoveren stalinist ne zaupa „morilcem v belih haljah“, a se končno le zanese na njih pilule in injekcije. Kostoglotov se nasprotno zanima za metodo zdravljenja, kakšne so njene možnosti, kakšne nevarnosti. Na noben način noče biti poskusni kunec, temveč zahteva, da ga zdravijo kot razumno bitje. Ne more se docela prepustiti zdravljenju, dokler ne razume njegovega smisla. Po njegovem mnenju je izhodišče zdravnikov od vsega početka netočno: od trenutka, ko pride bolnik k njim, zdravniki razmišljajo zanj. Razmerje med zdravniki in bolniki je nedvomno metafora za sovjetsko oblast, ki narodu svojeglavo predpisuje celotno politično, gospodarsko in kulturno življenje, mu načrta plane in naloži norme, ne da bi ga vprašala, če mu je to po volji ali ne.

Analogijo med zdravniki na eni in politiki, gospodarstveniki, administratorji, statističarji in drugimi birokrati na drugi strani je z

lahkoto razumeti tudi iz naslednjih besed: „Zdravi ljudje so od jutra do večera tekali in razmišljali o nekakšnih uspehih in neuspehih, ki so se jim zdeli pomembni... bolnika Rabinoviča pa nihče ni razumel, kako težko je prenašal obsevanje in bil po vsakem obsevanju bliže smrti kot ozdravljenju..."

Kostoglotov je prišel v bolnico, da bi mu olajšali trpljenje, ni pa prišel, da bi ga rešili za vsako ceno. „Na svetu ni nič takega, za kar bi se strinjal plačati vsako ceno." Pripravljen je bil dati del življenja, ne pa vsega. Ko mu s hormonsko terapijo uničujejo spolno vitalnost, pravi Vegi: „Najprej so mi odvzeli lastno življenje, zdaj mi jemljejo tudi pravico, nadaljevati se..." Kostoglotovu ne gre za popolno ozdravljenje z znanstveno metodo (ki je analogija za znanstveni dialektični materializem). Ne bi maral plačati previsoke cene zdaj za upanje, da bo nekoč živel. „Če se mi je ponudilo živeti še pol leta, potem je treba živeti. Za deset, dvajset let nočem planirati. Dodatno zdravljenje, dodatno mučenje."

Solženicin razširi svojo metaforo, ko postavi nasproti pretiranemu zdravljenju z znanstvenimi metodami: „Kaj so si izmislili v dvajsetem stoletju: vsako zdravilo z injekcijo? Kje je to v naravi? Pri živalih? Minilo bo sto let in smejali se nam bodo kot divjakom..." Analogno bi v državni upravi marsikaj bilo treba prepustiti posameznikom, ne pa da o vsem odločajo centralistični politiki s svojimi zainteresiranimi in polenjenimi birokrati. Poleg individualizma pa se pisatelj naslanja tudi na narodne sile. Zanaša se na naravno zdravljenje in pri tem citira Tolstojevega kozaka Jeroško, ki pravi o evropskih zdravnikih: „Samo rezati znajo. Se pravi, da so tepci. V gorah pa so resnični doktorji. Trave poznajo."

Nekoč je šel tudi Kostoglotov v gore k nekemu starcu, pravemu vraču, ki mu je dal izikulski koren. Zdravil se je z njim, skrivaj, da ga nihče ni videl. Tukaj se pisatelj več ne more premagovati, ker kar bruhne iz njega: „Kaj pa človeku ostane, če mu ne pustijo svobodno živeti? Če je povsod režim?" In pravi Vegi: „Odšel bom od vas in spet se bom moral zdraviti s korenom, kako pa! Vi pa ne verjamete vanj?"

Ljudstvo je drugačnega mnenja, kar se tiče zdravljenja. Kmetje pijejo čaj iz brezove gobe in ne dobijo raka. Ruski kmetje se že stoletja varujejo pred rakom, ne da bi za to vedeli...

In vsi bolniki so si podzavestno želeli zvedeti za takega zdravnika in za takšno čudodelno zdravilo... Vsi do zadnjega so na dnu duše verjeli, da je tak zdravnik, samo treba je zvedeti zanj, dobiti tisto zdravilo in bili bi rešeni... Na kraju je celo stalinist Rusanov verjel, da utegne preprosto rusko ljudsko sredstvo ozdraviti tudi njega, sina ruskega naroda. In stahanovec Vadim, marksist z dušo in srcem, je bil prvi, ki je jel piti čaj, skuhan iz brezove gobe, čeprav si tega ni upal priznati in si je skušal dopovedati, da ga pije svoji materi na ljubo...

Kljub sebičnosti, škodoželjnosti, preziru, domišljavosti in lakomnosti je človek v bistvu dober. Spodrsne mu, kadar se klanja zlaganim idolom. Pod vplivom obojnih kolektivnih sil je tudi najbolj nežen in trezen človek lahko čez noč zver.

Po drugi strani pa nam Solženicin predstavi vrsto ljudi, ki so tudi brez vsakršnega nravstvenega socializma dobri: Doncova materinsko skrbi za svoje bolnike in zanje žrtvuje zdravje in življenje. Vega iztrga

na račun svoje sreče Kostoglotova iz klešč zahrbtnega raka. Tatar Šibgatov pohlevno in vdano prenaša strašne bolečine in poln hvaležnosti in z nasmeškom okrog ust vrača zdravnikom njih dobroto. Djomka zagrizeno išče resnico in iskrenost. Dober in odkritosrčen je tudi stahanovec Vadim, čeprav je koristno budalo, ki slepo verjame v sveto poslanstvo marksizma. Partijec Federau je vesten, točen in delaven. Poddujev, ki je slabič, se je spremenil, čim je jel razmišljati o smislu življenja, se kesal in v srcu priznal krivdo. Celo v Rusanovi družini najdemo nesebičneža v osebi Jurija, čeprav ga starši hočejo vzgojiti na sebičen rusanovski način. Stara zakonca Kadminova pa živita svetniško življenje, ki jima je vsaka minuta, ki jo smeta preživeti skupaj, dragocena, in sta srečna. Saj jima je v njuni otroški skromnosti v veselje že štruca belega kruha ali oranžno-roza-škrlatno-rdeče-bakreni sončni zahod. Za srečo jima zadostuje glinasta koliba in zakonska postelja, ki je navaden četverokotnik iz nežgane opeke, udobnost v njej vreča, natlačena s slamo. Prav z njima Solženicin izredno nazorno pokaže Tolstojev krščanski ideal, da ljudi ne osrečuje blagostanje, ampak njih zdravo gledanje na svet in dober odnos med srci. Človek je lahko vselej srečen, če le hoče, in nihče mu tega ne more zabraniti.

Shematično in na duhovnem in telesnem nasprotju so zgrajene tudi nepolitične osebe, kot sta zdravnica Vera Gangart in bolniška sestra Zoja. Zoja, ki je istočasno študentka, je „zlatolasa čebelica", ki pripada mlajši generaciji ter ne pozna Stalinovih čistk. Vega je skoraj toliko stara kot Kostoglotov. Dočim ima Zoja debele noge, velike prsi in polno postavo, je Vega tenkonoga kot gazela. Z njo doživlja Kostoglotov postopoma resnična ljubezenska čustva.

Pisatelj ne pove, kako sta se mogli obe dekleti zagledati v Kostoglotova, ki živi v izgnanstvu nekje Bogu za hrbtom, ki ni preveč postaven in gentlemanski, tudi surov in zagrenjen, se povrh oblači groteskno, saj hodi na sprehode v nekakšni ženski halji, ki mu sega čez škornje in jo prepaše z vojaškim pasom, ter ima povrh še raka, katerega zdravijo s hormonsko terapijo in ki mu počasi uničuje moškost. Pripomba, da Zoja občuduje Kostoglotova zaradi njegove vztrajnosti in preizkušene moči, je suha in neizdelana. Mrtvo opisana so tudi Vegina ljubezenska čustva, komaj z dvema, tremi potezami. Spočetka ji ni ugajal, a zdaj zna gledati veselo in govoriti prijateljsko. In drzen se ji zdi. Čuti, da mu je podrejena, čeprav je ona zdravnica, on pa bolnik. Tega nasproti drugim bolnikom ni čutila. Razmerje med omenjeno trojico je neživljenjsko in suho.

Za Vego je Kostoglotov prvi moški, ki mu po štirinajstih letih lahko podari svoje srce. Štirinajst let je ostala zvesta svojemu prvemu fantu, ki je padel na začetku svetovne vojne. Ko čuti, da ga resnično ljubi, ga skuša iztrgati buli na račun njegove moškosti. Uničuje mu moškost, medtem ko se igra s čustvi, da bo njegova zakonska žena. Njej je potrebna le pazljiva nežnost, da je ob njem varna, zaščitena, skrita. Po drugi strani pa prav Vega ne more razumeti, kako je mogla s svojim zaročencem izgubiti vse tiste edinstvene mesece pred vojno, da se nista vzela...

Politični odlitek sta obe snažilki. Nelja je proletarskega porekla in povrh zabita, debelorita in debelovrata, prostaških kretenj in prostaškega jezika, klepetulja z velikimi usti in močnimi obrvmi, pri delu pa počasna, izredno lena in glasna. Marsikaj pusti nepostorjeno in rada se zabava s šoferji, česar ne taji, ampak se celo s tem ponaša.

Jelizaveta je načitana Leningrajčanka z dobro vzgojo, vestna in vljudna, pridna kot mravlja, ki v prostem času bere francoske knjige in v nasprotju z Neljo nikdar ne ugovarja ter se ne izmika delu. Brez ugovora in nejevolje se plazi pod posteljami, pomiva tla, prazni in čisti pljuvalnike, bolnikom prinaša in od njih odnaša vse tiste težke, neprijetne in umazane stvari, ki jih bolniške sestre ne smejo vzeti v roke. Jelizaveto, ki ima v nasprotju z Neljo samo dobre lastnosti, imenuje pisatelj „dostojanstveno, starejšo damo z očali, ki ima majhne roke, od pranja, krp in kropa pokrite z modricami in urezi. Nelja, čeprav novinka, že po nekaj mesecih službovanja napreduje. Po novem ni več snažilka, ampak deli bolnikom hrano, ima belo, čisto haljo in celo novo pričesko. Malo neverjetno, da dobi prav Nelja boljše delo; končno ni samo lena, ampak tudi prostaška in tudi njene zasluge za partijo nam niso poznane. Toda Nelja je proletarskega porekla, Jelizaveta pa meščanka iz Leningrada in povrh politično obremenjena. Pisatelj nam hoče nedvomno pokazati, kakšne krivice delajo v Rusiji politično nezanesljivim državljanom. Istočasno nam pokaže, da je politična zanesljivost važnejša od vsake sposobnosti in marljivosti.

Čeprav se dejanje odigrava v bolnici in so glavne osebe bolniki in zdravniki, roman nima nobene prave zveze z zdravstvom. Da je rak simbol za moralni propad sovjetske družbe, so povedali že razni kritiki in tudi Solženicin sam: „Clovek umira od bule. Kako pa naj živi dežela, poraščena s taborišči in izgnanstvi?"

Če ni izdelal svojih značajev, pa pokaže pisatelj moralni propad komunizma zato tembolj mojstrsko prav s pomočjo svojih oseb. Delo opisuje dve vrsti bolnikov: nravstvene in politične. V prvi, majhni skupini sta Asja in Čalij.

Asja živi za poltenost in predstavlja spolno izživljanje. Dekle rado pleše, kadi in pije; njena sreča je v plehkem uživanju. Lahkomiselna in lahkokrila je izgubila svoje devištvo že v rani mladosti. Posledica njenega poltenega življenja je rak na prsih. Komaj sedemnajstletni ji odrežejo desno dojko.

Z Asjo udari pisatelj sovjetsko oblast, ki se hvali, da je šele komunizmu uspelo iztrebiti najbolj ponižujoči poklic, ki je lahko doma samo v nepravični kapitalistični družbi, kjer močnejši izkorišča šibkega. V socialistični družbi, ki vsakemu nudi delo in kruh – pravica do dela je zagotovljena v ustavi – pa ženskam ni treba na ulico in prodajati svoje telo za skorjo kruha. Asja pa pove Djomki, da so neko njeno prijateljico zalotili v njenem stanovanju, kjer se je prodajala za denar in celo imela svojo hranilno knjižico...

Čalij je tip, ki predstavlja požeruhe. Zaradi svoje živahne narave, zdravega odnosa do svobodne trgovine in prijateljstva z Rusanovim ni tako skopo prikazan kakor Asja, čeprav tudi zanj lahko rečemo, da ni izdelan značaj in da bi pisatelj samo o njem lahko napisal cel roman, v prvi vrsti satiro na marksizem, ki je zadušil svobodno trgovino. Čalij je smešen sam na sebi, še bolj polno humora pa je njegovo razmerje do Rusanova, ki meni, da je svobodna trgovina klasičen odraz izkoriščevanja meščanskega duha, a se potem kljub vsemu nadvse hitro sprijatelji s tem črnoborzijancem in tihotapcem. Že Čalijev prihod v bolnico je svojevrsten: klasičen kontrast do ostalih bolnikov in do okolice, vključno vremena. Čalij ne stopi v bolniško sobo s strahom v srcu, kot to delajo vsi normalni bolniki, temveč naravnost plane vanjo, kot da bi se povabil na bogve kakšno razkošno pojedino, in se boji,

da ne bi bil pozen. Da je nasprotje tem močnejše, vstopi Čalij s samozavestnim prešernim nasmehom, ki ni kazal nikakršne rakove izčrpanosti in to sredi sivega, neveselega dne, ko so vsi bolniki molčali in kazali mračne obraze. Čalij ima odkrit in jasen glas, je simpatičen in osvajajoč. On in Šulubin, prvi nepolitičen, drugi tembolj politično obarvan, sta zadnja dva bolnika, s katerima se seznanimo šele v drugem delu tega obsežnega romana.

Rusanov se zbliža s Čalijem predvsem zaradi njegovega optimističnega gledanja na svet. Rusanov ne mara mrkih, užaljenih in zagrenjenih ljudi, kot sta Kostoglotov in Šulubin. Rusanov gleda na Čalija z zavistjo in z občudovanjem, kako junaško prenaša bolečine. Ko so mu povedali, da mu bodo odrezali tri četrtine želodca, niti z očmi ni trenil. Ni se branil, nasprotno: zakaj bi zavlačevali, kar je treba storiti. Namesto, da bi se gnjavil zaradi bolečin, stokal in se pritoževal kot drugi, Čalij požira papricirane paradižnike, teletino in loka vodko, kot da bi bil na ženitovanju. „Tak fant! Tak optimist! Sijajno se drži!" vzklika Rusanov. Naj bi bil za zgled vsakemu. Na koncu še Rusanova zapelje, da se napije vodke. Hrano, kar v košarah, mu prinašajo ženske prileţnice, ki jih ima raztresene po vsej Sovjetski zvezi.

Čalij je trgovec, talent, da mu ni para, špekulant. V svobodnem svetu bi njegov genij ustvaril tovarno, v kateri bi zaposlil veliko število delavcev, bi produciral in plačeval davek. Toda zaradi primitivne ekonomske teorije v Sovjetski zvezi je Čalij prisiljen usmerjati svoj za človeštvo potrebni talent v črnoborzijanstvo.

Toda kljub vsem zaprekam, prepovedim, zatiranju in strogim kaznim svobodna trgovina tudi v SZ uspeva, ilegalno, v obliki črne borze, dokaz, da je svobodna trgovina za pravilno gospodarsko funkcioniranje nujno potrebna. In Čalij pripoveduje Rusanovu, kako zahtevajo v Karagandi za kilogram paradižnikov tridesetkratno ceno, pa so še veseli, ako jih sploh dobijo. „In kako razgrabijo! Toda voziti tja je prepovedano." Ampak Čalij premaga vse ovire, podkupi postajnega načelnika, podkupi sprevodnike, nadzornike in vlakovodje, in v Karagando potujejo z njim v potniškem vlaku košare polne paradižnikov... kajti življenje zmaguje.

Smešno je, da vse to pripoveduje Čalij partijcu Rusanovu, ki mu le šibko ugovarja, ker je menda preveč zagledan v njegov osebni optimizem.

Solženicin nam z raznimi drugimi primeri pove, kam vodi socialistična trgovina in kakšna izguba je za državo nepotrebno nadzorstvo. Nastavljenci delajo za plačo, delavci za mezdo, trgovci za dobiček. Iz golega človekoljubja ali iz gole ljubezni do trgovanja, do naroda ali do domovine še nihče ni trgoval.

Še bolj drastičen pa je primer, ko služi rešilni avtomobil, ki je državna lastnina, sekretarju partije kot osebni avtomobil, s katerim razvaža po hišah rezance in surovo maslo. In za Rusanova veljajo nabiralci brezovih gob, ki zahtevajo za svoje delo denar, za umazane kapitalistične špekulante, če pa on sprejema lepo plačo, ima lepo stanovanje in avtomobil in bo dobival osebno pokojnino, je povsem normalno...

Večjo gručo kot nravstveni predstavljajo politični bolniki. V glavnem so to prepričani komunisti, med njimi višji državni funkcionar in predstavnik novega razreda Rusanov, idealist in stahanovec Vadim Zacirko, pripadnik nemške narodne manjšine Federau, bivši komunist in licemerec Šulubin ter komsomolca Azovkin in Djomka.

Azovkin je še pred pol leta korakal z lopato na rami na čelu komsomolske delovne akcije in na ves glas prepeval, zdaj pa še svoje bolečine ni mogel izpovedati drugače kakor šepetaje. Nesrečni mladenič ima tako velike bolečine, da ne ve, v kakšni legi bi bilo najlaže prenašati trpljenje: sede ali leže, na trebuhu ali na hrbtu, vzdolž postelje ali počez, z nogami pri vzglavju ali z glavo nekje pri tleh. Od neznosnih bolečin se nesrečnež zvija, pači obraz in podrhteva. Bil je preveč trden komsomolec, zato je njegova bolezen neozdravljiva... Rak mu je praktično napadel vse telo, tako da ga morajo na kraju odpustiti kot neozdravljivega.

Drugače je z Djomko, ki išče resnico. Njega si komunizem ni mogel pridobiti. Djomka si ni „pogubil duše", zato simbolično ne bo izgubil vsega telesa, ampak samo eno nogo. Djomka je za svoja leta preveč resen, skoraj odrasel. S Kostoglotovim sta si prijatelja, skoraj kot brata. In Kostoglotov mu svetuje, naj se ne bavi s književnostjo, da se ne bo zapravil, raje naj se loti tehničnega poklica, da bo imel mirno življenje in še v žepu kaj. Toda Djomka hoče na visoko šolo in študirati književnost, ker hoče dognati resnico.

Djomka je sirota, očeta so mu ubili v vojni, mati se mu je zavrgla. O materi govori samo še z zlobo. Djomka nikdar v življenju ni srečal človeka, ki bi se mu smilil. Vadim pa prav nasprotno usmiljenja ne more prenesti, ker se mu le-to zdi preveč versko in mehko. Djomki pa predvsem manjka materina ljubezen, ki je nikdar v življenju ni okusil. Zato ga vleče k materinsko dobrosrčni teti Štefi, s katero se lahko o vsem pogovori in ji vse zaupa in ki mu daje priboljške. Teta Štefa je verna ženska, ki se strogo drži vsakega posta in ki pripoveduje Djomki o Bogu. Vzgojen v brezboštvu gleda Djomka na Boga s posvetnimi očmi. Njega so učili, da je vera opij in reakcionarno učenje, ki koristi samo sleparjem. Toda Djomka se kljub vsemu rad druži s teto Štefo, čeprav je reakcionarna pojava.

Sibgatov, politični jetnik, predstavlja narodno manjšino krimskih Tatarov, ki jih je Stalin zaradi sodelovanja z okupatorjem preselil v Sibirijo in jim odvzel vse državljanske pravice.

Ta mladi Tatar je zelo vljuden, krotek in žalosten ter zdravnici Doncovi nadvse hvaležen za zdravljenje, čeprav mu Doncova ne more pomagati. Rak razkraja Sibgatovu hrbtenico, križ se spreminja v želatinasto tkivo. Pisatelj pokaže, kakšna metafora se skriva za Sibgatovo strašno boleznijo.. Ko Poddujev sprašuje sobolnike, od česa živijo ljudje, odvrne Sibgatov: „Od domovine... Od rodnih krajev... V rodnih krajih se te še bolezen ne loti. V rodnih krajih je vse lažje."

Nasprotno Sibgatovu je Federauov značaj brezbarven, narodnostno posplošen, skoraj odbijajoč. Politično nam pisatelj seveda točno pove, kaj mu leži na srcu. V nasprotju z Rusom Poddujevim, ki se ni maral vrniti v bolnico na pregled in ponovno zdravljenje, da so ga morali z milico pritirati nazaj, se je Nemec Federau vrnil brez vsake pritožbe in iz golega nemškega redoljubja, čeprav ga ni nič bolelo in je bil popolnoma zdrav.

Bil je popolnoma zdrav! Nikjer ga ni nič bolelo! S prvo operacijo so ga popolnoma ozdravili. In ko se je spet javil na rakov oddelek, se ni zaradi pritožbe, ampak iz redoljubja: na listku je imel napisano „Priti na pregled 1. februarja 1955". Od daleč, po slabih cestah, z mnogimi pre-

sedanji, sprva v ovčjem kožuhu in klobučevinastih škornjih v zaboju tovornjaka, od postaje do sem pa v polvisokih čevljih in lahki obleki, je prišel ne 31. januarja in ne 2. februarja, ampak točno, kot prihaja luna v naprej napovedani mrk.

Federau je partijec in Rusanovu enostavno ne gre v glavo, kako si je mogel Nemec Federau po enainštiridesetem letu ohraniti partijsko izkaznico. Sovjetska oblast je tistega leta razselila vso nemško narodno manjšino in ji odvzela vse državljanske pravice, v prvi vrsti takšno prednost, kot je biti član „vsemogočne" partije. In zdaj Rusanov, za katerega obstojajo tudi drugo in tretjerazredni partijci, enostavno ne more razumeti, kako je Federau lahko ostal v partiji, čeprav so mu po drugi strani zdi razumljivo in popolnoma prav, da je Federau vedno prvi na tovarniški častni deski.

Uzbek in čekist Ahmadžan, ki hodi z berglo, je največji veseljak v sobi. Kostoglotov zve za Ahmadžana šele ob njegovem odhodu iz bolnice, da je bil stražar v jetniškem taborišču. Ahmadžan prepričljivo in goreče trdi, da jetniki niso ljudje in bi jih bilo treba hraniti z govnom. Toda „Ahmadžanova razvitost ni segala dalje od domin, bil je iskren, prostodušen", pač slepo orodje v rokah univerzalno nasilnega režima. Ali kakor pravi Ahmadžan sam o svojem načelniku Beriji: „Kdo je tam na vrhu, me ne briga. Jaz sem majhna riba. Prisegel sem in služil. Če bi tebe prisilili, bi tudi ti služil..." Zaradi njegove duhovne zaostalosti, iskrenosti in prostodušnosti ga pisatelj pošlje ozdravljenega domov...

Vadim, marksist po očetu, ki je oboževal Stalina, je prepričan o nezmotljivosti partije in kljub svoji naravni in priučeni inteligenci ne dvomi v pravilnost njenih ukrepov. Premočrtni, kolektivni značaj je prepričan, da bo marksizem zveličal človeštvo. Naivnež se ima za bodočega znanstvenika, ki ne pozna Stalinovih zločinov in časti pokojnega superdiktatorja predvsem zato, ker je poskrbel za znanstvenike, katerim pod socializmom ni treba izgubljati dragocenega časa v borbi za vsakdanji kruh.

Čeprav sta oba marksista, gledata Rusanov in Vadim na smrt popolnoma različno. Kljub temu da je njegov rak smrtonosen, je Vadim pravi stoik, saj pravi Djomki povsem hladnokrvno: „Ta vrag ne pozna usmiljenja. Po pravilu: osem mesecev... in konec!"

Nekega dne ga Poddujev opomni: „Viš ga, tepca! Umrl boš. Kaj ti bo geologija? Ne bo ti pomagala." Bolečina je bila vedno bolj neznosna in pričel je dvomiti v svoje življenje in v svoje veliko poslanstvo. Njegov stocizem je bil kratkotrajen. Sprememba se je najprej pokazala na zunaj: njegovo hribovsko zaogrelost je pričela spodrivati žoltavost, vedno pogosteje so mu od bolečin vzdrgetavale ustnice in čelo se mu je pričelo mrščiti od nestrpnosti in dvoma. Prepričanosti, da bo našel rudnine po vodi, je bilo vedno manj. Njegova napeta sposobnost za delo je popustila. Popustil je tudi njegov materialistični ponos, da je pričel piti brezov čaj in si pri tem lagati, da dela to materi na ljubo.

Izmed vseh oseb se bravcu romana Rakov oddelek najbolj vtisne v spomin in je tudi najbliže resničnemu značaju Poddujev. Je sploh najbolj izklesana oseba, ki prične v bolnici rasti in razmišljati ter se dokoplje do nekega spoznanja. Poddujev je moralni in politični bolnik.

Bolezen, ki se ga loti, je zanj tem hujša, ker mu pride iznenada. Poddujejv se je med revolucijo tolkel za rdeče in ustrelil nekaj ljudi. Pozneje je bil v taborišču za priganjača. Šele med boleznijo se je spomnil, kako mu je eden izmed jetnikov zabrusil: „že dobro, tudi ti boš umiral, priganjač!"

Nravstveno pa je bilo z njim še huje. Lagal je ženskam, poročenim in dekletom, jim obljubljal zakon, krivo prisegal in jih puščal same z nezakonskimi otroki. Živel je veselo, leteče življenje, polno svobode. Bil je zdrav, cvetoč in krepak možak, ki sploh ni pomislil na to, da bi bilo kdajkoli v življenju lahko drugače.Tedaj pa se ga je za vse krive prisege in laži nenadoma in simbolično lotil rak na jeziku. Sprva Poddujev bolezni sploh ni mogel dojeti. Nanjo ni bil pripravljen in odlagal je operacijo, kajti z vsem bitjem in vsak trenutek je bil pripravljen za življenje in nikdar za umiranje. Preskok je bil tako mogočen, da se je prepričeval, da nima raka in ga zanemaril. Toda življenje je šlo svojo pot, rak se je razpredel, rezali so vedno bolj pogosto, vedno bolj globoko in vedno več, dokler niso napravili iz njega groteskne prikazni, ko so gori do temena zavili okrog njega dolg beli trak, da mu je samo konica glave gledala iz belega obroča in da je hodil po bolnici, kot da bi se premikal telesni stolp. Vedno bolj grenko je čutil, da bo moral umreti, na kar ni nikdar pomislil. Zbudila se mu je vest in pričel je razmišljati o pomenu človekovega življenja. Ker ni našel odgovora, je jel gnjaviti druge bolnike in jih, kot da bi bil utelešenje njih vesti, kar naprej opominjal na žalostni konec, za katerim je sam še mrtvašnica, jim obujal vest in jih strašil z rakom. Tolstojeva povest „Od česa živijo ljudje" ga je še bolj zmedla, da je jel še bolj napeto razmišljati. Ko sam ni našel odgovora, se je zatekel k sobolnikom, da bi od njih izvedel, od česa ljudje živijo, kakšno odgovornost imajo nasproti življenju, tako nasproti sebi kot nasproti drugim ljudem. Odgovori, ki mu jih posamezniki dajejo, so značilni. Ahmadžan, ki je vzel življenje preprosto in služil vsakemu gospodarju, vidi v smislu življenja hrano in stvari, izobilje. Turgun, ki je ubožen študent in se mora sam šolati, pravi, da od plače. Sibgatov in Vadim od domovine, oziroma od ustvarjanja. Ko se Poddujev ustavi pri Rusanovu, postane pisatelj satiričen. Rusanov je glodal kurje bedro in ga z obema rokama držal za oba konca. In potem je rekel: ‚Zapomnite si, ljudje živijo od idejnosti in družbenih interesov.' In zagrizel je v najslajši hrustanec iz sklepa. Potem razen grobe kože na taci in visečih žil ni ostalo ničesar na kosteh..."

Solženicin je idealist, ki kritizira sovjetsko družbo in sovjetskega človeka s svobodnega, osebnega stališča nravstvenosti in vidi odrešenje za Rusijo v človeku, ne v socialistični družbeni ureditvi. Toda Solženicin je tudi realist, ki vidi zlo in se zaveda, da ga ni mogoče uničiti. Sebičnost, pohlep, ljubosumnost, zavist, sadizem, nasilje, nestrpnost so v človeku prav tako doma kakor dobrota. Nad vsem je večnost, o kateri pisatelj često razmišlja in jo omenja. Najbolj se nam vtisne v dušo Poddujev, ki v svoji preprostosti ne najde rešitve, ko mu je, da bi „vsaj nekaj svojega odnesel na oni svet". S podobnimi mislimi se peča Šulubin, ko pravi Kostoglotovu, da ne bo ves umrl. „Včasih tako jasno začutim, da v meni nisem samo jaz. Nekaj je še, nekaj neuničljivega in visokega! Nekakšen drobec svetovnega Duha..."

Podobna usoda kot Poddbujeva doleti zdravnico Doncovo. Tudi ona ni bila pripravljena na bolezen in na smrt, in bravec z njo tembolj sočustvuje, ker je ženska.

Vse življenje je nosila nadvse odgovorno breme in medtem ko je zdravila druge, je še sama zbolela in bila vedno prepričana, da sploh ne more zboleti... Vse stalne življenjske vezi, tako trdne, tako večne, so pokale in se **se trgale ne iz dneva v dan, iz ure v uro. Bila je tako** edinstvena in nezamenljiva v oddelku in doma, pa se je že **našla zamenjava... Naj bomo še tako navezani na zemljo, privezani k njej nismo!!... Čez nekaj dni bo tudi sama prav tako nemočno in poneumljeno ležala v bolniški postelji kot zdaj njeni bolniki... In bala se bo bolečin... in sumila, da jo ne zdravijo prav.**

Stari zdravnik Oroščenkov, ki jo je poznal kot odločno in neuklonljivo, je v tej preizkušnji pričakoval od nje več. „Njena nenadna uvelost je še bolj potrdila njegovo mnenje, da je sodobni človek nemočen pred obličjem smrti, da ni z ničemer pripravljen nanjo." In ko Doncova vpraša Oroščenka: „Toda le čemu takšna nepravičnost: zakaj se mora prav mene, onkologinje, lotiti onkološka bolezen?" ji odvrne Oroščenkov, da v tem ni nobene nepravičnosti, temveč nasprotno višja pravičnost, če zboli zdravnik za boleznijo, za katero je specialist – to je zanj najzanesljivejša preizkušnja." Ko se kolegica poslovi od njega, razmišlja:

V takih minutah se mu je zazdelo, da smisel bivanja... vseh ljudi ni v njihovi glavni dejavnosti, s katero se neprenehoma ukvarjajo, ji posvečajo vse zanimanje in po kateri jih poznajo ljudje, ampak v tem, v kolikšni meri se jim je posrečilo ohraniti jasen, neomajen in nepopačen odraz večnosti, ki ga vsakdo nosi v sebi... Kot srebrni mesec v ribniku.

Šulubin je eden izmed neštetih Puškinovih izdajalcev, klečeplazcev in prilagodljivcev, ki jih je mrgolelo pod Stalinom in ki so si na račun drugih skušali rešiti življenje, položaj in družino. Šulubin ni tip, temveč lutka, oseba brez lastne volje, avtomat, ki reagira na pritisk gumba. S Šulubini – in teh je bilo kot listja in trave – so stalinisti počeli, kar so hoteli. Gre za največjo konspiracijo molka v zgodovini človeškega rodu. Šulubini so brez najmanjšega ugovora prostovoljno in avtomatično sprejeli vsako laž in brez ugovora pritrjevali vsemu, kar so jim vlivali po grlu, se kot črvi ponižali v prah in s svojim vedenjem povzročili nepopisni zločin nad narodom.

Šulubin je končal kmetijsko akademijo in višji tečaj zgodovinskega in dialektičnega materializma. Predaval je v več strokah na raznih univerzah, dokler niso pričeli čistiti tudi tam. Treba je bilo priznati napake. Šulubin jih je priznal. Treba se je bilo odreči. Šulubin se je odrekel. Moral je učiti po novem. Iz profesorja so ga napravili za asistenta, iz asistenta. za pomočnika, dokler ni postal knjižničar, samo da bi si rešil kožo. In na kraju je metal v peč knjige, ki so se zdele režimu nevarne, vse zaradi žene, otrok in svojega telesa.

Njegova sramotna preteklost se zdaj odraža v njegovi zunanjosti. Pisatelj nam ga predstavi kot grotesknega človeka-ptiča, odvratnega čuka in to zaradi načina, kako vrti glavo, suka vrat in obrača oči.

Oči je imel otekle in spodnji veki tako povešeni, da se je vodoravni oval oči spremenil v krog kot pri ptičih. V tem krogu je beločnica kazala nezdravo rdečico in zaradi po-

vešenih vek je bila tudi šarenica videti večja od navadne. S temi okroglo in nepremično strmečimi očmi je sovež dolgo časa in vztrajno ter nepremično buljil kot sova zdaj v tega, potem v onega. In kot ptič je na nepremičnem telesu napravil z glavo čuden krožen gib in opisal z vratom špiralo.

Ko je Kostoglotov naletel nanj zunaj bolnice, je Šulubin sedel na ozki klopi brez naslanjala, tako da je na obeh straneh malo visel s klopi in z rokama stisnjenima med kolena in s prepletenimi prsti je bil podoben kokoši na žrdi in med kašljanjem se je gugal naprej in nazaj. Šulubin, podoben veliki ptici z obrezanimi krili, ki ne more vzleteti, simbolično predstavlja človeka brez svobodne volje, človeka, ki so mu uničili svobodno, neodvisno razmišljanje.

Šulubin pa s svojim pasje pokornim obnašanjem ni rešil ne sebe in ne svoje družine. Žena mu je umrla, otroka sta ga izdala, on pa je za svojo strahopetnost kaznovan z najbolj odratno boleznijo, z rakom v danki. Sam pravi Kostoglotovu, da je njegov primer takšen, da se sploh ne more pogovarjati z ljudmi. Njegova bolezen je posebno ponižujoča in žaljiva, neprijetno je stati blizu njega. Za kazen, ker je postal izdajalec, se je njegovo telo spremenilo v vrečo dreka, v kateri bodo pri operaciji ob strani naredili luknjo. Toda ker je mož spregledal in se kesal, bo ostal pri življenju...

Ko odpustijo Kostoglotova iz bolnice, bišče živalski vrt, ki je simbolično konec romana, obračun z značaji in z raznimi metaforami. Pisatelj prenese svoje misli na ves živalski vrt, ki zanj predstavlja Sovjetsko zvezo, in pravi, kaj bi se zgodilo, če bi imel moč, razbil kletke in živali osvobodil. Hkrati z domovino so te živali izgubile tudi idejo svobode. Če pa bi jih nenadoma osvobodili, bi bilo še slabše.

Povsem drugače se v živalskem vrtu počutijo plazilci, strupenjače in roparice. Plazilci predstavljajo sovjetsko birokracijo.. „Kuščarji so ležali na pesku kot pisani kamni in se stiskali drug k drugemu. Za kakšno gibanje v svobodi so bili prikrajšani?" Podobno je s kitajskim aligatorjem: „Morda mu je ta razumski svet živalskega vrta s pripravljeno jedjo povsem ustrezal."

V bolnici je Kostoglotov ves čas skušal ohraniti svojo neodvisnost od zdravnikov, upiral se je zdravljenju „preizkušenemu na znanstvenih metodah", sodeloval je z zdravniki samo do neke določene mere, se zanašal deloma na svoje lastne duševne in telesne sile in zagovarjal tradicionalno rusko ljudsko zdravljenje. V prenesenem pomenu predstavlja Oleg Kostoglotov ruski narod – Kostoglotov je domoljub, slovanofil, kristjan, demokrat, prepričan antimarksist – ki hoče graditi svoje družbeno in kulturno življenje neodvisno in s svobodnimi državljani, z ruskim genijem, iz tradicije, ne pa s pomočjo tuje, mrtve ideologije. Zato Kostoglotov ni ozdravel in se simbolično vrne z bulo v trebuhu v Uš Terek. Zaradi zdravljenja, preizkušenega z znanstvenimi metodami, je postal impotenten, kar moramo prav tako razumeti v prenesenem pomenu. Doncova Kostogoltovu pred njegovim odhodom iz bolnice pove, da bo minilo še mnogo let, preden si bo lahko ustanovil družino. Pisatelj v prenesenem pomenu namiguje na to. da Kostoglotov ne bo ozdravel in ne bo mogel postati oče, dokler bo v Rusiji na oblasti komunizem. Vse to nam pisatelj simbolično opiše v zadnjih dveh poglavjih: Prvi dan stvarjenja in Zadnji dan.

Oba naslova nista brez določenega pomena. Kostoglotov bi moral že

januarja umreti. Zato mu je vsaka ura, ki jo živi, „nekakšen dodatek k življenju – košček kruha, ki je s smrekovo vejico pritrjen k običajnemu obroku; videti je, kot da sodi k obroku, pa je vendar poseben košček." Zato je svet zanj v tem pomladnem jutru, ko zapusti bolnico, čudež, „nebo rožnato od sonca, ki je nekje vzhajalo... To je bilo jutro stvarjenja! Svet je bil ustvarjen znova samo zato, da bi bil vrnjen Olegu. Pojdi! Živi!... Samo zrcalno čista luna ni bila nova, ni bila tista, ki sveti zaljubljencem."

Kostoglotov je bil na poti k Vegi, ki ga je „iskreno povabila k sebi... Na tihem si je želel tega, da bi šel k njej... Toda nekaj ga je zadrževalo in mu vsiljevalo izgovore." Neodločen je zavil v živalski vrt. „Svet živali se mu je zdel bolj razumljiv. Z njim je bil na bolj enaki ravni..." A tam ga je svetlorjava antilopa, na vitkih nogah, s čuječo glavico, z velikimi, zaupljivimi očmi spomnila na Vego. „Ne boš prišel? Kaj res ne boš? Jaz pa sem čakala..." so govorile antilopine oči. Otresel se je in planil k izhodu.

Tako za Kostoglotova mine prvi dan stvarjenja. Dan čudežev, toda že temnih misli, ki se podzavestno zbirajo v srcu kot oblaki za daljno planino. In njegov prvi dan stvarjenja je zares minil hitro, kot je prišel. Sprevrgel se je v neizmerno razočaranje.

Na balkonu pri hiši, v kateri je stanovala Vega, so se na ograji sušile odeje, žimnice in blazine, na vrveh, napeljanih od stebra do stebra je viselo perilo, na Veginih stanovanjskih vratih pa je Kostoglotov skoraj trčil v zdravega krepkega fanta z razbitim nosom, ki je stopil iz kuhinje in naravnost vanj porinil svoje rdeče motorno kolo.

Na dvorišču je motorno kolo vžigalo in ugašalo, se stresalo, pljuvalo in streljalo... Na ograji so visele težke blazine, žimnice, odeje v prevlekah... in ga ovirale, da se ni mogel znajti. In prekleto motorno kolo je cefralo dušo. Oleg se je umaknil od sten in blazin in se umikal... navzdol, nazaj, odkoder je prišel, premagan. Končno je vžgalo rdeče motorno kolo in še mimogrede ustrelilo Kostoglotova; fant z razbitim nosom se je oziral po ulici kot zmagovalec. Kostoglotov je premagan odšel.

Odšel je na poveljstvo, da se prijavi. In spotoma se je čudil, zakaj se je zjutraj tako veselil? Ozdravljenje nenadoma ni bilo več posebno darilo. In še preden je prehodil prvi blok, je začutil, da je nekje znotraj še nepremagana bula.

Ko je zapustil poveljstvo, ga je še enkrat prevzelo neizmerno hrepenenje in ga tiralo nazaj k Vegi. „Zakaj ne bi šel? Zakaj se onadva ne bi mogla dvigniti? Zakaj ne bi mogla biti nad tistim? Mar nista človeka?" Stopil je v tramvaj..

Stisnjen od vseh strani se je znašel med dvema dekletoma... Bili sta tako blizu, da sta gotovo čutili njegovo dihanje... Leva roka je bila zagozdena, kot da objema črnolasko. K svetlolaski pa so ga rinili z vsem telesom, od kolen do brade jo je vso čutil in tudi ona ga je morala čutiti. Največja strast ju ne bi mogla tako spojiti kot ta gneča... Skozi staro blago je dojemal njeno toploto, mehkobo in mladost... V njem sta bili hkrati sreča in gorje. Čutil je prag, ki ga nîti z voljo ni mogel prestopiti... Oleg je zravnal oslabela, skrčena kolena in se zavedel, da se

pelje k Vegi; po muke in prevaro. Zahtevat gre več, kot zahteva od sebe.

Zrinil se je k zadnjim vratom... in med psovanjem nekoga skočil s tramvaja.

Ko je izbruhnila prva svetovna vojna, se Mannov glavni junak Nemec Hans Kastorp simbolično in prostovoljno javi v nemško vojsko. Rus Oleg Kostoglotov pa se simbolično, neozdravljen in impotenten vrne v izgnanstvo... Za ruski narod še ni prišel čas...

Fairfield, 5. novembra 1974.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

razpisuje

v spomin svojega ustanovnega člana

leposlovno nagrado dr. ignacija lenčka 1976

za izvirno prozo: novelo ali črtico z najmanjšim obsegom 10 (deset) tiskanih strani revije Meddobje. Za nagrado je naklonjena vsota 600 (šest sto) ameriških dolarjev, ki bo razdeljena v pet nagrad:

1.	**nagrada:**	**200**	**dolarjev**
2.	**„**	**150**	**dolarjev**
3.	**„**	**100**	**dolarjev**
4.	**„**	**100**	**dolarjev**
5.	**„**	**50**	**dolarjev**

- slog ni predpisan; tekst pa mora ustrezati umetniški kakovosti in 3. členu pravil Slovenske kulturne akcije: „Idejni temelj slovenske kulturne akcije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru."
- sodeluje lahko samo pisec, ki stalno živi ali v zamejstvu ali v zdomstvu.
- rokopise je treba poslati v 2 (dveh) tipkanih izvodih na naslov: Ladislav Lenček - Slovenska kulturna akcija - Leposlovna nagrada 1976 - Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina, do 31. septembra 1976 (datum poštnega pečata). Rokopisi morajo biti opremljeni samo s šifro. Avtorjevo pravo ime in njegov naslov naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenem z isto šifro. V primeru, da bi isti pisec sodeloval z več deli, mora poslati vsak rokopis v posebnem zavoju. Spremna pisma s pravim avtorjevim imenom bo ocenjevalna komisija odprla šele po podelitvi nagrad.
- v ocenjevalni komisiji so: dr. Vinko Brumen, dr. Tine Debeljak, Ladislav Lenček CM, France Papež in prof. Karel Rakovec. Glasovanje komisije je tajno. Če kakšen član komisije sodeluje tudi pri natečaju, izgubi pravico do glasovanja.
- ocenjevalna komisija lahko kakšno nagrado razglasi za nedoseženo, če meni, da nobeno predloženo delo ne ustreza potrebnemu merilu kakovosti. V tem primeru ostane za nagrado odmerjeni denar na voljo uredništvu Meddobja, ki ga more v dogovoru z darovalcem nagrad Ladislavom Lenčkom porabiti za drugačno podporo piscem.
- za podelitev nagrad se bo ocenjevalna komisija sestala v prvih dneh decembra 1976.
- nagrajeni rokopisi bodo namenjeni objavi v reviji Meddobje; nenagrajeni pa bodo vrnjeni avtorjem, kolikor bi se pisec in urednik Meddobja drugače ne pogodila.

buenos aires, 1. decembra 1975.